

บทที่ 6

คุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบที่มีคุณค่า และเอกลักษณ์ของบริเวณชุมชนคลองบางน้อย ที่ได้จากการสำรวจและศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมชุมชนและพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้น และข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะนำมาสู่การประเมินคุณค่าชุมชน และการวิเคราะห์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมชุมชนที่กล่าวมาแล้ว สามารถนำมาประเมินเพื่อหาคคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน โดยนำวิธีการประเมินซึ่งวิธีการนี้ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าโดยรวม (Collective value) บนพื้นฐานของการพิจารณาพื้นที่แบบที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living Environment) ให้ความสำคัญครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตของผู้คน ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเรียกรวมว่า ระบบนิเวศท้องถิ่น มาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนคลองบางน้อย โดยการศึกษาคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน และการประเมินคุณค่าความสำคัญของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเบื้องต้น โดยมีเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของ Heritage Council of Western Australia¹ ที่ได้กำหนดไว้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย คุณค่าขององค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านสังคม/วัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารสิ่งก่อสร้างโบราณสถานและชุมชน สถาปัตยกรรมและรูปแบบอื่นๆภายในบริเวณชุมชน ระบบที่ว่างและทางสัญจรในชุมชน สภาพทางธรรมชาติ และภูมิทัศน์ชุมชน

2) องค์ประกอบทางด้านสังคม/วัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชุมชนคลองบางน้อย งานประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และลักษณะองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน

3) องค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ตำนานในท้องถิ่น และบุคคลสำคัญ

การประเมินคุณค่าจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ในชุมชน โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งจะทำการอธิบายถึงรายละเอียดคุณค่าของชุมชนในส่วนการสำรวจที่ตั้ง และ ส่วนข้อมูล

---

¹ Australian Heritage Commission , Protecting Local Heritage Places : A Guide for Communities , Australian Heritage Commission , 2000

คุณลักษณะ จากนั้นจึงทำการรวบรวมและประเมินคุณค่าในส่วนบทวิเคราะห์ที่เป็นการกล่าวสรุปถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 : ส่วนข้อมูลการสำรวจที่ตั้ง

เป็นการสำรวจระดับพื้นที่และลักษณะโดยรวมของพื้นที่ที่เป็นการกล่าวถึงลักษณะภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อยซึ่งประกอบด้วย ลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มของสิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม แหล่งน้ำ (แม่น้ำ, คลอง) เป็นต้น

ส่วนที่ 2 : ส่วนข้อมูลคุณลักษณะ

เป็นการสำรวจระดับองค์ประกอบ คือการบันทึกลักษณะองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลถึงคุณค่าความสำคัญของพื้นที่โดยแสดงถึงรายละเอียดของคุณค่าทางสุนทรียภาพ สังคม/วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ประกอบด้วย ประเภทอาคารสิ่งก่อสร้าง ลักษณะการใช้สอยอาคารปัจจุบัน ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และสิ่งก่อสร้างในชุมชน สภาพของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ระบบที่ว่าง ทางสัญจรในชุมชน สภาพทางธรรมชาติ ภูมิทัศน์ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจในชุมชน และความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ส่วนที่ 3 : ส่วนบทวิเคราะห์

เป็นส่วนที่กล่าวสรุปถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ การเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมชุมชน ลักษณะของชุมชนคลองบางน้อยที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และสรุปคุณค่าความสำคัญโดยรวม โดยจำแนกออกเป็นชุมชนย่อยๆ คือ ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนบางน้อยใน ที่มีบทบาทความสำคัญในคลองบางน้อยมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

6.1 คุณค่าขององค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ

ประกอบด้วยองค์ประกอบที่แสดงถึงโครงสร้างทางกายภาพ ทั้งในบริเวณชุมชนที่มนุษย์และธรรมชาติสร้างขึ้น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารสิ่งก่อสร้างโบราณสถาน และชุมชนระบบที่ว่าง ทางสัญจรในชุมชน สิ่งแวดล้อม พื้นที่เกษตรกรรม และภูมิทัศน์ชุมชน

6.1.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองบางน้อย จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงทำให้พื้นที่มีบทบาททางด้านการเกษตรกรรมเป็นหลัก มีผลทำให้เกิดความเชื่อมโยงในด้านการติดต่อคมนาคมขนส่ง ด้านการแลกเปลี่ยนค้าขายต่างๆ ตามมา ในยุคแรกมีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานบริเวณปากคลองบางน้อย และเกาะตัวไปตามริมคลองบางน้อย ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นมีแหล่งชุมชนกระจุกตัวอยู่ตามแหล่งน้ำที่มาบรรจบกันที่คลองบางน้อย 3 แห่ง เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ได้แก่ ปากคลองบางน้อย บริเวณวัดปากง่าม และบริเวณบางน้อยใน

6.1.1.1 ชุมชนปากคลองบางน้อย (บางน้อยนอก)

การขยายตัวของชุมชนไปตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำ โดยเริ่มจากริมแม่น้ำแม่กลองขยายตัวเข้าสู่คลองบางน้อย ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามคั้งน้ำและทางแยกไปคลองสายรองที่เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงกับพื้นที่บริเวณใกล้เคียง มีระบบน้ำเป็น-น้ำตาย สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นระบบนิเวศวิทยาที่มีลักษณะเฉพาะเป็นตัวกำหนดกิจกรรม การใช้ประโยชน์ของพื้นที่และประชากรในท้องถิ่น ที่มีผลต่อการเกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองบางน้อย ส่วนชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ในระยะหลัง เป็นไปตามการคมนาคมทางบกขยายตัวจากถนนสายอัมพวา-บางนกแขวก ถนนภายในชุมชน และถนนทางหลวงหมายเลข 325 มีชุมชนที่เกิดขึ้นมาใหม่ในช่วงนี้ที่ขยายตัวออกมาจากชุมชนเดิมที่อยู่บริเวณริมคลองบางน้อย ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเดิมในอดีตที่เป็นชุมชนริมน้ำขยายตัวเปลี่ยนไปเป็นชุมชนริมถนน ซึ่งเกิดการสูญเสียรูปแบบของการเป็นชุมชนริมน้ำไปด้วย

ภาพถ่ายมุมสูงแสดงการตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

การตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

เปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ และทางบกบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

รูปที่ 6.1 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนปากคลองบางน้อย

6.1.1.2 ชุมชนวัดปากง่าม

เป็นการตั้งถิ่นฐานจากคลองบางน้อย ซึ่งอยู่บริเวณวัดปากง่าม เรื่อยไปยังคลองบางใหญ่ ลักษณะของชุมชนปากง่ามยังไม่มี การขยายตัวมากนัก เป็นลักษณะบ้านสวนกระจายตัวอยู่ห่างๆ มีชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นบริเวณริมถนนทางหลวงหมายเลข 325 อยู่บริเวณตรงข้ามวัดบางใหญ่ ซึ่งแยกตัวออกจากชุมชนวัดปากง่ามโดยสิ้นเชิง

การตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนวัดปากง่าม

การตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองบางใหญ่

รูปที่ 6.2 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนวัดปากง่าม

6.1.1.3 ชุมชนวัดบางน้อย (บางน้อยใน)

เป็นการตั้งถิ่นฐานจากคลองบางน้อย ซึ่งอยู่บริเวณวัดบางน้อย เรื่อยไปยัง คลองยายแพง คลองบ้านใต้ และคลองจอมปลวก ลักษณะการขยายตัวของชุมชนวัดบางน้อย มีชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นบริเวณริมถนนทางหลวงหมายเลข 325 เนื่องจากมีถนนในท้องถิ่นตรงเข้ามาสู่ชุมชนบริเวณที่อยู่ริมน้ำ ทำให้โอกาสการขยายตัวและเชื่อมต่อกับพื้นที่บนบกนั้นเข้าถึงได้ง่ายกว่า

การตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนคลองบ้านใต้

การตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองยายแพง

ถนนเข้าสู่ชุมชนวัดบางน้อย

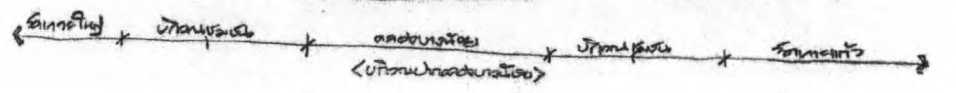
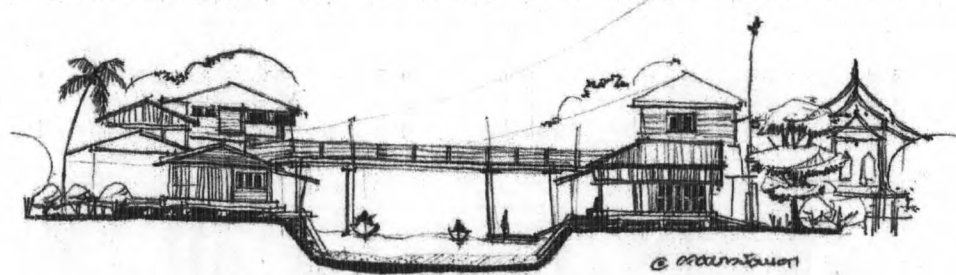
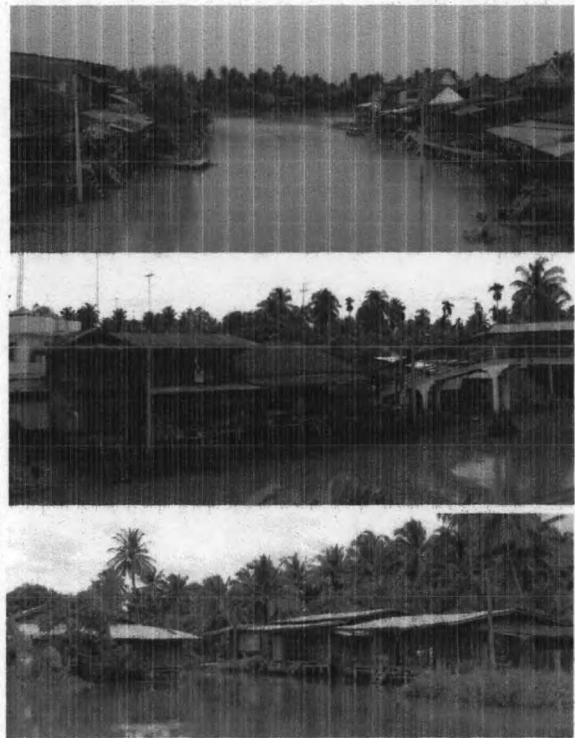
การตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองจอมปลวก

การตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนคลองบางน้อยใน

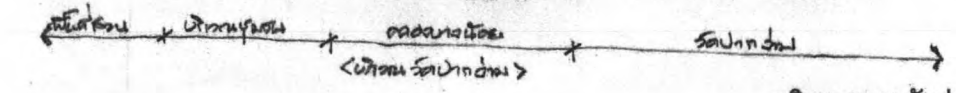
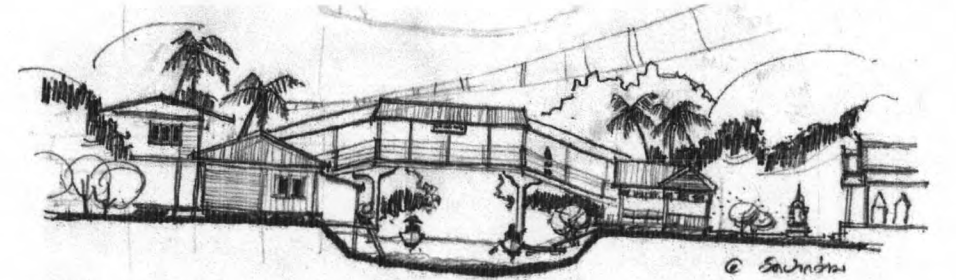
รูปที่ 6.3 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนบางน้อยใน

รูปที่ 6.4 แสดงภาพถ่ายกว้างการจัดตั้งพื้นฐานชุมชนคลองบางน้อยในแต่ละบริเวณ (1)

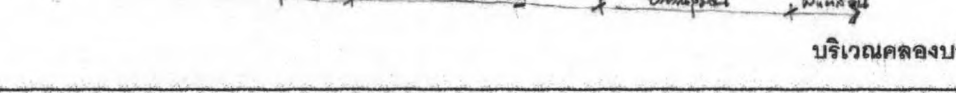
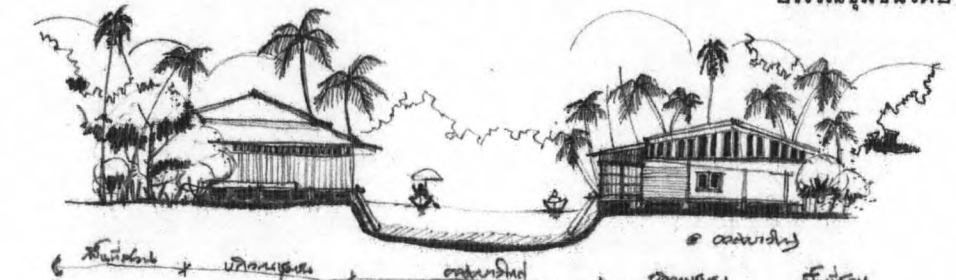
1

บริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

2

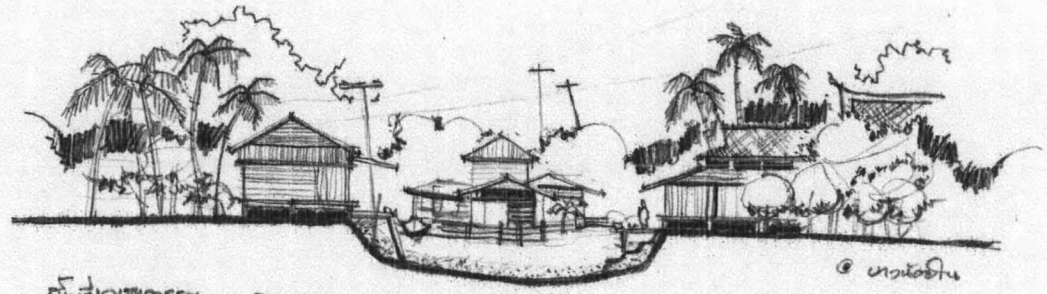
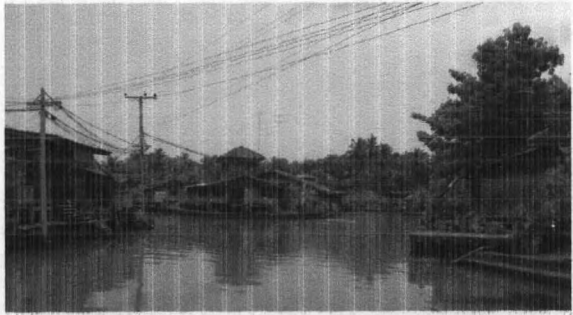
บริเวณชุมชนวัดปากดง

3

บริเวณคลองบางใหญ่

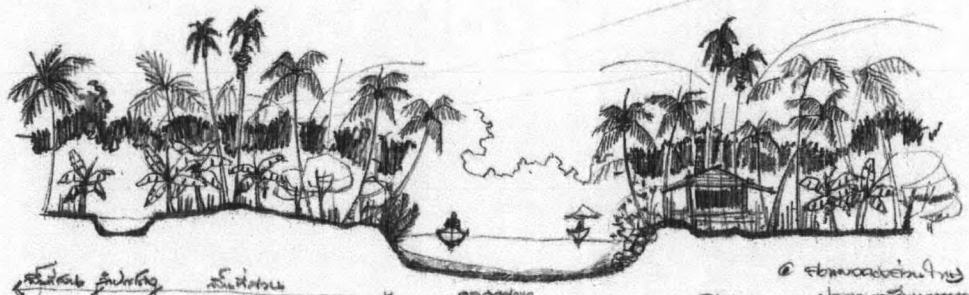
รูปที่ 6.5 แสดงภาพตัดขวางการตั้งถิ่นฐานชุมชนคลองบางน้อยในแผนที่บริเวณ (2)

4

พื้นที่เกษตรกรรม   บริเวณริมตลิ่ง   คลองบางน้อย <บริเวณบางน้อยใน>   บางน้อยใน

บริเวณชุมชนบางน้อยใน

5

พื้นที่เกษตรกรรม   บริเวณริมตลิ่ง   คลองบางน้อย   บางน้อยใน

บริเวณคลองเขาควาย

6.1.2 รูปแบบอาคาร และชุมชน

โดยจำแนกตามลักษณะของกลุ่มรูปแบบอาคาร ประกอบด้วยกลุ่มอาคารพักอาศัย อาคารศาสนสถาน อาคารสาธารณะ และสถาปัตยกรรมรูปแบบอื่นๆ โดยมีที่ตั้งอยู่บริเวณริมน้ำ สามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามแนวคลองบางน้อย และคลองสายรองต่างๆ ลักษณะการวางอาคารหันหน้าเข้าหาคลอง อาคารที่ปลูกสร้างอยู่ริมตลิ่งมีเสาสูงเหนือหน้า โดยส่วนมากจะเป็นลักษณะร้านค้าเรือนแถวไม้ริมน้ำ และเรือนไม้พื้นถิ่น ส่วนอีกประเภทเป็นลักษณะที่ตั้งบนฝั่งแต่อยู่ใกล้ริมแม่น้ำลำคลอง โดยปลูกสร้างอาคารอยู่บนฝั่งมีองค์ประกอบการใช้งานหรือกิจกรรมที่สัมพันธ์กับน้ำ เช่น พื้นที่ว่างบริเวณด้านหน้าอาคาร ศาลาทำน้ำซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นลักษณะของศาสนสถาน เรือนไทย และเรือนพื้นถิ่นของชาวสวน ส่วนกลุ่มที่ตั้งอยู่ริมถนน เป็นกลุ่มอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ โดยเกาะตัวไปตามแนวของถนนทั้งสายหลัก และถนนสายรอง ซอยต่างๆ อาคารจะหันหน้าเข้าหาถนน ลักษณะอาคารเป็นอาคารพาณิชย์ อาคารพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยว อาคารสาธารณะ เช่น อาคารราชการ และอาคารเรียน โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่ริมน้ำ

กลุ่มอาคารที่ไม่ได้ตั้งอยู่ริมน้ำ

รูปที่ 6.6 แสดงการจำแนกที่ตั้งของอาคารในชุมชน

6.1.2.1 อาคารศาสนสถาน

ภายในบริเวณศาสนสถานประกอบด้วย กลุ่มอาคารที่อยู่ในพื้นที่เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส โดยพื้นที่ศาสนสถานตั้งอยู่บริเวณริมน้ำทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าภายในชุมชนจะมีศาสนสถานเก่าแก่ทั้งสิ้น ได้แก่ วัดเกาะแก้ว วัดเกาะใหญ่ วัดปากง่าม วัดไทร วัดบางน้อย วัดบางคนทีนอก ซึ่งเป็นวัดราษฎร์ทั้งสิ้นกล่าวคือเป็นวัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นกันตามศรัทธา มีลักษณะเรียบง่าย และศาสนสถานแต่ละแห่งมีรูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่เนื่องจากศาสนสถานนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทำให้อาคารสำคัญอย่างอุโบสถที่เป็น

อาคารหลังเดิมในยุคแรกเกิดความทรุดโทรมและได้รับการสร้างใหม่ ปรับปรุง และโครงการพัฒนา จากวัดและชุมชนอยู่เสมอ แต่ยังมีบางส่วนที่หลงเหลืออยู่บ้าง ได้แก่ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญที่มีการปรับปรุงแล้วยังสื่อถึงรูปแบบลักษณะเดิมอยู่มาก และอาคารสิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก ได้แก่ ศาลาทำน้ำ หอระฆัง หอไตร เจดีย์ ที่ยังคงเป็นของดั้งเดิมอยู่ โดยอาคารศาสนสถานสามารถแบ่งโครงสร้างอาคารได้เป็น 3 ประเภทคือ

1) อาคารที่มีโครงสร้างเป็นไม้

เป็นกลุ่มที่มีอาคารขนาดเล็ก มีโครงสร้างไม้ไม่ซับซ้อน ได้แก่ ศาลาทำน้ำ หอระฆัง หอไตร ศาล ลักษณะเดียวกับเรือนไม้พักอาศัยยกใต้ถุนสูงที่มีขนาดพื้นที่ใช้สอยเล็กๆ

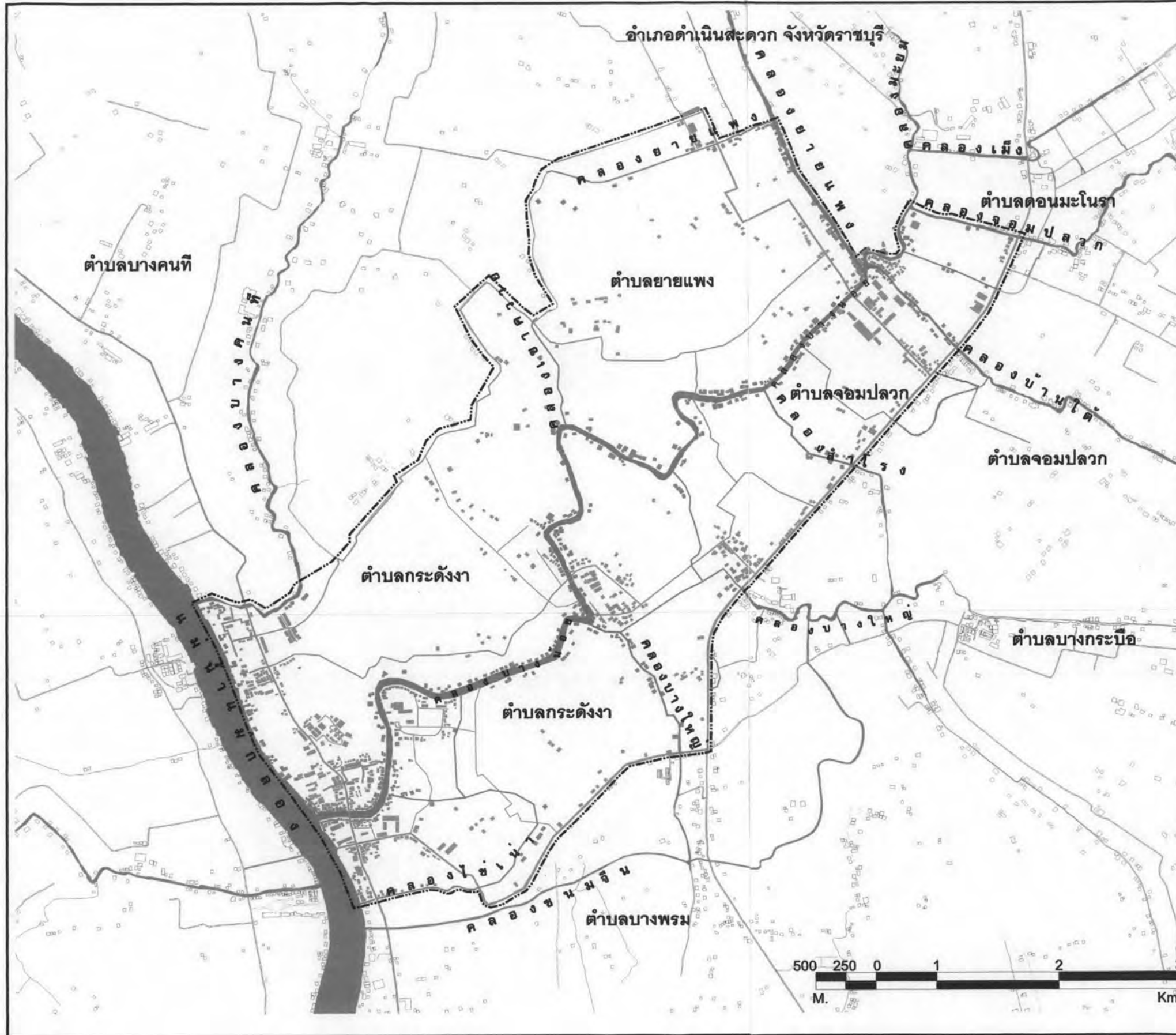
นอกจากวัดแล้ว ยังมีศาสนสถานอีก 2 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อโรงโขน และวัดคาทอลิกนักบุญกาเยตาโน เป็นรูปแบบอาคารแบบบ้านไม้พื้นดินสร้างตามกำลังศรัทธาของชุมชนในอดีต

2) อาคารที่มีโครงสร้างหลักเป็นก่ออิฐถือปูน

โดยก่อสร้างขึ้นใหม่ภายหลังในระยะไม่ถึง 100 ปีที่ผ่านมา ได้แก่ อุโบสถ เป็นวัดราษฎร์ที่ได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดในการออกแบบอาคารมาจากงานช่างหลวง ลักษณะของอุโบสถเป็นแบบอุโบสถทรงไทย เครื่องบนเป็นลักษณะแบบเครื่องลายองประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ หลังคาซ้อนชั้นลดหลั่นกันไป ส่วนรายละเอียดขององค์ประกอบอื่นๆ เช่น บัวหัวเสา สหรัยรวงผึ้ง หน้าบัน จิตรกรรมฝาผนัง บานประตูและหน้าต่างเป็นไม้สักแกะสลักลวดลาย ส่วนช่องประตูหน้าต่างประดับด้วยซุ้มปูนปั้นลวดลวดลายลงไปตามรูปแบบลักษณะงานของวัดราษฎร์ทั่วไป

3) อาคารที่มีโครงสร้างไม้ผสมคอนกรีต

เป็นกลุ่มอาคารที่เดิมที่เป็นโครงสร้างไม้ และทำการปรับปรุงโดยเสริมความแข็งแรงที่ฐานด้วยโครงสร้างที่เป็นคอนกรีต หรือยกเรือนไม้เดิมขึ้นชั้นบนและชั้นล่างเป็นแบบโครงสร้างเสาและคานาก่ออิฐฉาบปูน เพื่อเพิ่มองค์ประกอบของตัวอาคารตามการใช้งานที่มากขึ้น ได้แก่ หมู่กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

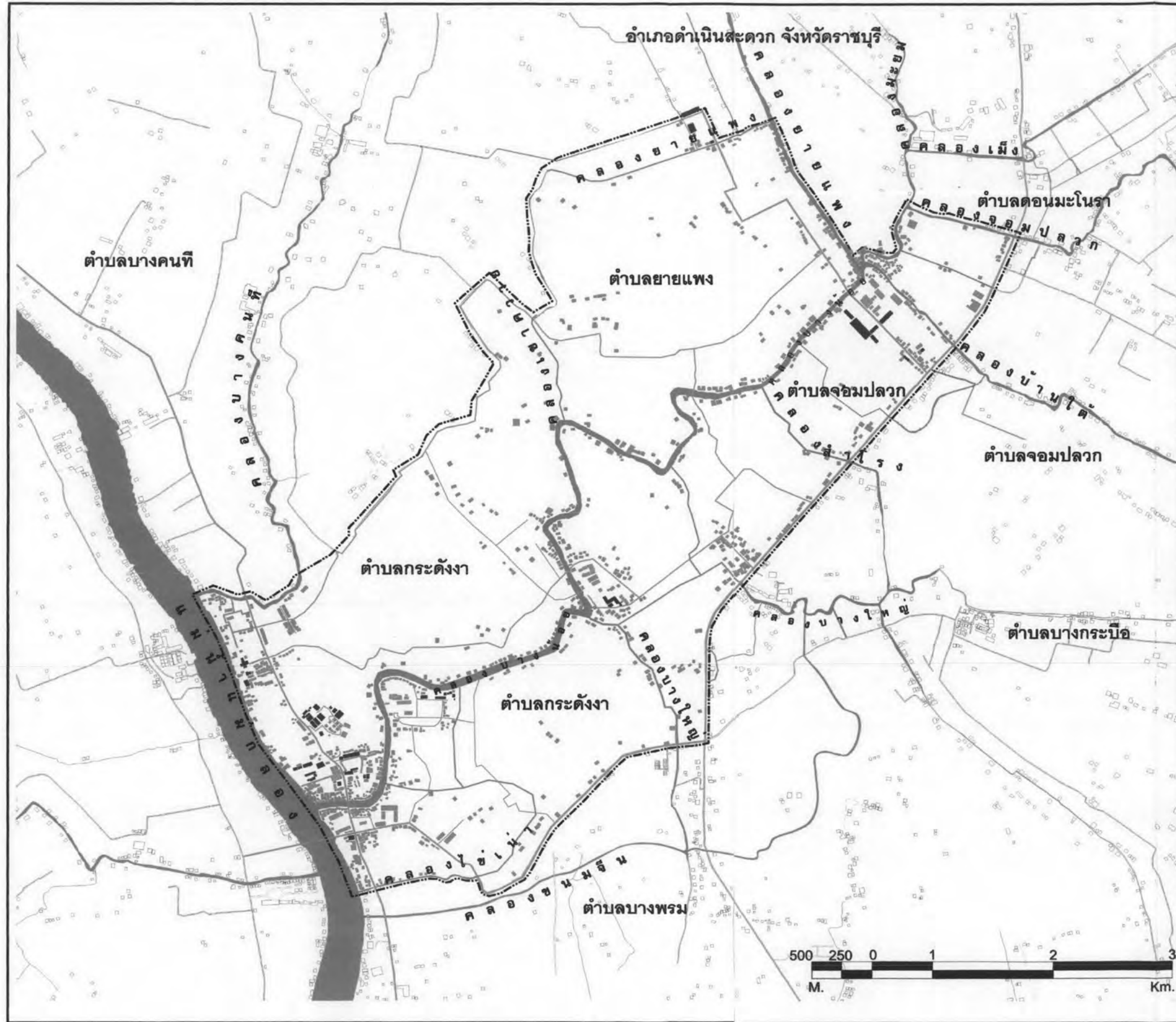
**แผนที่ 6.1 แสดงกลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่ริมน้ำและ
ไม่ได้อยู่ริมน้ำในชุมชนคลองบางน้อย**

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มอาคารที่อยู่ริมน้ำ
  - กลุ่มอาคารที่ไม่ได้อยู่ริมน้ำ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.2 แสดงลักษณะของอาคารและ
สิ่งก่อสร้างในชุมชนคลองบางน้อย**

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน
  - กลุ่มอาคารพักอาศัย
  - กลุ่มอาคารสาธารณะ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550
ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

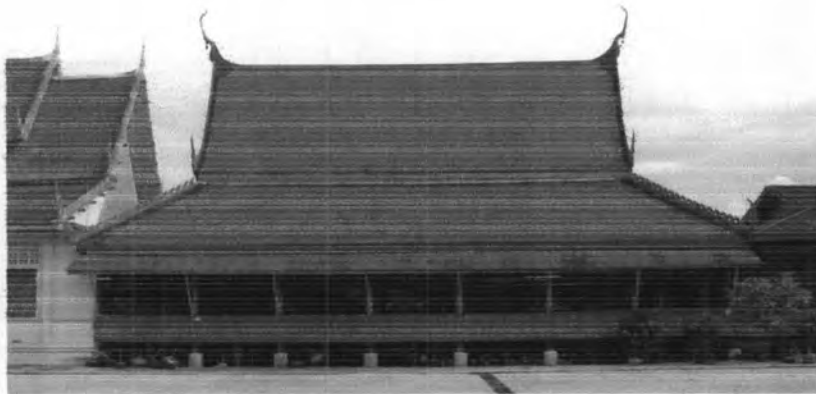
ศาลเจ้าพ่อโรงโชน

วัดคาทอลิกนักบุญกาเยตนาโน

กุฏิสงฆ์วัดเกาะแก้ว

ศาลาการเปรียญวัดเกาะแก้ว

กุฏิสงฆ์วัดไทย

หอสวดมนต์วัดไทย

หมู่กุฏิสงฆ์วัดปากง่าม

ศาลาเก่าวัดบางน้อย

อุโบสถวัดเกาะใหญ่

อุโบสถวัดไทย

อุโบสถวัดปากง่าม

อุโบสถวัดบางน้อย

รูปที่ 6.7 แสดงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารศาสนสถาน

6.1.2.2 อาคารพักอาศัย

บริเวณชุมชนคลองบางน้อยมีลักษณะอาคารที่พักอาศัยแตกต่างกันไปตามรูปแบบการใช้สอย วิถีชีวิต และฐานะความเป็นอยู่ในแต่ละครัวเรือน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเรือนแถวไม้ กลุ่มเรือนไทยภาคกลาง กลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะ และกลุ่มอาคารสมัยใหม่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้

เป็นกลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่ริมคลองบางน้อย อยู่บริเวณแหล่งชุมชน ได้แก่ ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากงาม และชุมชนวัดบางน้อย (บางน้อยใน) เป็นอาคารที่นิยมสร้างกันในอดีต โดยการใช้ประโยชน์ของอาคารเป็นที่อยู่อาศัย และร้านค้าที่ตั้งอยู่อาศัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนหน้าเปิดเป็นร้านค้ามีพื้นที่สำหรับการค้าขายและวางสินค้า พื้นที่ส่วนหลังเป็นที่อยู่อาศัย ส่วนการอาบน้ำใช้คลองหรือแม่น้ำในบริเวณใกล้เคียงแต่ปัจจุบันได้เพิ่มห้องน้ำไว้ในเรือนแถวเพื่อความสะดวกในการใช้สอย ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารเรือนแถวไม้มีชั้นเดียว หลังคามีทั้งที่เป็นทรงจั่วและปั้นหยาแตกต่างกันไปในแต่ละลักษณะอาคาร วัสดุก่อสร้างสำหรับส่วนที่มุงหลังคาเป็นกระเบื้องว่าวและสังกะสีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนฝ้าผนังและช่องเปิดนั้นทำด้วยไม้ทั้งหมด โดยประตูส่วนใหญ่เป็นบานพับไม้เปิดกว้างตลอดแนว เพื่อเป็นประโยชน์ในการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ก็จะมีบ้านบางหลังที่เป็นประตูไม้บานคู่ มีช่องลมเหนือประตูเพื่อใช้สำหรับการระบายอากาศ ส่วนหน้าต่างเป็นบานไม้เปิดคู่ ฝ้าบ้านเป็นไม้กระดานแผ่นใหญ่ ฝ้าผนังเป็นไม้แผ่นตีซ้อนเกล็ด ฝ้าเพดานเป็นแผ่นไม้กระดานตีซ้อนทับกัน ลักษณะของฐานอาคารเป็นเสาเหนือน้ำ สภาพเรือนแถวไม้โดยรวมยังพอมีให้เห็นอยู่บ้าง มีการปรับปรุงต่อเติมซ่อมแซมไปตามสภาพความทรุดโทรมของตัวอาคาร และการใช้สอยที่เพิ่มขึ้นบางส่วนหรือถอนสร้างใหม่เป็นอาคารเดี่ยวไปก็มาก จึงทำให้สภาพเรือนแถวริมน้ำขาดช่วงไปบ้างไม่ทอดยาวตลอดชุมชนเหมือนในอดีต ทางเดินเท้าซึ่งทำหน้าที่เป็นทางเดินที่เชื่อมระหว่างเรือนแถวและบันไดลงสู่ลำคลองได้เปลี่ยนเป็นทางปูนเกือบหมด หลงเหลือพื้นไม้กระดานอยู่เพียงไม่กี่แห่ง

เรือนแถวไม้ริมน้ำชุมชนบางน้อยใน

เรือนแถวไม้ริมน้ำชุมชนบางน้อยนอก

รูปที่ 6.8 แสดงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยกลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้

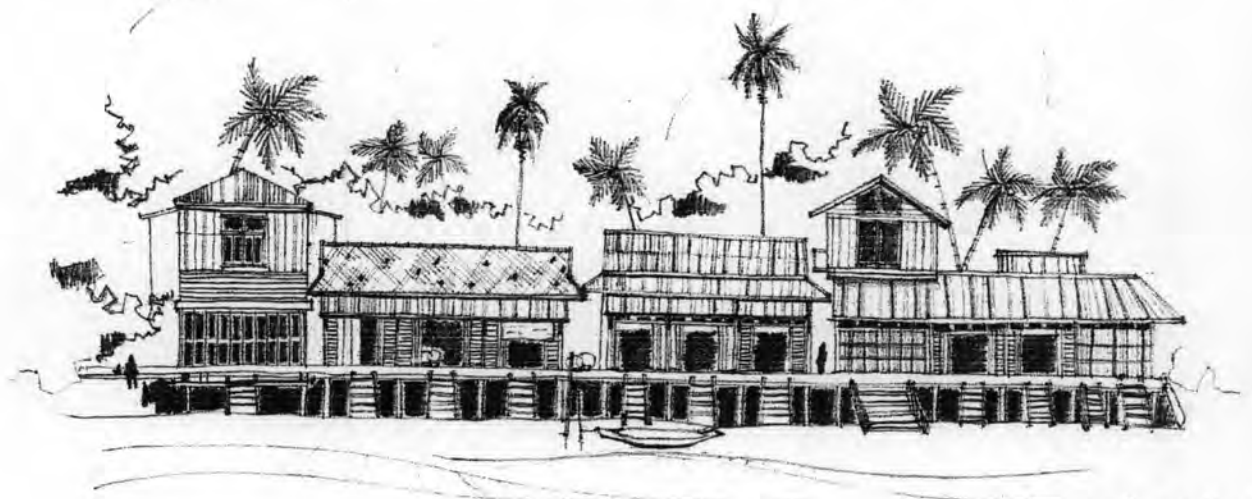
© วนิดาพร *<sketch>*

รูปที่ 6.9 แสดงลักษณะเรือนแถวไม้ริมน้ำบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

© สุวิมลปัทมา *<sketch>*

รูปที่ 6.10 แสดงลักษณะเรือนแถวไม้ริมน้ำบริเวณชุมชนวัดปากง่าม

© สมบูรณ์ *<sketch>*

รูปที่ 6.11 แสดงลักษณะเรือนแถวไม้ริมน้ำบริเวณชุมชนบางน้อยใน

2) กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง

ลักษณะของเรือนไทยในบริเวณชุมชนคลองบางน้อย นิยมปลูกเรือนกันริมแม่น้ำลำคลอง คุ่งน้ำ โดยการใช้ประโยชน์ของอาคารเป็นเรือนพักอาศัยของชาวสวนในอดีตที่มีฐานะดี มีทั้งเรือนครอบครัวเดี่ยว เรือนหมู่ คือปลูกอยู่ในบริเวณเดียวกันมีหลายหลัง ลักษณะเป็นเรือนไทยชั้นเดียวยกพื้นใต้ถุนสูงจากพื้นดินประมาณหนึ่งศอก ประกอบด้วยห้องนอน ระเบียง ซาน และเรือนครัว ส่วนโครงสร้างหลังคาของเรือนไทยเป็นทรงจั่วสูง และทรงปั้นหยา-มนิลา ใช้ไม้ทำโครงสร้างและกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุหลังคา ซึ่งปัจจุบันมีการซ่อมแซมและเปลี่ยนวัสดุเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่เป็นส่วนใหญ่ หน้าจั่วเป็นลักษณะแผงไม้รูปสามเหลี่ยม มีหลายรูปแบบ ได้แก่ จั่วลูกฟัก จั่วรูปพระอาทิตย์ และจั่วใบปรีอ (ลักษณะตัวแผงประกอบด้วยตัวไม้ขนาดเล็กเรียงซ้อนทางแนวนอนนิยมใช้กับเรือนนอนและเรือนครัวไฟฟ้าเป็นเรือนครัวไฟส่วนบนมักเว้นช่องให้อากาศถ่ายเทได้) ตกแต่งหน้าจั่วด้วยปั้นลม และมีตัวหางติดชายปั้นลม ส่วนฝาเรือนเป็นแบบเรือนฝากระดาน ฝาปะกน ฝาสายบัว เรือนประเภทนี้มักมีความยาว 3 ห้อง (3 ช่วงเสา) มีศาลาท่าน้ำหรือทำน้ำลงไปสู่ลำคลอง ปัจจุบันเรือนไทยในคลองบางน้อยบางส่วนถูกซื้อและรื้อย้ายไปปลูกที่อื่นก็มาก และส่วนที่ยังอยู่ก็มีการปรับปรุงต่อเติมเรือนเพื่อรองรับการใช้สอยที่เพิ่มขึ้น ทำให้ลักษณะของเรือนไทยดั้งเดิมมีให้พบเห็นน้อยลง

รูปที่ 6.12 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยกลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง

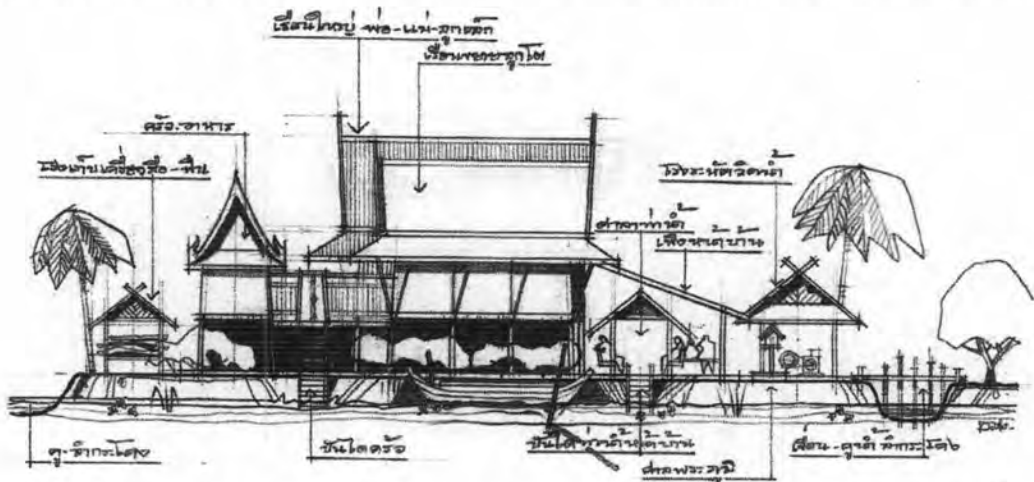
3) กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์

ตั้งอยู่ริมคลองบางน้อยบริเวณแยกน้ำวัดปากง่าม เป็นอาคารที่มีรูปทรงแตกต่างจากอาคารโดยรอบ ลักษณะรูปทรงผสมศิลปะตะวันตกและสถาปัตยกรรมไทย

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 โดยเจ้าของเรือนเป็นผู้มีฐานะร่ำรวย อาคารเหล่านี้มีอยู่ไม่กี่หลังในคลองบางน้อย ลักษณะเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น โครงสร้างหลังคาเป็นทรงมนิลา-ปั้นหย่า ผนังและบานหน้าต่างมักจะเป็นบานเกล็ดไม้เปิดบานคู่ แต่ตรงกลางบานเปิดเป็นบานกระทุ้งบานเกล็ดไม้แบบนี้เป็นลักษณะเด่นสำหรับงานสถาปัตยกรรม ในรัชกาลที่ 5 ตามสมัยนิยม นอกจากนั้นเรือนไม้ยังนิยมประดับด้วยไม้ฉลุลายในที่ต่างๆ วัสดุที่ใช้เป็นไม้ทั้งหมด ปัจจุบันเรือนประเภทนี้ถูกปล่อยให้ร้างไว้ และมีสภาพทรุดโทรมเนื่องจากขาดการดูแลรักษา

รูปที่ 6.13 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยกลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์

รูปที่ 6.14 แสดงลักษณะเรือนไทยของชาวสวนดั้งเดิม ที่มา: เรือนชาวสวน , สมใจ นิมเล็ก

รูปที่ 6.15 แสดงลักษณะเรือนไทยในชุมชนคลองบางน้อย

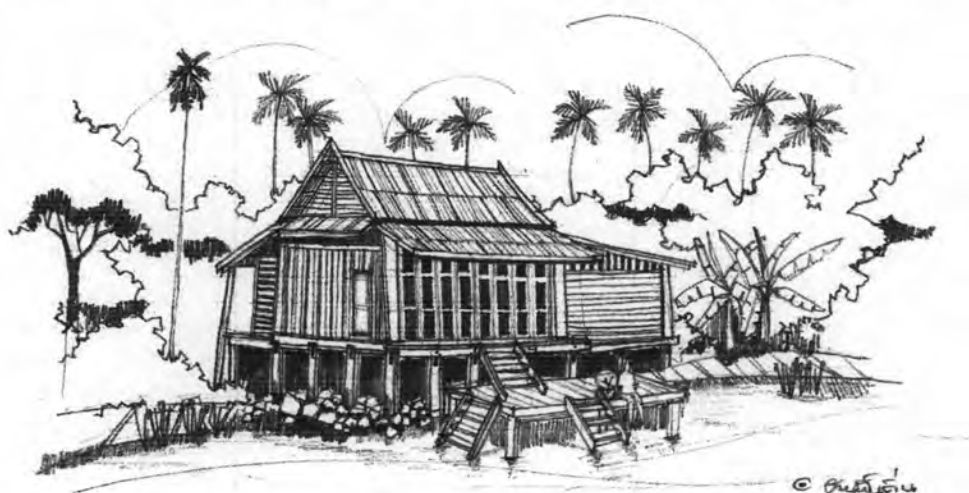

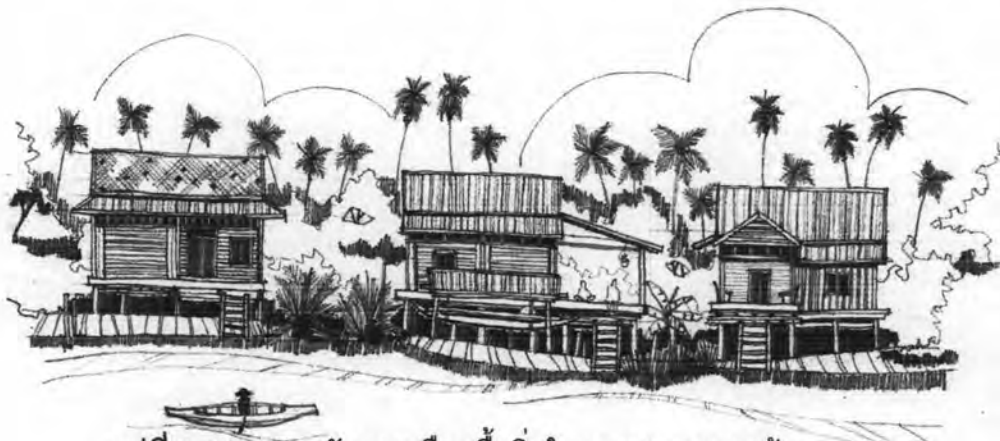
4) กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นดิน

ลักษณะของกลุ่มอาคารประเภทเรือนไม้พื้นดินนี้ นิยมปลูกมากบริเวณริมคลองบางน้อย และคลองสายรองทั่วไป การใช้ประโยชน์ของอาคารเป็นเรือนพักอาศัยของชาวสวนในยุคหลัง องค์ประกอบของรูปแบบอาคารคล้ายคลึงกับกลุ่มเรือนไทย แต่เรือนพื้นดินมีรูปแบบของอาคารที่ปลูกสร้างเรียบง่ายกว่า ซึ่งเน้นประโยชน์การใช้สอยมากกว่าความสวยงามของเรือน มีตั้งแต่เป็นเรือนหมู่ไปจนถึงเรือนเดี่ยวขนาดเล็กที่มีอาคารเดี่ยว ลักษณะของเรือนเป็นเรือนยกพื้นใต้ถุนสูง ตั้งอยู่ริมน้ำโดยเสาดูสูงเหนือหน้า โครงสร้างของหลังคาเป็นทรงจั่ว ใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้างหลัก ฝาผนังมีทั้งไม้จริงและวัสดุชั่วคราวอย่างฝาขัดแตะ ส่วนวัสดุผนังหลังคามีการซ่อมแซมและเปลี่ยนวัสดุเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่เป็นส่วนมาก มีทำน้ำและบันไดลงไปสู่ลำคลองเพื่อใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองในการดำรงชีวิตประจำวัน ปัจจุบันกลุ่มที่มีลักษณะแบบเรือนไม้พื้นดินยังมีให้พบเห็นอยู่มากในเรือนชาวสวนริมคลอง

รูปที่ 6.16 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยกลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นดิน

รูปที่ 6.17 แสดงลักษณะเรือนพื้นดินในชุมชนคลองบางน้อย *Am-Tin-in-9u
concrete*

5) กลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่

โดยมากตั้งอยู่บริเวณริมถนนหรือพื้นที่ที่การคมนาคมเข้าถึงได้ง่าย

เป็นชุมชนใหม่เกาะตัวไปตามถนนสายอัมพวา-บางนกแขวกและถนนทางหลวงหมายเลข 325 การให้ประโยชน์ของอาคารเป็นที่อยู่อาศัย ร้านค้ากึ่งที่อยู่อาศัย และอาคารหน่วยงานราชการ ลักษณะของอาคารมีทั้งขนาดเล็ก (1-2 ชั้น) เป็นอาคารเดี่ยว และขนาดใหญ่ (3-4 ชั้น) เป็นตึกแถว อาคารพาณิชย์ โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ ซึ่งพบมากบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย

รูปที่ 6.18 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัยกลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคาร

6.1.2.3 อาคารสาธารณะ

กลุ่มอาคารสาธารณะที่มีคุณค่าในชุมชน ได้แก่ อาคารเรียนโรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล) โดยอาคารทั้งหลายยังคงใช้ไม่ทั้งหมดเป็นอาคารสถานศึกษาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในยุคสมัยก่อน ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาคารขนาดใหญ่ในสมัยนั้น ลักษณะหลังคาจะเป็นแบบทรงปั้นหย่า และทรงจั่ว เป็นอาคารแนวยาวความสูง 2 ชั้น รูปแบบของอาคารประเภทนี้เป็นแบบเรียบง่าย โดยอาคารประเภทนี้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันหรือเหมือนกับอาคารเรียนโรงเรียนวัดปากง่าม (ผ่องประชานุสรณ์) โรงเรียนอนุบาลบางคนที่ เป็นต้น

รูปที่ 6.19 แสดงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร

6.1.2.4 สถาปัตยกรรมรูปแบบอื่นๆ ภายในบริเวณชุมชน

นอกจากกลุ่มเรือนพักอาศัยแล้ว ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญที่อยู่บริเวณรอบๆ เรือน ได้แก่ ที่เก็บเรือ โรงเก็บมะพร้าว เตาดาล โรงสีข้าว

1) โรงเก็บเรือ และอู่เก็บเรือ

ที่เก็บเรือถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวสวน เพราะชาวสวนโดยปกติต้องมีเรือใช้ในการสัญจรอยู่แล้ว เรือที่ใช้ในการสัญจรมีหลายแบบ หลายขนาด เช่น เรือบด เรืออีป้าป เรือลำป้าน ดังนั้นจึงต้องมีที่เก็บเรือในยามที่ไม่ได้ใช้งานไม่ให้แช่อยู่ในน้ำ หรือยกขึ้นมาในคราวที่ต้องซ่อมแซม ลักษณะของที่เก็บเรือจะเป็นโครงสร้างขนาดเล็ก มีหลังคาสังกะสีคลุมแบบง่ายๆ มีเสาสี่ด้านและมีรอกหมุนเชือกให้เรือลอยขึ้นเหนือจากน้ำหรือที่เรียกว่าเอาเรือขึ้นคานไว้ บางแห่งนิยมทำพื้นที่ว่างใต้หลังคาให้วางสิ่งของได้ ส่วนเรือที่มีขนาดใหญ่ไม่สามารถจะเอาขึ้นวางบนคานได้ ก็จะมีทำทางน้ำเข้าไปเป็นอู่เก็บเรือ โดยสามารถนำขึ้นไปจอดไว้บริเวณใต้ถุนบ้านได้

รูปที่ 6.20 แสดงโรงเก็บเรือ และอู่เก็บเรือ

2) โรงเก็บมะพร้าว

ลักษณะของโรงเก็บมะพร้าวจะเป็นโรงขนาดใหญ่ไม่ยกพื้นใช้พื้นดินอัดแน่น ด้านข้างเปิดโล่งไม่มีผนังกัน พื้นที่เป็นบริเวณโดยรอบไว้ใช้วางลูกมะพร้าวเป็นจำนวนมาก บางแห่งใช้ไม้ไผ่วางแนวอนติเป็นระแนงเว้นช่องระยะห่างๆ จากพื้นสูงเกือบถึงหลังคาเพื่อช่วยให้สามารถเก็บผลมะพร้าวได้มากขึ้น และไม่เปลืองพื้นที่มากนัก ในอดีตโรงมะพร้าวตั้งอยู่ริมน้ำเพื่อสะดวกต่อการลำเลียงส่งขายต่อไป ปัจจุบันโรงเก็บมะพร้าวส่วนใหญ่มีถนนเข้าถึงสะดวกต่อการคมนาคมขนส่งมากขึ้น ชาวสวนจึงไม่ค่อยนิยมลำเลียงผลมะพร้าวใส่เรือไปทางคลองอีก

รูปที่ 6.21 แสดงโรงเก็บมะพร้าว

3) โรงตาล หรือโรงเคี้ยวตาล

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนใช้เตาโคต คือเป็นเตาเดี่ยว เคี้ยวน้ำตาลได้ที่ละกระทะเดียว ต่อมาพัฒนามาเป็น เตาคุ่น มี 2 กระทะ ต่อช่องไฟให้ถึงกันและต่อช่องมีรูให้ควันออกเป็นหลายๆรู เพื่อนำกระบอคน้ำตาลที่ล้างเสร็จแล้วมาคว่ำลง เพื่อรมควันให้แห้ง เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประมาณ เตาดาลก็ได้พัฒนามาเป็น เตابل่อง ซึ่งสามารถเพิ่มลูกเตาเป็นแถวเรียงต่อกันสามารถเคี้ยวตาลได้ตั้งแต่ 2-6 กระทะพร้อมกัน ซึ่งเมื่อเทียบกับเตาแบบเก่าจะทำงานได้ดีกว่าประหยัดพื้นที่กว่า อีฐที่ใช้ก่อเตาดาลนี้มีลักษณะและคุณสมบัติพิเศษเฉพาะ ต่างจากอีฐทั่วไป กล่าวคือเป็นการทำอีฐทนไฟตามภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ทำจากดินผสมกับแกลบและขี้เถ้าแกลบ โดยมีสูตรผสมเฉพาะตัวต่างกันไปตามเคล็ดในการผลิตของแต่ละราย ลักษณะของโรงเคี้ยวตาลของชาวสวนที่ทำน้ำตาลเป็นอาชีพเสริมนั้น มีลักษณะเป็นอาคารกึ่งถาวร ซึ่งมีขนาดไม่

ใหญ่มากมักมีขนาดสองช่วงเสา ไม่ยกพื้น ใช้พื้นดินอัดแน่น เนื่องจากต้องใช้ความร้อนสูงในการเคี้ยวตาล จึงทำให้โรงตาลไม่ต้องมีฝากระัน เพื่อไว้ถ่ายเทอากาศและถ่ายเทความร้อน โดยปัจจุบันในชุมชนคลองบางน้อยเหลือชาวสวนที่ทำเตาตาลอยู่น้อย ซึ่งจะพบในบริเวณคลองสายรอง เช่น คลองจอมปลวก คลองบ้านใต้

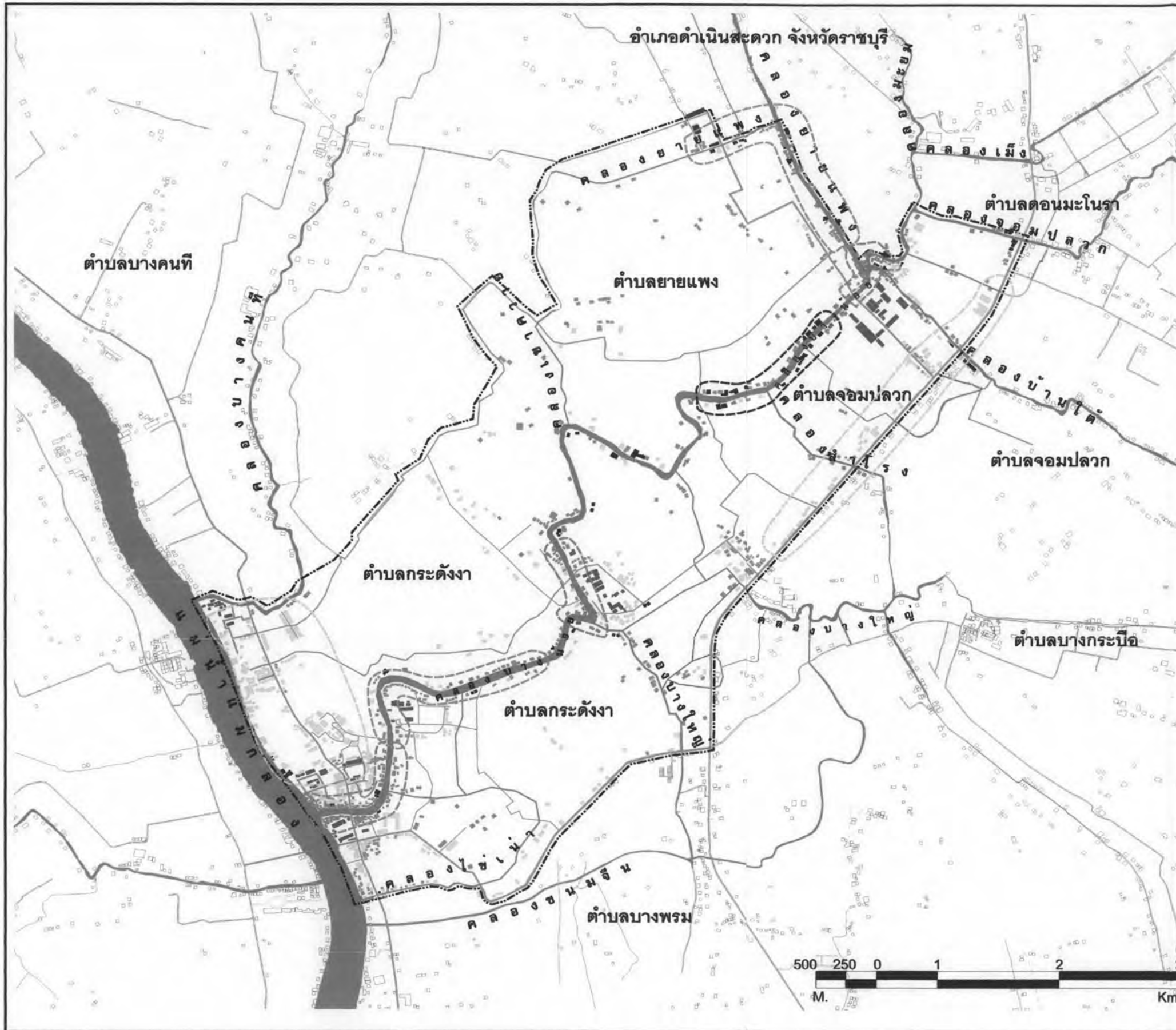
รูปที่ 6.22 แสดงโรงตาล หรือ โรงเคี้ยวตาล

4) โรงสีข้าว

ในอดีตชุมชนคลองบางน้อยมีโรงสีข้าวอยู่ทั้งหมด 3 แห่ง คือ บริเวณปากคลองบางน้อย บริเวณวัดปากง่าม และบริเวณบางน้อยใน โดยรับสีข้าวในสมัยที่ยังมีการปลูกข้าวในร่องสวน และรับสีข้าวจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันได้เลิกกิจการไปหมดแล้ว และรื้อโรงสีทิ้งไป 2 แห่งเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวที่ยังเป็นโรงสีร้างให้เห็นในบริเวณด้านข้างโรงเรียนวัดบางน้อย ลักษณะโรงสีเป็นโครงสร้างเสาไม้สูง ไม่ยกพื้น หลังคาทรงจั่วซ้อนกันสองชั้นมีช่องว่างเพื่อระบายอากาศ มุงหลังคาด้วยสังกะสี เป็นอาคารเปิดโล่ง มีฝาดนึ่งที่บด้านหนึ่ง และมีเครื่องไม้เครื่องมือที่ไม่ได้ใช้แล้วหลงเหลืออยู่บ้าง

รูปที่ 6.23 แสดงโรงสีข้าว (ร้าง) บริเวณชุมชนคลองบางน้อย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.3 แสดงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม
ของอาคารในชุมชนคลองบางน้อย**

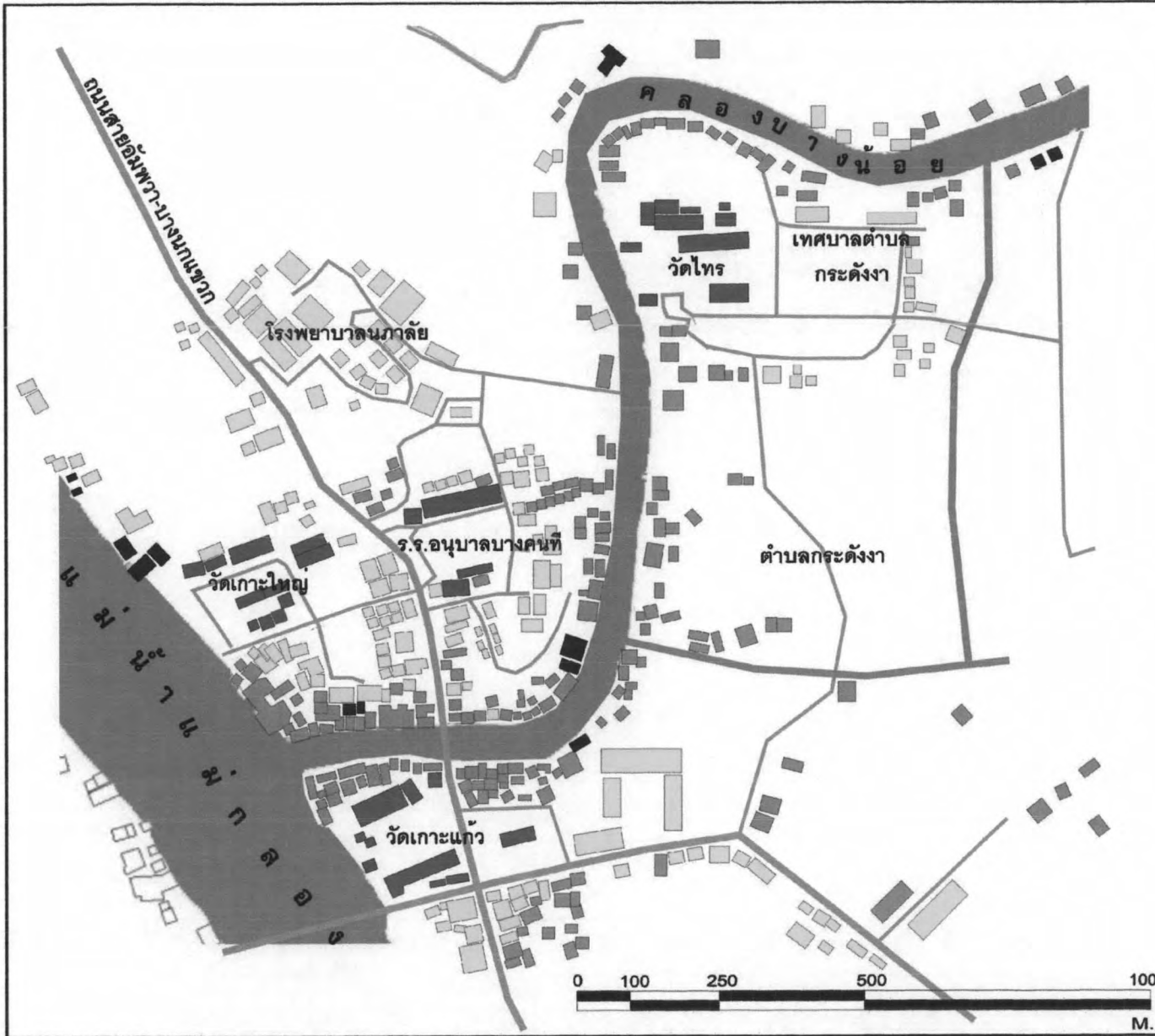
- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นถิ่น
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตำบลบางคนที ตำบลยายแพง ตำบลจอมปลวก ตำบลบางกระบือ ตำบลบางพระมี ตำบลบางพรหม

ตำบลกระดังงา

แผนที่ 6.4 แสดงลักษณะของอาคารในชุมชนปากคลองบางน้อย

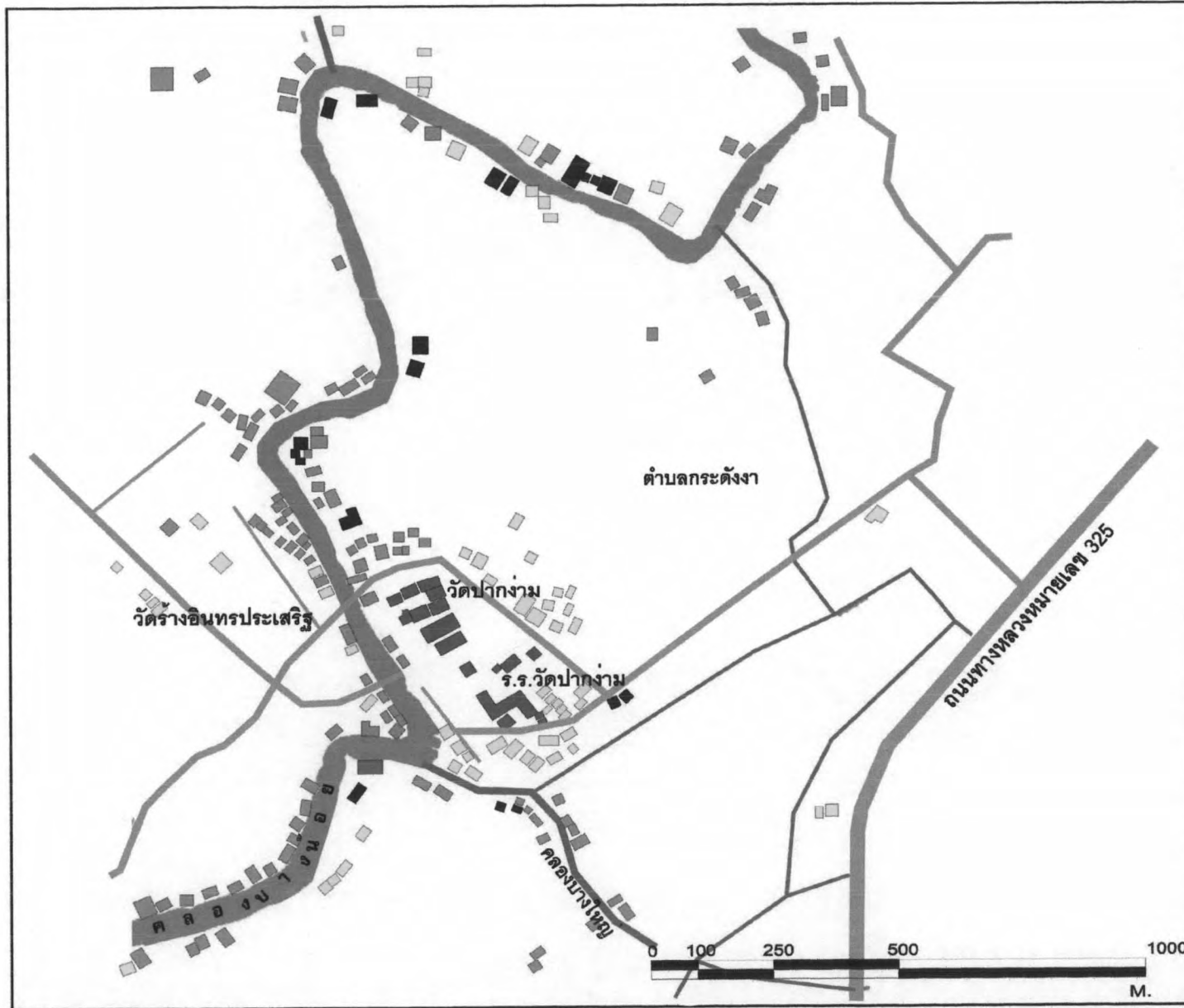
สัญลักษณ์ :

- ∩ ถนนทางหลวง
- ∩ แม่น้ำ คลอง
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นถิ่น
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่
- กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ญกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

แผนที่ 6.5 แสดงลักษณะของอาคารในชุมชน
วัดป่าแกม

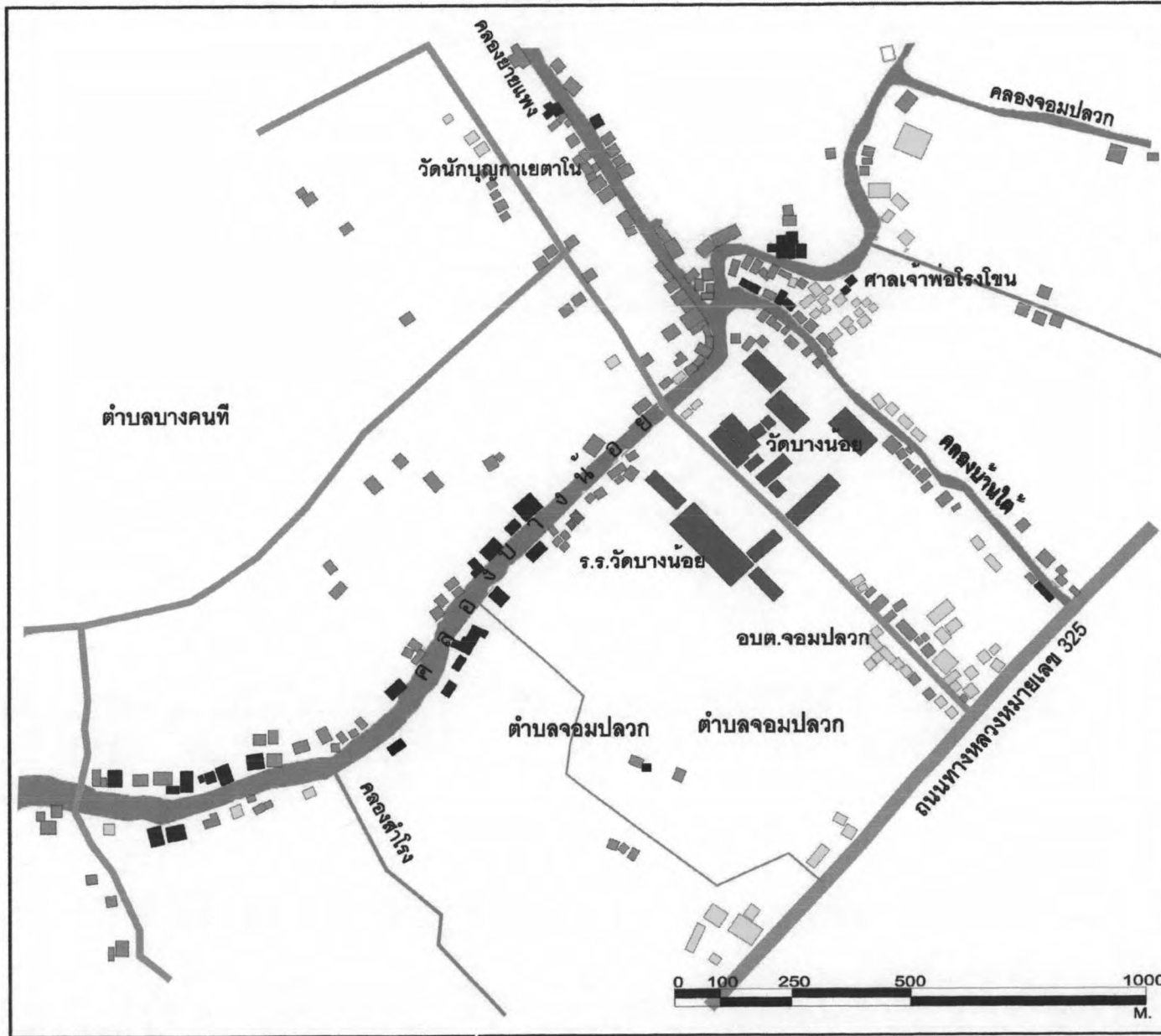
- สัญลักษณ์ :**
- ~ ถนนทางหลวง
  - ~ แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นถิ่น
  - กลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ญกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

แผนที่ 6.6 แสดงลักษณะของอาคารในชุมชนบางน้อยใน

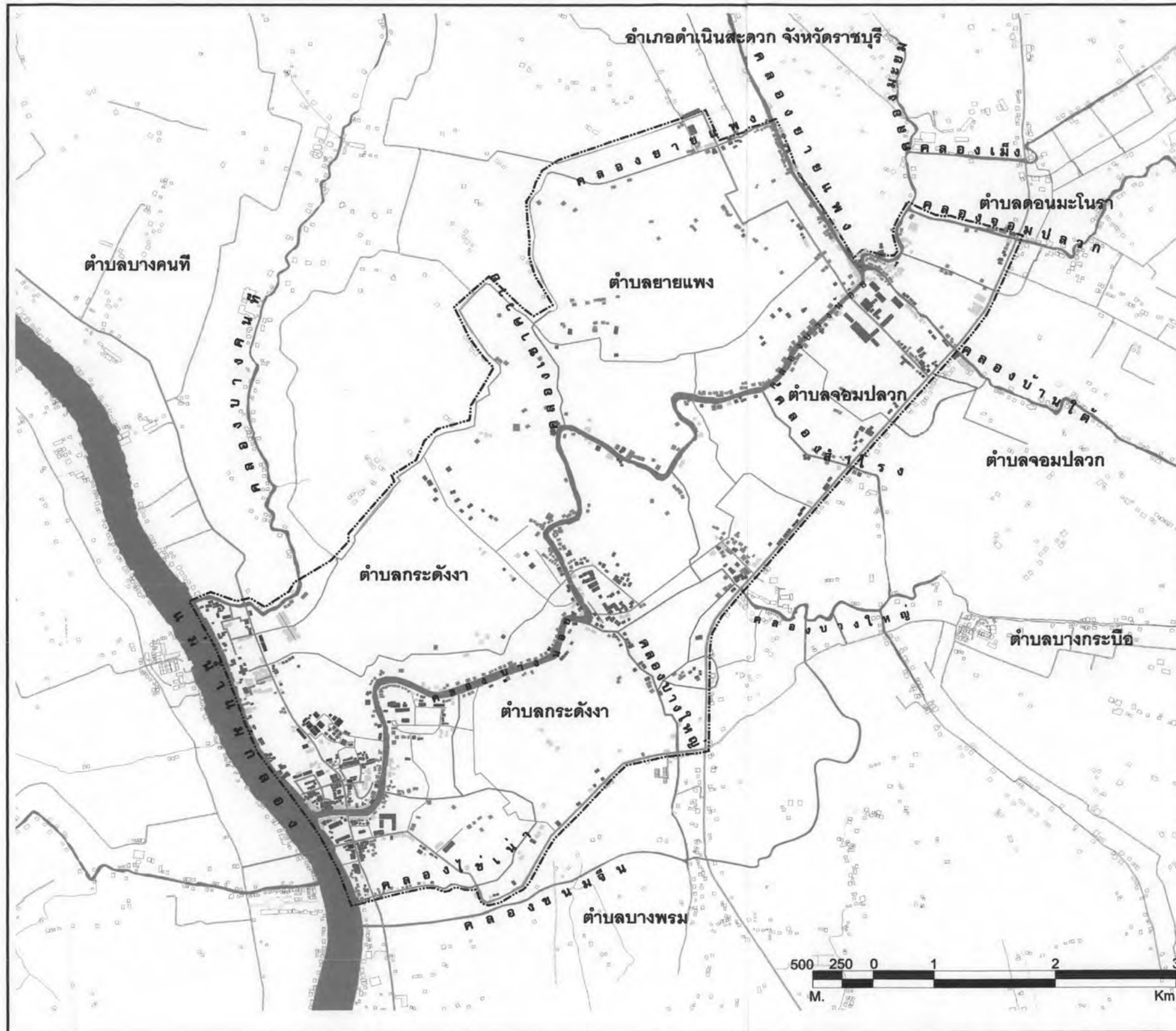
สัญลักษณ์ :

- ~ ถนนทางหลวง
- ~ แม่น้ำ คลอง
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไทยประยุกต์
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นถิ่น
- กลุ่มที่มีลักษณะเป็นอาคารสมัยใหม่
- กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา

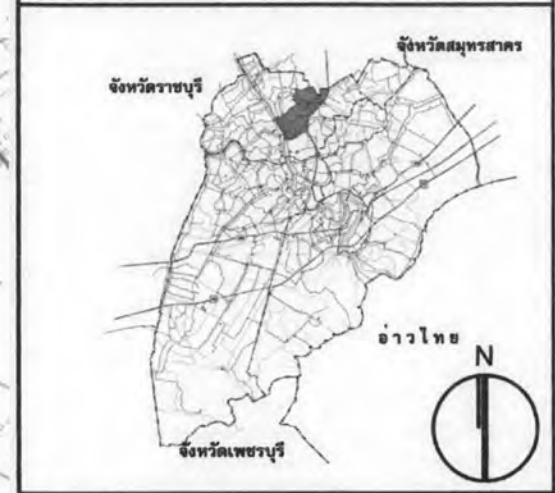
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

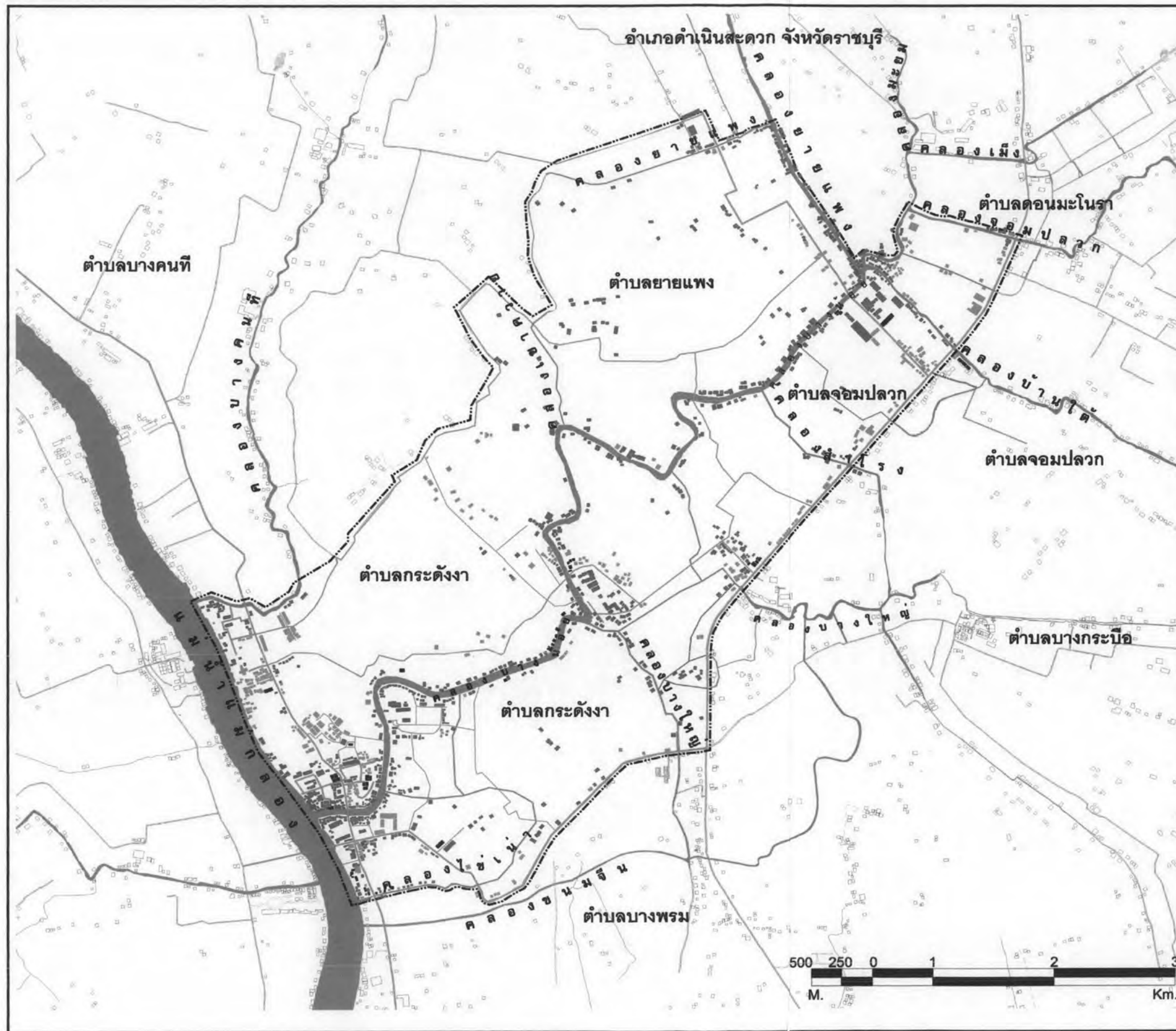
**แผนที่ 6.7 แสดงจำนวนชั้นของอาคารใน
ชุมชนคลองบางน้อย**

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - หนึ่งชั้น
  - หนึ่งชั้นยกใต้ถุนสูง
  - สองชั้น
  - สามชั้นขึ้นไป
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่ 6.8 แสดงลักษณะสภาพของอาคารในชุมชนคลองบางน้อย

สัญลักษณ์ :

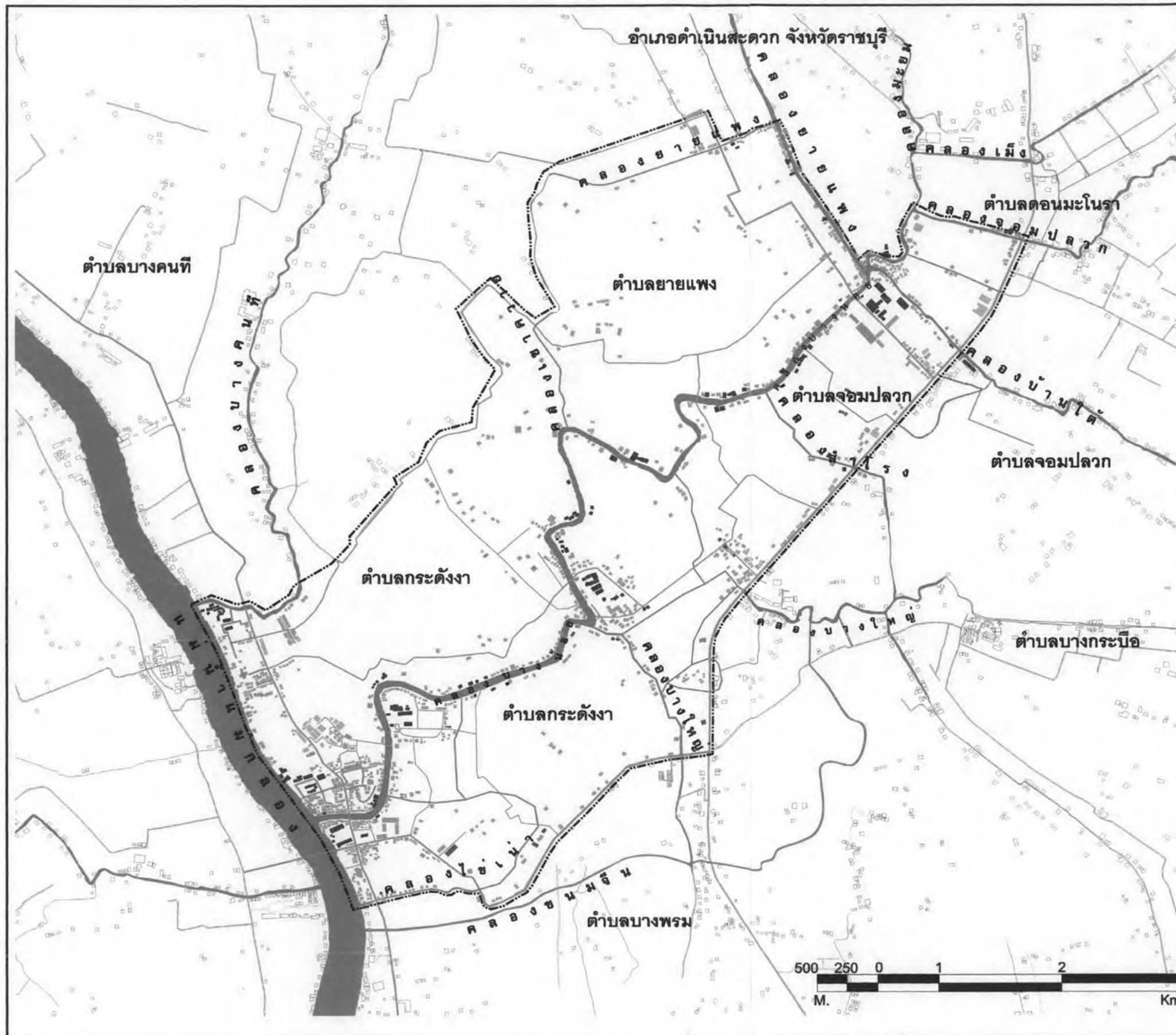
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
- ถนนทางหลวง
- แม่น้ำ คลอง
- ทรวดโถรมน้อย
- ทรวดโถรมมาก
- ปรับปรุง ต่อเติม หรือซ่อมแซมแล้ว
- ใหม่

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.9 แสดงลักษณะรูปทรงหลังคาของ
อาคารในชุมชนคลองบางน้อย**

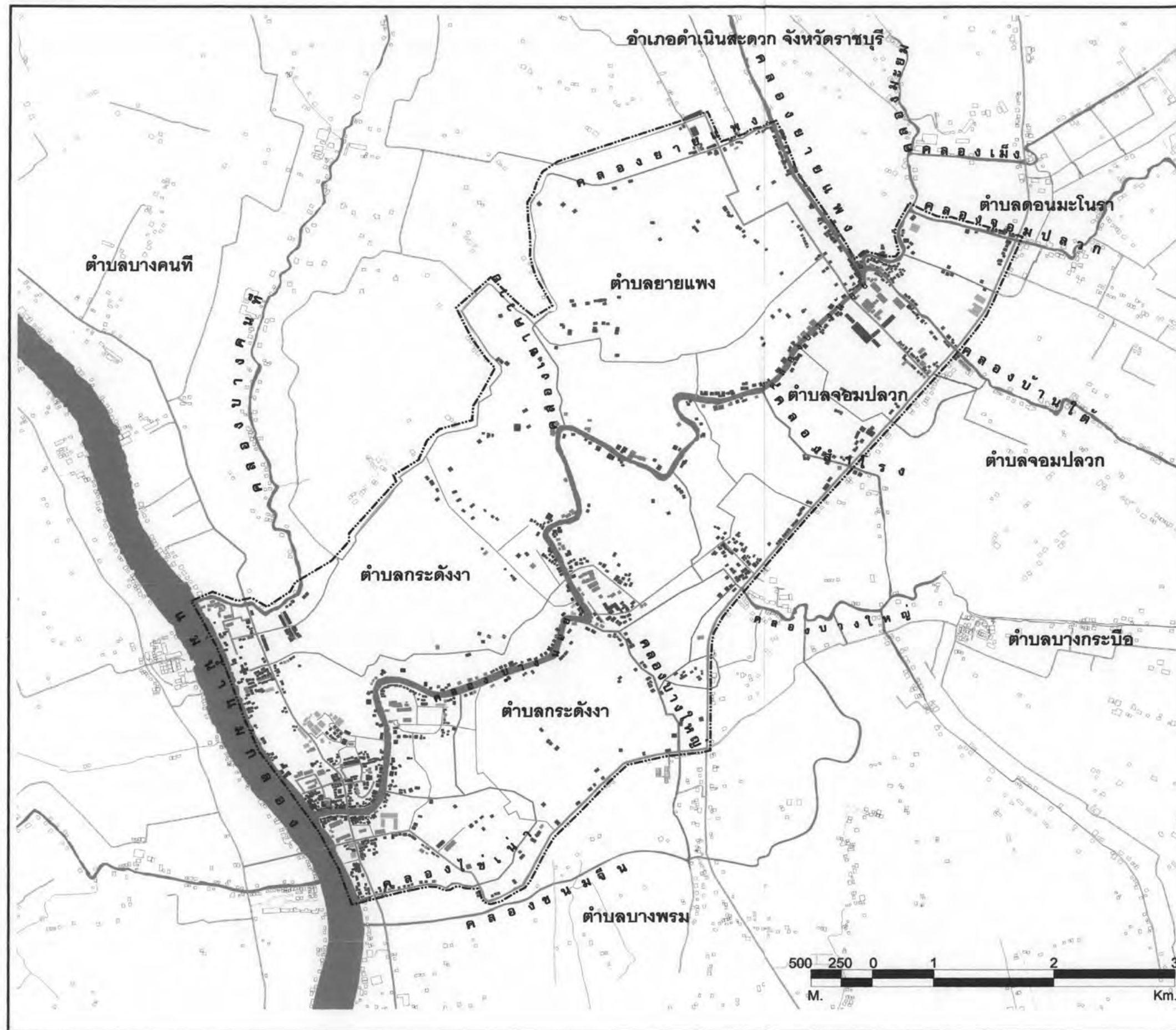
- สัญลักษณ์ :**
- ▤ ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ~ ถนนทางหลวง
  - ~ แม่น้ำ คลอง
  - หลังคาจั่ว
  - หลังคาปั้นหย่า
  - หลังคาทรงไทย
  - หลังคาเพิงหมาแหงน
  - อื่นๆ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

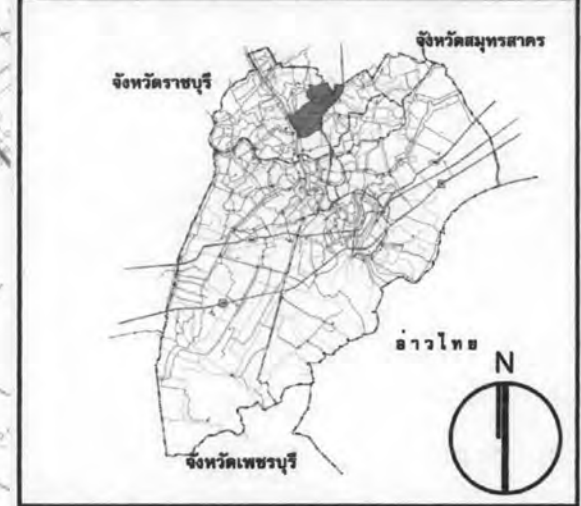
ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ญรณต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.10 แสดงลักษณะวัสดุฝังหลังคาของ
อาคารในชุมชนคลองบางน้อย**

- สัญลักษณ์ :**
- ▲ ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ∩ ถนนทางหลวง
  - ∩ แม่น้ำ คลอง
  - ธรรมชาติ (ไม้ / จาก)
  - กระเบื้องดินเผา
  - กระเบื้องลอน
  - กระเบื้องซีเมนต์
  - สังกะสี
  - อื่นๆ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.3 ระบบที่ว่าง และทางสัญจรในชุมชน

องค์ประกอบของพื้นที่ว่าง ทางสัญจร จุดเทียบเรือและทำน้ำ รวมไปถึงสะพานข้ามคลองและเขื่อนกันตลิ่ง เป็นโครงสร้างสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อมต่อของระบบกิจกรรมในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

6.1.3.1 พื้นที่ว่างของชุมชน

ที่ว่าง² หมายถึง พื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอาจจะจัดให้เป็นบ่อน้ำ สระว่ายน้ำ บ่อพักน้ำเสีย พื้นที่มูลฝอย หรือที่จอดรถ ที่อยู่ภายนอกอาคารก็ได้และให้หมายความรวมถึงพื้นที่ของสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่สูงจากระดับพื้นดินไม่เกิน 1.20 เมตร และไม่มีหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหนือระดับนั้น

ที่โล่ง³ หมายความว่าบริเวณที่ดินอันได้ระบุไว้ในผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะให้เป็นที่ว่างเป็นส่วนใหญ่ และเพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้

บริเวณพื้นที่ว่างที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน หมายรวมถึง ที่ว่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยยังเป็นรูปแบบของพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าขาดการพัฒนาหรือพื้นที่ว่างที่มนุษย์ได้นำมาใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมแล้ว ส่วนพื้นที่ว่างที่จัดการโดยมนุษย์ ได้แก่ พื้นที่ว่างในบริเวณศาสนสถาน สนามหญ้า พื้นที่ในบริเวณหน่วยงานราชการ โรงเรียน พื้นที่บริเวณรอบบ้าน โดยสามารถแบ่งพื้นที่ว่างได้ตามลักษณะการใช้งานได้ ดังนี้

1) พื้นที่ว่างบริเวณศาสนสถาน

ลักษณะผังบริเวณของวัดจะมีรูปแบบการวางผังที่คล้ายกัน อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอระฆังมณฑป หมู่กุฏิสงฆ์ วิหาร และอาคารอื่นๆ ทั้งที่เป็นอาคารเดิม และอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่นิยมปลูกสร้างอาคารเรียงเป็นแนวแกนเดียว คือ อาคารวางเรียงอยู่แนวแกนหลักเพียงแนวเดียว ส่งผลให้พื้นที่ว่างของบริเวณศาสนสถานเกิดเป็นพื้นที่เปิดโล่งยาวขนานอาคารถนน และแม่น้ำลำคลองไปด้วยทั้งด้านหน้าและด้านหลังของแนวอาคาร หรือมีพื้นที่ว่างอยู่ตรงกลางวัด ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ว่างของศาสนสถานเหลือน้อยลง เนื่องจากสร้างอาคารหลังใหม่เพิ่มขึ้น บางส่วนใช้เป็นที่จอดรถยนต์ และแบ่งพื้นที่บางส่วนให้เป็นหน่วยงานราชการหรือโรงเรียน แต่ก็ยังคงมีพื้นที่ว่างเพียงพอสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีต่างๆ

² กฎกระทรวงฉบับที่ 50 (พ.ศ.2540) , พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 , หน้า 340.

³ กรมโยธาธิการและผังเมือง , พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 , กระทรวงมหาดไทย , หน้า 3.

ที่ว่างบริเวณวัดบางน้อย

ที่ว่างบริเวณวัดเกาะแก้วในช่วงที่เป็นตลาดนัด

รูปที่ 6.24 แสดงพื้นที่ว่าง บริเวณศาสนสถาน

2) พื้นที่ว่างบริเวณหน่วยงานราชการ และโรงเรียน

เป็นสนามหญ้าอยู่บริเวณหน้าอาคารของหน่วยงานราชการ และโรงเรียน ได้แก่ พื้นที่ว่างหน้าว่าการอำเภอ เทศบาลและอบต. โรงเรียนวัดปากง่าม โรงเรียนวัดบางน้อย โรงเรียนวัดเกาะใหญ่ โรงเรียนอนุบาลบางคนที โรงพยาบาลนภลัย เป็นพื้นที่จัดงานกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ตลอดจนเป็นพื้นที่นันทนาการ สนามเด็กเล่น และพื้นที่ออกกำลังกายของชุมชน

สนามหญ้าโรงเรียนวัดปากง่าม

สนามหญ้าโรงเรียนอนุบาลบางคนที

ลานหน้าเทศบาลตำบลกระดังงา

รูปที่ 6.25 แสดงที่ว่าง บริเวณหน่วยงานราชการ และโรงเรียน

3) พื้นที่บริเวณรอบบ้าน และระบบสวนรอบบ้าน

สภาพของสวนรอบบ้านที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน เป็นลักษณะลานหน้าบ้านหรือพื้นที่ว่างรอบๆบ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ที่ดิน การจัดวางตำแหน่งหรือการผสมผสานการใช้ประโยชน์จากที่ว่าง สัมพันธ์กับบริเวณที่อยู่อาศัย รอบๆครัวเรือนบริเวณใต้ต้นไม้มักมีการเพาะกล้าไม้ต่างๆ เพื่อรอการปลูกซ่อมแซมต้นไม้ในสวนต่อไป เป็นพื้นที่ใช้สอยเอนกประสงค์ของครัวเรือน ได้แก่ ใช้เป็นที่ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับต่างๆ เพื่อความสวยงาม เป็นลานตากผลผลิตทางการเกษตร เช่น ตากหมาก ตากยา เป็นที่ว่างพืชผลทางการเกษตรที่เก็บมาได้ สวนบริเวณใต้ถุนบ้านที่มีการยกพื้นสูงนั้นสามารถใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์การทำสวน เก็บเรือที่ไม่ใช้แล้ว

รวมถึงการนั่งพักผ่อน และทำงานอาชีพเสริมต่างๆเล็กน้อย ส่วนลานที่ว่างหน้าบ้าน สะพาน ทำน้ำ มักเป็นสนามเด็กเล่นของเด็กๆ ตกปลา และเล่นน้ำในหมู่พี่น้องเพื่อนฝูง

พื้นที่ว่างรอบบ้านที่นิยมปลูกต้นไม้

ตากผลผลิตทางการเกษตร

ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ

รูปที่ 6.26 แสดงที่ว่าง บริเวณพื้นที่บริเวณรอบบ้าน และระบบสวนรอบบ้าน

6.1.3.2 การสัญจรทางน้ำ

1) การสัญจรทางน้ำสายหลัก

ได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง คลองบางน้อย การสัญจรทางน้ำด้วยเรือ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย ที่แสดงถึงกิจกรรมและวิถีชีวิตของชาวน้ำ เรือที่ใช้ในการสัญจรในแม่น้ำแม่กลอง และคลองบางน้อยยังมีให้เห็นอยู่บ้าง โดยมากก็จะไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เข้าสวน ไปซื้อของ หรือขายของ ขายกล้วยเตี๋ยว ตกกุ้ง จับปลา ซ้ำม ฟากแม่น้ำแม่กลอง หรือเป็นเรือจ้างเข้าไปในคลองบางน้อย ยังมีการบรรทุกมะพร้าวและปืบให้เห็นอยู่บ้าง เรือที่พบเห็นในคลองมีหลายประเภท ได้แก่ เรือลำปั่น เรือบด เรืออีป้าป เรือต่อ เรือหางยาว และมีเรือนักท่องเที่ยวที่พบมากในช่วงวันหยุด หรือช่วงงานเทศกาลต่างๆ

2) การสัญจรทางน้ำสายรอง

คลองสายรอง ได้แก่ คลองจอมปลวก คลองยายแพง คลองเม็ง คลองบางใหญ่ คลองเขาควาย คลองบ้านใต้ คลองลำโรง และลำประโดง ลักษณะของคลองในปัจจุบันมีขนาดเล็กลงมาก เนื่องจากการสัญจรน้อยลง ไม่มีการขุดลอกคลอง ทำให้ไม่สามารถเข้าไปถึงปลายคลองได้ในช่วงที่น้ำลด ส่งผลให้ลำน้ำที่เคยเป็นโครงข่ายคมนาคมทางน้ำเชื่อมโยงกันไม่สามารถสัญจรเข้าถึงกันได้เหมือนในอดีต เรือที่ใช้สัญจร ได้แก่ เรือบด เรือลำปั่น หรือเรือขนาดเล็กที่ใช้พายเข้าสู่พื้นที่บ้านและสวนที่อยู่ลึกเข้าไป

คลองสายหลัก (ปากคลองบางน้อย)

คลองสายรอง (คลองบางใหญ่)

คลองสายย่อย (ลำประโดง)

รูปที่ 6.27 แสดงการสัญจรทางน้ำสายหลัก และสายรอง

6.1.3.3 ทำน้ำ

1) ทำน้ำที่มีลักษณะเป็นส่วนประกอบของอาคาร

คือลักษณะทำน้ำของเรือนแถวริมน้ำ เป็นทางเดินยาวด้านหน้าเรือนแถวและมีบันไดตั้งอยู่หน้าบ้านของตนทอดลงไปสู่แม่น้ำลำคลอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาคารที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อ และเปรียบเสมือนประตูทางเข้าออกของบ้าน นอกจากนี้จะใช้ทำน้ำในการประกอบกิจกรรมประจำวันแล้ว ยังใช้รับส่งและซื้อขายสินค้าอีกด้วย ส่วนทำน้ำที่เป็นจุดเทียบเรือ คือเป็นพื้นที่ขาน้ำที่มีเสายื่นล้ำเข้าไปในน้ำและมีบันไดทอดลงสู่ลำคลอง อีกประเภทหนึ่งคือเป็นลักษณะเป็นจุดเทียบเรือหรือแท่ง ที่ใช้เป็นทางขึ้นลงของการสัญจรทางน้ำ เช่น เรือพายหรือเรือยนต์ข้ามฟาก เรือที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งแท่งสามารถลอยขึ้น-ลงได้ตามระดับน้ำในลำคลอง ช่วยให้รักษาระดับของทำน้ำสะดวกต่อการเทียบท่าเรือ พบมากในบริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง และริมคลองบางน้อยที่อยู่บริเวณหน้าวัด และที่เป็นแหล่งชุมชนอยู่อาศัย

รูปที่ 6.28 แสดงทำน้ำที่มีลักษณะเป็นส่วนประกอบของอาคาร

2) ทำน้ำที่มีลักษณะเป็นศาลาทำน้ำ

โดยมากคือลักษณะทำน้ำของเรือนชาวสวนที่มีบริเวณบ้าน เป็นศาลาทำน้ำที่ยื่นต่อออกมาจากลานด้านหน้าอาคาร และอีกประเภทหนึ่งคือ เป็นศาลาทำน้ำหน้า

วัด โดยมากเป็นศาลาเก่าบางหลังแทรกตัวอยู่ในชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัด แต่ละวัดมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกัน ยกเว้นบางแห่งที่สร้างใหม่จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย

รูปที่ 6.29 แสดงทำน้ำที่มีลักษณะเป็นศาลาทำน้ำ

6.1.3.4 สะพานข้ามคลอง

สะพานที่ใช้ข้ามแม่น้ำลำคลองมีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ มีตั้งแต่สะพานคอนกรีตข้ามแม่น้ำแม่กลอง คลองบางน้อย สะพานไม้ที่มีเสาเป็นคอนกรีตข้ามคลองในบริเวณย่านชุมชนวัดปากง่าม ชุมชนบางน้อยในบริเวณคลองยายแพง คลองบ้านใต้ รวมถึงสะพานที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างง่ายๆ แบบชั่วคราว เอาไว้ใช้ข้ามทางน้ำเล็กๆ หรือลำประโดง ร่องสวน โดยที่เป็นสะพานไม้โคนซอหรือไม้กระบอกคือสะพานที่ทำจากโคนไม้ไผ่ หรืออีกประเภทคือเป็นลำต้นมะพร้าวที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

รูปที่ 6.30 แสดงสะพานข้ามคลองในชุมชน

6.1.3.5 เชือกกันตลิ่ง

เป็นแนวป้องกันกระแสน้ำจากแม่น้ำลำคลองเขาตลิ่ง โดยสามารถแบ่งออกเป็นตลิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และตลิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ดังนี้

1) ตลิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น

แนวกันตลิ่งเป็นตลิ่งธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นเขื่อนดินที่มีต้นไม้ปลูกขึ้นไว้ยึดหน้าดินป้องกันการกัดเซาะหน้าดิน ช่วยลดกระแสน้ำตามธรรมชาติ และลดแรงกระแทกของคลื่นน้ำจากเรือที่วิ่งผ่านไปมา ซึ่งพบมากบริเวณที่ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม คุ้งน้ำ คลองสายรอง ลำประโดงที่ยังไม่มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่หรือมีบ้านเรือนอาศัยอยู่น้อย พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมคลอง ได้แก่ ต้นลำพู จาก อ้อ มะพร้าว สวนผลไม้ และพืชน้ำที่ช่วยป้องกันน้ำเขาตลิ่งได้

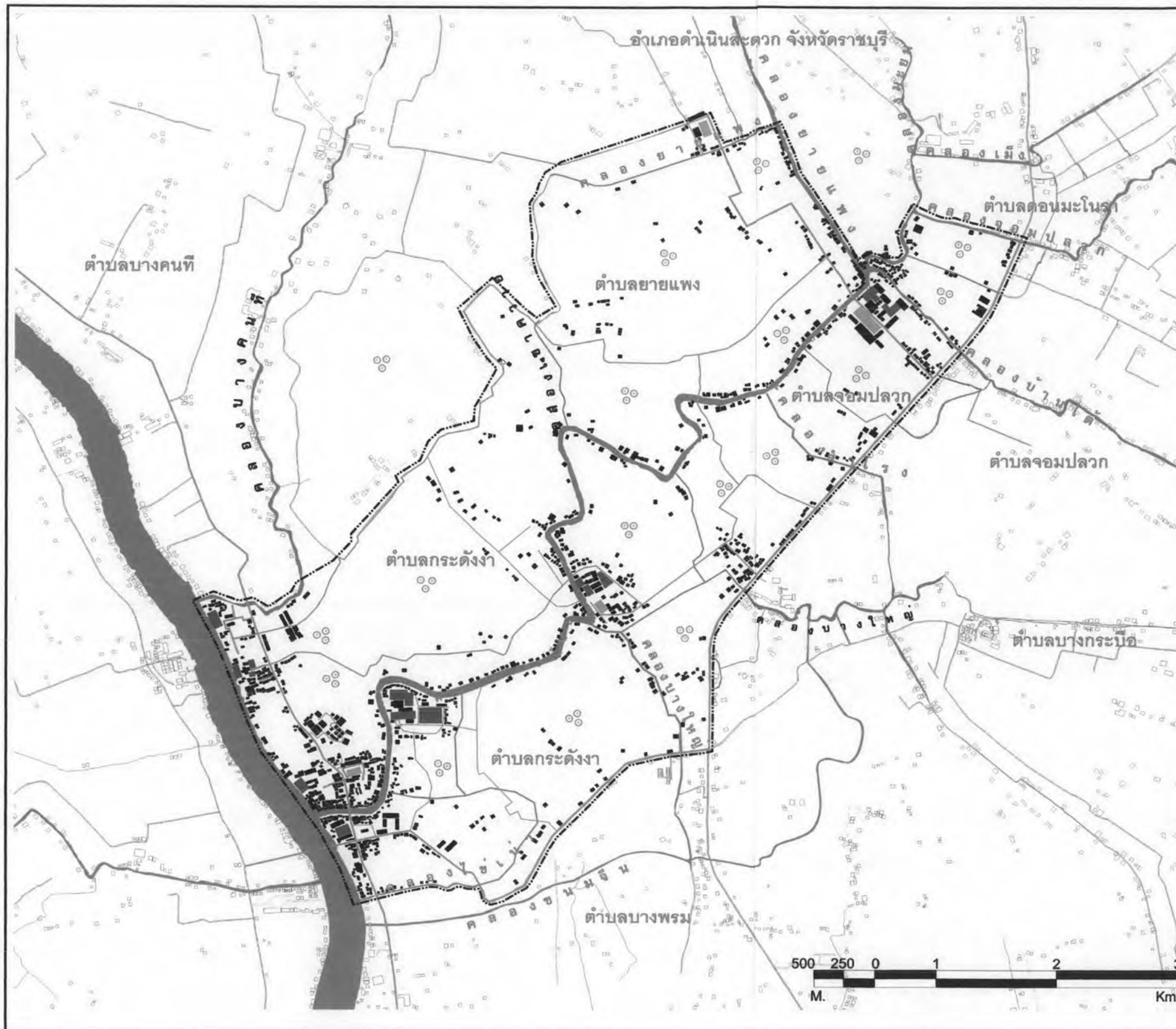
2) ตลิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

แนวกันตลิ่งเป็นเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก ที่มีลักษณะเป็นกำแพงกันน้ำเขาตลิ่งพัง พบมากในบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองหน้าวัด และบริเวณกลุ่มบ้านพักอาศัยในคลองบางน้อย

รูปที่ 6.31 แสดงเขือกกันตลิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น และมนุษย์สร้างขึ้น

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.12 แสดงระบบพื้นที่วางและที่โล่งใน
บริเวณชุมชนคลองบางน้อย**

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - พื้นที่บริเวณรอบบ้าน
  - พื้นที่เกษตรกรรม
  - พื้นที่ลานโล่งบริเวณศาสนสถาน
  - พื้นที่ลานโล่งบริเวณหน่วยงานราชการ
  - พื้นที่ลานโล่งบริเวณสถานศึกษา

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.4 สภาพทางธรรมชาติ และภูมิทัศน์ชุมชน

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มอันสมนบูรณี มีคลองธรรมชาติเชื่อมต่อกัน เป็นเครือข่ายทั่วพื้นที่ โดยในแต่ละวันนั้นจะได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น-น้ำลง ทำให้พื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงครามมีสภาพน้ำที่แตกต่างกัน คือ เขตน้ำจืดอยู่ในบริเวณพื้นที่อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวาตอนบน เขตน้ำกร่อยในพื้นที่อำเภออัมพวาตอนล่าง และอำเภอเมืองสมุทรสงครามตอนบน ส่วนน้ำเค็มจะอยู่ในบริเวณเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้มีสภาพทางธรรมชาติ และภูมิทัศน์ของชุมชนแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ สภาพภูมิทัศน์ที่โดดเด่นในชุมชนมีทั้งสภาพทางธรรมชาติ และสภาพที่เกิดจากการปรับปรุง พัฒนาใช้ประโยชน์จากสภาพดั้งเดิมทางธรรมชาติ โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

6.1.4.1 เครือข่ายลำน้ำ

ระบบเครือข่ายลำน้ำในชุมชน ประกอบด้วยแม่น้ำ คู คลองต่างๆ ที่เป็นคลองตามธรรมชาติและที่ขุดขึ้นมา ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกของคลองบางน้อย ซึ่งปกติจะมีน้ำนองตลอดทั้งปี ระบบน้ำในพื้นที่เมื่อหัวน้ำขึ้นจะเป็นน้ำจืด น้ำทะเลจากปากอ่าวแม่กลองจะดันน้ำจืดที่ไหลมาจากป่าเมืองกาญจนบุรีกลับไปสู่คลอง และลำประโดงต่างๆ เข้าสู่ร่องสวน ชาวบ้านจะตักน้ำจืดไว้ใช้ตอนหัวน้ำขึ้น ครึ่งช่วงกลางหรือปลายน้ำก็จะเป็นน้ำกร่อย และน้ำเค็ม โดยลักษณะของลำน้ำและการเชื่อมโยงของเครือข่ายลำน้ำมีดังนี้

1) แม่น้ำแม่กลอง

แม่น้ำแม่กลองมีต้นกำเนิดจากแควน้อยและแควใหญ่ไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำที่จังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่าน 3 จังหวัด คือ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ความยาวประมาณ 115 กิโลเมตร ในส่วนที่แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม ลงสู่ปากอ่าวแม่กลองจะมีความยาวประมาณ 22 กิโลเมตร ผ่านทั้ง 3 อำเภอ คือ อำเภอบางคนที อำเภออัมพวา และอำเภอเมืองฯ สภาพทั่วไปของแม่น้ำแม่กลองในปัจจุบัน ยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดีแต่ต้นบางบริเวณปากอ่าว เนื่องจากมีตะกอนมาตกทับถมกัน

แม่น้ำแม่กลองเป็นเครือข่ายลำน้ำสายหลักของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ไหลผ่านเข้ามาในบริเวณพื้นที่ เป็นแหล่งน้ำที่เสมือนโลหิตที่สำคัญในการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นแหล่งอุปโภค บริโภค ใช้ในการเกษตร การประมง อุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง ประชาชนนิยมตั้งบ้านเรือนสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เพราะต้องการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำจากแม่น้ำแม่กลองทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีลำคลองอีกมากมายที่แยกมาจากแม่น้ำแม่กลอง

ซึ่งหนึ่งในคลองสายสำคัญนั้นคือ คลองบางน้อย โดยมีปากคลองอยู่บริเวณวัดเกาะแก้วและวัดเกาะใหญ่ และปลายคลองอยู่บริเวณวัดบางน้อย

รูปที่ 6.32 แสดงเครื่องขายน้ำแม่ น้ำแม่คลอง

2) คลองบางน้อย

ในชุมชนได้แบ่งการเรียกคลองออกเป็น 2 ช่วง คือ คลองบางน้อยนอก จะอยู่บริเวณปากคลองถึงช่วงบริเวณก่อนถึงวัดปากง่าม ส่วนบางน้อยในจะอยู่ติดต่อเข้าไปจนถึงบริเวณปลายคลองแยกน้ำหน้าวัดบางน้อย เป็นคลองธรรมชาติที่มีลักษณะคดเคี้ยวมากมายหลายแห่ง ความกว้างของคลองในบริเวณที่มีชุมชนอยู่อาศัยประมาณ 12 เมตร ส่วนบริเวณที่เป็นคู้้งน้ำหรือพื้นที่เกษตรกรรมจะมีระยะความกว้างที่มากกว่า มีระยะความยาวประมาณ 7 กิโลเมตร จากปากคลองไปจนถึงปลายคลองที่เชื่อมต่อกับคลองเม็ง และมีความลึกประมาณ 3-5 เมตร สภาพทั่วไปของคลองยังอยู่ในระบบนิเวศวิทยาที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในช่วงที่ไม่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่หรือมีอาศัยอยู่น้อยไม่เป็นแหล่งชุมชน มีระบบน้ำขึ้นและลงในลำคลองตามธรรมชาติ ยังมีการตกกุ้ง จับปลาในลำคลอง และเป็นเขตน้ำจืดที่สามารถทำการเกษตรกรรมได้ นอกจากนี้ยังมีลำคลองสายรองทั้งทางฝั่งตะวันออกและทางตะวันตกของคลองบางน้อยหลายสายมาเชื่อมต่อกันอีกมากมาย

รูปที่ 6.33 แสดงเครื่องขายน้ำคลองบางน้อย

3) คลองสายรองฝั่งตะวันออกของคลองบางน้อย

- **คลองบางใหญ่** เป็นคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้อยบริเวณสามแยกน้ำหน้าวัดปากง่ามเป็นคลองใหญ่ที่มีคลองสายย่อยเชื่อมต่อไปอีกหลายสายได้แก่ คลองบางกระปือ คลองศาลเจ้าพ่อหนู คลองสวนทุ่ง คลองท่าคา คลองหนองอ้อ คลองพลับ คลองสดัง เป็นต้น โดยคลองบางใหญ่มีความกว้างของคลองประมาณ 6-8 เมตร ความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร และมีความลึกมากกว่า 2.50 เมตร ริมคลองมีชุมชนคลองบางใหญ่ที่มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มาก มีพื้นที่เกษตรกรรมสลับกันไปกับอาคารบ้านเรือน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนคลองเล็กคลองน้อยในบริเวณนั้นมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันยังมีการใช้ประโยชน์จากคลองบางใหญ่ในการสัญจรทางน้ำให้เห็นอยู่บ้าง

รูปที่ 6.34 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองบางใหญ่

- **คลองสำโรง** เป็นคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้อยอยู่ระหว่างบริเวณคลองบางใหญ่ และคลองบ้านไต้ เป็นคลองที่มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่น้อย โดยมากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและมีบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมของตน คลองสำโรงมีความกว้างประมาณ 3 เมตร ความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร และมีความลึก 1.50 เมตร ซึ่งปลายคลองไปเชื่อมต่อกับบริเวณกลางคลองบางใหญ่ มีไว้ใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมโดยการชักน้ำเข้าพื้นที่สวน ลำประโดง และร่องสวน ปัจจุบันไม่นิยมใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งแล้ว เนื่องจากในเวลาที่ระดับน้ำลดลงนั้นคลองจะแคบและตื้นเขินไม่สามารถสัญจรเข้าถึงในคลองได้

รูปที่ 6.35 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองสำโรง

- **คลองบ้านใต้** เป็นคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้อยบริเวณด้านข้างวัดบางน้อย เป็นคลองตรงไม่คดเคี้ยว มีบ้านเรือนปลูกเรียงรายอาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งคลอง ส่วนบริเวณด้านหลังบ้านเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทำสวนทั้งสองฝั่ง โดยคลองบ้านใต้มีความกว้างของคลองประมาณ 5 เมตร มีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร และมีความลึก 2 เมตร เป็นคลองที่ยังมีการใช้สัญจรทางน้ำอยู่ แต่ประโยชน์การใช้สอยหลักคือการชักน้ำเข้าพื้นที่เกษตรกรรม และใช้เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนริมคลองเป็นสำคัญ

รูปที่ 6.36 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองบ้านใต้

- **คลองจอมปลวก** ประชากรท้องถิ่นนิยมเรียกคลองจอมปลวกเป็นลำคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้อยอยู่ระหว่างบริเวณคลองบ้านใต้และคลองเม็ง เป็นคลองตรงไม่คดเคี้ยว ปลายคลองเชื่อมต่อกับคลองแค คลองจอมปลวกมีความกว้างของคลองประมาณ 5 เมตร ระยะทางยาวประมาณ 2.50 กิโลเมตร และมีความลึก 2 เมตร มีบ้านเรือนชาวสวนตั้งอยู่ในฝั่งตะวันออกของคลองจอมปลวกมากกว่าฝั่งตะวันตกที่ส่วนมากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเสียส่วนใหญ่

รูปที่ 6.37 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองจอมปลวก

3) คลองสายรองฝั่งตะวันตกของคลองบางน้อย

- **คลองเขาควาย** ประชากรในท้องถิ่นนิยมเรียกคลองเขาควายหรือคลองกระดังงา เป็นลำคลองเพียงสายเดียวในฝั่งตะวันตกที่แยกออกมาจากช่วงกลางคลอง

บางน้อย มีความกว้างของคลองประมาณ 4 เมตร ระยะทางยาวประมาณ 3 กิโลเมตร และมีความลึก 3 เมตร โดยปลายคลองเขาควายจะสามารถเชื่อมต่อกับปลายคลองยายแพงได้ในช่วงที่น้ำขึ้น สภาพของคลองเขาควายปัจจุบันคลองมีขนาดเล็กมาก ต้นเขินเข้าถึงยาก ต้องใช้เรือขนาดเล็กพายเข้าไป สภาพบริเวณริมคลองมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีบ้านเรือนตั้งอยู่อาศัยน้อยและเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด

รูปที่ 6.38 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองเขาควาย

- **คลองยายแพง** เป็นคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้อยบริเวณแยกน้ำหน้าวัดบางน้อย โดยสามารถแบ่งคลองยายแพงออกเป็น 2 ส่วน คือ คลองยายแพงที่แยกออกมาจากคลองบางน้อยโดยตรงซึ่งเป็นคลองแบ่งเขตจังหวัดระหว่างจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดราชบุรี มีความกว้างของคลองประมาณ 8 เมตร มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร และมีความลึก 3 เมตร บริเวณริมคลองมีบ้านเรือนอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองฝั่ง สามารถไปจังหวัดราชบุรีได้ และอีกทางหนึ่งคือคลองยายแพงที่แยกเข้าบริเวณสถานีอนามัยบ้านยายแพง ซึ่งปลายคลองยายแพงไปเชื่อมต่อกับปลายคลองเขาควาย ซึ่งมีขนาดความกว้างของคลองน้อยกว่ามาก ประมาณ 4 เมตร สภาพบริเวณคลองเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดมีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองกระจายตัวห่างๆ และมีลำคลองไว้ใช้เพื่อการเกษตรกรรมทำสวน และการดำรงชีวิตประจำวัน

รูปที่ 6.39 แสดงเครือข่ายลำน้ำคลองยายแพง

6.1.4.2 พื้นที่เกษตรกรรม และภูมิทัศน์ชุมชน

เป็นการรวมเข้าด้วยกันในงานของธรรมชาติและงานของมนุษย์ ที่แสดงให้เห็นภาพของวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานตามกาลเวลาที่ล่วงเลยมา ซึ่งได้รับ

อิทธิพลจากข้อจำกัดทางกายภาพหรือโอกาสในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและจากการสืบทอดทางสังคม เศรษฐกิจ และอิทธิพลทางวัฒนธรรมทั้งที่เกิดจากภายในและที่ได้รับจากภายนอก

โดยสภาพทางภูมิทัศน์ชุมชนเป็นลักษณะพื้นที่ราบลุ่ม มีคลองบางน้อยไหลผ่าน รวมทั้งคลองสาขาย่อยและลำประโดงแยกออกไปเป็นเครือข่ายลำน้ำ ประกอบด้วยกลุ่มอาคารบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณริมน้ำหนาแน่น เกิดเป็นสังคมชุมชนริมน้ำที่อยู่บริเวณวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการจัดการพื้นที่เป็นรูปแบบลักษณะเฉพาะของชาวสวน ซึ่งโดยมากอยู่ถัดออกไปจากแหล่งชุมชน เป็นพื้นที่ปลูกสวนผลไม้เกือบทั้งหมด เนื่องจากมีชุดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีเครือข่ายลำคลองอยู่ในพื้นที่ ทำให้การเพาะปลูกพืช และไม้ผลชนิดต่างๆ ได้ผลดีมีคุณภาพ โดยเฉพาะทางตอนบนของจังหวัดสมุทรสงครามที่มีน้ำจืดอยู่มาก ไม้ผลที่นิยมปลูกมาก ได้แก่ มะพร้าว กุ้ง หอย ปลา ส้มโอ ลิ้นจี่ มะม่วง และอื่นๆ โดยมีลักษณะการปลูกแบ่งเป็นชนิดสวน และการทำสวนแบบยกร่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและสร้างความสมดุลระหว่างระบบนิเวศทางธรรมชาติ คือสภาพความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย แหล่งน้ำ ผืนดิน สัตว์ และพืชพันธุ์ไม้นานาชนิด เป็นต้น ระบบนิเวศเกษตร ซึ่งเป็นระบบที่มนุษย์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากระบบนิเวศทางธรรมชาติขึ้นมา ได้แก่ การทำเกษตรกรรม รวมถึงอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน ผลผสมผสานกันให้เกิดเป็นระบบนิเวศวิทยาที่มีความอุดมสมบูรณ์ รวมกันเป็นสภาพภูมิทัศน์ชุมชนที่มีคุณค่า และเอกลักษณ์

รูปที่ 6.40 แสดงลักษณะพื้นที่เกษตรกรรมและภูมิทัศน์ชุมชน งานวาดจากแบบจริง
วิมลวรรณ

6.2 คุณค่าขององค์ประกอบทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

ประกอบด้วยองค์ประกอบที่แสดงถึงโครงสร้างทางสังคม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือวิถีชน (Intangible Cultural Heritage) ได้แก่ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และทางวัฒนธรรมในชุมชน ดังนี้

6.2.1 วิถีชีวิตชุมชนคลองบางน้อย

โครงสร้างทางสังคมเกิดขึ้นด้วยปัจจัยหลายๆ ด้าน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลองเป็นตัวกำหนดบทบาทอันสำคัญของชุมชน ทั้งสภาพแวดล้อมโดยรวม กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายอยู่อย่างพอเพียง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวน ตกกุ้ง จับปลา ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเรียนรู้วิถีธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยาและความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมชาวน้ำ เกิดเป็นงานประเพณี เทศกาล กิจกรรมทางวัฒนธรรม การละเล่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองและคนในชุมชนต้องการปฏิบัติ และเห็นคุณค่าความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ เกิดเป็นแบบแผนหรือแนวทางที่ยึดถือสืบทอดต่อๆ กันมาของชาวชุมชนคลองบางน้อย โดยปรับเปลี่ยนไปตามแต่ละยุคสมัยของชุมชน และสิ่งที่อยู่คู่มากับชุมชนริมคลองจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ แทรกซึมอยู่ในกิจกรรมและวิถีการดำเนินชีวิต คือ การใช้เรือ มีการใช้เรือเกิดขึ้นในแม่น้ำลำคลองมีทั้งเป็นเรือขุด เรือต่อตั้งแต่เรือบด เรือลำปั้น เรือมาด เรืออีป้าป เรือเอี่ยมจิ้น และเรืออีกหลากหลายชนิด มีทั้งเรือพาย เรือเครื่องแตกต่างกันไป เนื่องจากเป็นเมืองน้ำหรือเมืองเรือ การดำรงชีวิตจึงต้องพึ่งพาอาศัยน้ำเป็นหลักสำคัญ การคมนาคมขนส่งทางน้ำด้วยเรือจึงเป็นอีกหนึ่งความสะดวกของคนในชุมชน ได้แก่ การบรรทุกขนย้ายสิ่งของและผลผลิตทางการเกษตร การสัญจรทางน้ำ การค้าขายทางเรือ การบิณฑบาตทางน้ำ การจับปลา ตกกุ้ง แหล่งพักผ่อนทางเรือ และงานประเพณีแข่งเรือ โดยแต่ละบ้านต้องมีเรืออย่างน้อยหนึ่งลำไว้ใช้งาน ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นวิถีชีวิตที่อยู่กับน้ำทั้งสิ้น

วิถีชีวิตชุมชน รับจ้างขับเรือ บรรทุกขนย้ายสิ่งของ และผลผลิตทางการเกษตร การสัญจรทางน้ำ

บรรทุกมะพร้าวจากสวนไปขาย
โดยทางเรือ

ตกกุ้ง

บิณฑบาตทางน้ำ

รูปที่ 6.41 แสดงวิถีชีวิตชุมชนคลองบางน้อย และการใช้เรือ

6.2.2 งานประเพณี และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน

เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม ประเพณี ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็น วิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะประเพณีเกี่ยวกับศาสนามีอิทธิพลต่อประเพณีชุมชนมากที่สุด

6.2.2.1 ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา

1) ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปจำลอง (งานพระบาท)

เป็นการนมัสการและปิดทองพระพุทธรูปจำลองที่วัดบางน้อย และตรงน้ำพระ จัดอยู่ในช่วงกลางเดือน 3 (เดือนกุมภาพันธ์) เป็นงานที่ประชาชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญมาร่วมกันทำบุญในงานนี้ พร้อมกับนมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ด้วยโดยจัดขึ้นทุกปี ประชากรในชุมชนที่ไปทำงานต่างถิ่นก็จะกลับมาร่วมงานในช่วงนี้ด้วยเช่นกัน

รูปที่ 6.42 แสดงพระพุทธรูปไสยาสน์ และรอยพระพุทธรูปจำลอง

2) ประเพณีวันเข้าพรรษา

เป็นการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำวัดตลอด 3 เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 (เดือนกรกฎาคม) จนถึงวันออกพรรษาในวันขึ้น 15 เดือน 11

ในช่วงนี้เป็นหน้าน้ำ น้ำท่วมจนเว้งว่างไปหมดตั้งแต่ช่วงเดือนแปด - เดือนสิบเอ็ด (เดือนกรกฎาคม - เดือนตุลาคม) น้ำจากแม่น้ำแม่กลองจะไหลป่าเข้ามาท่วมพื้นที่ในช่วงระยะ 4 เดือนนี้ จะไม่ทำอาชีพเกษตรกรรมชาวบ้านก็จะไปตักกุ้ง จับปลา ทอดแหกัน เย็บใบตอง รับจ้างต่างๆ แล้วแต่ความถนัด และเว้นว่างจากการทำสวนไปเข้าวัด แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุสงฆ์ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระสงฆ์ทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิ วิหารและอื่นๆ พอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด

เมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาจะมีประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีที่กระทำกัน เป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่จำวัดตลอด 3 เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษาพระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็น ในการนี้จะต้องมีจุดธูปเทียนจุดบูชาตลอดพรรษาด้วยพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษา สำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่ง เพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงส์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แห่นอบพระอุโบสถแล้วแห่รอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงาม ในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการร่วมกุศลกันในชุมชนและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง โดยงานหล่อเทียนพรรษาจะสลับสับเปลี่ยนวัดเจ้าภาพไปในแต่ละปี

รูปที่ 6.43 แสดงงานบุญ งานเข้าพรรษา

3) ประเพณีวันออกพรรษา

วันออกพรรษตรงกับช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (เดือนตุลาคม) ของทุกปี เป็นวันที่พุทธบริษัททั้งวัดและชาวบ้านได้พร้อมใจกันกระทำบุญกุศลต่างๆ ตามคติประเพณีที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาแต่โบราณกาล เป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายทั้งพระผู้ใหญ่และผู้น้อยเปิดโอกาสอนุญาตให้วากกล่าวตักเตือนกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา ส่วนทางด้านฆราวาส คือ ฝ่ายพุทธศาสนิกชนนิยมไปฟังเทศน์ ฟังธรรม รักษาศีล อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้

ล่องลับ ทำบุญตักบาตรครั้งใหญ่ หรือที่เรียกว่าตักบาตรเทโวโรหณะ แปลว่าการเสด็จจากเทวโลก จึงเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลก

4) ประเพณีทอดกฐิน

ในช่วงระยะเวลา 1 เดือนหลังจากวันออกพรรษา จะนิยมทอดกฐินกันตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือน 11 (เดือนตุลาคม) ไปจนถึงกลางเดือน 12 เป็นงานบุญที่มีปีละครั้ง ถือเป็นกาลทาน การทอดกฐินเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากช่วงเข้าพรรษานั้นพระสงฆ์ไม่สามารถเดินทางไปหาผ้ามาทำจีวรได้เพราะต้องอยู่จำพรรษา ครั้นเมื่อออกพรรษาแล้วชาวพุทธศาสนิกชนจึงนำผ้าไปถวายเพื่อเย็บเป็นจีวร การทอดกฐินในปัจจุบันต้องมีการจองกฐินก่อนตั้งแต่เนิ่นๆ ซึ่งวัดราษฎร์สามารถจองได้โดยกราบเรียนแก่ท่านเจ้าอาวาสก่อนไม่มีพิธีมากเท่าวัดหลวง ส่วนในวันงานก็จะมีชาวบ้านมาจัดภัตตาหารเลี้ยงพระ และทำอาหารแจกจ่ายกันไปแก่ทุกคนที่มางาน ร่วมกันทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม อีกทั้งยังปลูกฝังลูกให้ตามพ่อแม่เข้าวัด ชุมนำจตุปัจจัยไทยธรรมของใช้จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ไปถวายด้วย ดังในนิราศเดือนที่ว่า “เดือนสิบเอ็ดเสด็จพระพรรษา ชาวพาราเซ่งแซ่แห่กฐิน ลงเรือพายพายยกเหมือนนกกบิน กระแสสินธุ์ลาดปรายกระจายฟอง สนุกสนานขานยาวฉาวสนั่น บ้างแข่งขันต่อสู้เป็นคู่สอง แพ้ชนะปะตาพุดจาลอง ตามทำนองเล่นกฐินสิ้นทุกปี”

รูปที่ 6.44 แสดงงานประเพณีทอดกฐิน

5) ประเพณีงานถวายสลากภัตต์

งานถวายสลากภัตต์โดยมากนิยมจัดในจังหวัดทางภาคเหนือ และภาคกลางบางจังหวัด ซึ่งสมุทรสงครามก็มีการถวายสลากภัตต์ด้วยเช่นกัน ในชุมชนก็จะมีอยู่ที่วัดบางน้อย สลากภัตต์ คือ ภัตตาหารที่ทายกทายิกาถวายตามสลาก ส่วนมากอยู่ระหว่างเดือน 6 ถึงเดือน 7 (ประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) ก่อนเข้าพรรษา ส่วนมากเป็นสังฆทานหมู่ ซึ่งทายกทายิการ่วมกันทั้งชุมชนถวาย จึงเป็นทานสามัคคีของชาวบ้าน ผู้รับสลากภัตต์ก็จัดภัตตาหารกับไทยธรรม ซึ่งมักประกอบด้วยผลไม้ในฤดูนั้นๆ หัวหน้าทายกทายิกาก็ให้ผู้รับสลากภัตต์ทุกคนจับสลาก เมื่อจับได้ชื่อรูปใดก็ถวายรูปนั้น บางทีเขียนเป็นตัวเลขเท่ากับจำนวนสงฆ์ที่จะรับ ให้ภิกษุสามเณรจับสลาก ถ้ารูปใดจับได้ตรงกับเลขของใครก็ให้ผู้นั้นถวายแก่รูปนั้นโดยนำไปตั้งไว้ตรงหน้า

ผู้รับ ซึ่งพิธีนี้ถือว่าเป็นสังฆทานโดยแท้เพราะผู้ถวายไม่รู้จักพระเนรมาก่อน รู้กันก็ต่อเมื่อพระมานั่งตรงสลากของตน

6.2.2.2 ประเพณีเทศกาลประจำปี

1) ประเพณีงานตรุษสงกรานต์ (กุดสงกรานต์)

ชาวบ้านในพื้นที่นิยมเรียก กุดสงกรานต์ ช่วงกลางเดือน 5 (เดือนเมษายน) คือ ช่วงก่อนที่จะถึงวันสงกรานต์เป็นการส่งท้ายปีเก่า หลังจากที่ได้ตรากตรำทำงานกันมาตลอดปี ก่อนจะถึงวันสงกรานต์ก็เตรียมของทำบุญ เช่นกวนขนมหรือกวนกาละแม ถ้าในวันตรุษก็กวนข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว เมื่อกวนเสร็จก็แจกจ่ายกันตามเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง รุ่งขึ้นจะถึงวันสงกรานต์ก็จะไปทำบุญตักบาตรและเลี้ยงพระที่วัด มีการละเล่นสนุกสนานรื่นเริงกัน ประภควดนางสงกรานต์ ร้องรำทำเพลงกันไปเป็นที่สนุกสนาน เมื่อเสร็จจากภารกิจอย่างอื่นแล้ว จะมาจับกลุ่มกันเล่นการละเล่นต่างๆ ในอดีตจะมีการละเล่นชักกะเย่อ เล่นลูกช่วงปลา ลูกช่วงรำตี เข่าแม่ศรี เข่าลิงลม เล่นสะบ้าทอย ตามประเพณีที่เคยเล่นกันมา รวมทั้งเล่นน้ำสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สรงน้ำพระ เป็นต้น

รูปที่ 6.45 แสดงประเพณีงานสงกรานต์

2) ประเพณีแข่งเรือ

การแข่งขันเรือเป็นประเพณีหน้าน้ำของคนไทย เป็นการละเล่นในยามน้ำหลากที่สืบทอดมาแต่โบราณ และมักมีการแข่งเรือควบคู่ไปกับการทำบุญ ปิดทอง ไหว้พระและประเพณีทอดกฐิน ช่วยสร้างบรรยากาศให้งานบุญครึกครื้นขึ้น จะมีการแข่งเรือกันโดยใช้เรือมาดเรือสำปั้น ก็จะพายแข่งกันบริเวณหน้าวัดในแม่น้ำลำคลองแล้วแต่การละเล่น เช่น เล่นหัวโบ้ท้ายบอด บ้างก็เอากระทะเคียนน้ำตาลมาพายแข่งกันในหมู่ชาวบ้านเพื่อความสนุกสนาน ส่วนของรางวัลชาวบ้านก็จะสานชะลอมใส่ผลไม้ กล้วย อ้อย ก็เอามาแจกใครชนะก็ได้ไป ประเพณีแข่งเรือเป็นการละเล่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในชนบทถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้น้ำ เมื่อชาวบ้านเว้นว่างจากการทำงานทำการเกษตร ในช่วงเดือน 11 (เดือนตุลาคม) และเดือน 12 (เดือน

พฤศจิกายน) ก็จะมีงานประเพณีการแข่งขันเรือ ปัจจุบันมีเรือแข่งหลายประเภท ได้แก่ แข่งเรือพายเดี่ยว แข่งเรือลำบ้านพายสองคน แข่งพายเรือวิบาก เช่น พายในกระทะเคียวตาล หรือปื๊บ เป็นต้น รางวัลจากที่เคยเป็นผลไม้ หรืออาหารพื้นถิ่น ก็เปลี่ยนเป็นการให้เงินรางวัลแทน

รูปที่ 6.46 แสดงประเพณีแข่งเรือคลองบางน้อย

3) ประเพณีงานลอยกระทง

เป็นวันสำคัญวันหนึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มักจะตกอยู่ในราวเดือนพฤศจิกายน ประเพณีนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ และขอขมาต่อแม่น้ำลำคลอง งานลอยกระทงลักษณะคล้ายกับจังหวัดอื่นๆ ต่างกันที่นอกจากมีการลอยกระทงสวยงามแล้ว ชาวบ้านยังนิยมเอาหอยกกล้วยมาหั้นเป็นท่อนยาวลอกเป็นกาบ (เนื่องจากในชุมชนมีต้นกล้วยมากและทำง่าย จึงนิยมใช้กาบกล้วยมากกว่าที่จะใช้กะลามะพร้าว) แล้วทำรอยหยักที่ริมทั้งสองข้างของกาบกล้วย เอาธูปจุ่มน้ำมันยางปักไว้กลางกระทง แล้วใส่กระดาษไปลอยด้วยกันยาวเป็นแถว หรือที่เรียกกันว่า กระทงสาย ซึ่งนิยมไปลอยตามวัด ภายในวัดจะจัดงานลอยกระทงมีกิจกรรมมากมาย ได้แก่ งานประกวดนางนพมาศ มีวงดนตรี แข่งเรือพาย ตะกร้อลอดห่วง ชกมวย รำวงโบราณ เผาเทียนเล่นไฟ เป็นต้น

รูปที่ 6.47 แสดงประเพณีงานลอยกระทง

6.2.2.3 ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ

1) ประเพณีวันสารทไทย

ในสมัยโบราณคนส่วนมากเชื่อว่าพืชผลที่เก็บเกี่ยวเป็นครั้งแรกไม่ว่าจะเป็นข้าว ผลไม้ และพืชพันธุ์ธัญญาหารอื่นๆ ทุกชนิด ทั้งนี้รวมถึงปลาหรือสัตว์อื่นๆ ที่จับได้เป็นครั้งแรกก็เช่นเดียวกัน เมื่อได้มาเป็นครั้งแรกต้องนำไปสังเวชนูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสียก่อน เพราะเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือเป็นผู้บันดาลให้เกิดพืชพันธุ์ธัญญาหาร และสัตว์ต่าง ๆ ดังนั้นโดยการทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้พึงพอใจผู้คนก็จะรอดพ้นจากการอด และได้ทำการสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการยกย่องเทิดทูนสืบ โดยการทำบุญวันสารทไทยจะเป็นการทำบุญกลางปีตามแบบประเพณีไทย ซึ่งนับตามปฏิทินจันทรคติ โดยในหนึ่งปีจะมี 2 ครั้ง ได้แก่

- ก่อนวันกุดสงกรานต์ (ตรุษสงกรานต์) ตรงกับเดือนสี่ (เดือนมีนาคม) จะมีการทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และแจกจ่ายขนมให้เพื่อนบ้านญาติมิตร โดยวันสารทเดือนนี้จะนิยมทำกะละแม โดยในอดีตแต่ละบ้านก็จะมีกรรุดหลุมทำเตา เพื่อเอาไว้กวรวงกะละแมกันในบริเวณใต้ถุนบ้าน

- ส่วนอีกครั้งหนึ่งมีขึ้นในวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 (เดือนกันยายน) ชาวบ้านจะนิยมกวรวงกระยาสารทกันเองในแต่ละบ้าน ซึ่งกระยาสารทเป็นอาหารสำหรับพิธีสารททำจากข้าว ถั่ว งา และน้ำตาลเคี้ยวจนเหนียวเป็นแผ่น แล้วจึงห่อด้วยใบตอง หลังจากทำกระยาสารทแล้วชาวบ้านก็จะนำไปถวายพระที่วัดในวันสารท หลังจากเสร็จพิธีถวายแล้วชาวบ้านจะทำพิธีกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่าถ้าไม่นำกระยาสารทไปถวายพระบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะไม่มีอะไรกิน หลังจากถวายพระและทำบุญแล้ว ชาวบ้านก็จะแลกกระยาสารทที่เหลือกัน แจกจ่ายตัดแบ่งเพื่อนบ้านกันไป ในการทำเช่นนี้ทำให้มีโอกาสได้ลิ้มลองกระยาสารทที่บ้านอื่นทำอีกด้วย ดังนั้นถ้ากระยาสารทของบ้านไหนทำได้อร่อยชื่อของเขาก็จะได้รับการกล่าวขานและคำชม ในอดีตจะมีชาวบ้านจากละแวกใกล้เคียงพายเรือกันมาร้องเพลงอยู่หน้าบ้าน เพื่อขอแบ่งกระยาสารทจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลอง

2) ประเพณีวันสารทจีน

การไหว้เจ้าถือเป็นความเชื่อของชาวจีน ว่าจะต้องไหว้เจ้าที่และไหว้บรรพบุรุษ เพื่อให้เป็นสิริมงคล และนำมาซึ่งความสุขและความเจริญ ในปีหนึ่งจะมีการไหว้เจ้าหลายครั้ง ได้แก่ วันตรุษจีนซึ่งถือเป็นวันปีใหม่ของจีน วันเซ็งเม้งเป็นธรรมเนียมการไหว้บรรพบุรุษที่ฮวงซุ้ย วันเทศกาลไหว้ขนมจ่าง วันไหว้พระจันทร์ และวันสารทจีน ซึ่งเป็นวันที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญมาก

เทศกาลวันสารทจีนนี้ ถือเป็นวันสำคัญที่ลูกหลานชาวจีนจะแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษโดยพิธีเช่นไหว้และยังถือเป็นเดือนที่ประตูนรกเปิดให้วิญญาณทั้งหลาย

มารับกุศลผลบุญได้ ตรงกับเดือน 7 ตามปฏิทินจีนโบราณ ผู้ที่ปฏิบัติประเพณีนี้ส่วนมากเป็นชาวจีนที่มีอาชีพค้าขายอยู่เรือนแถวริมน้ำปากคลองบางน้อย บริเวณวัดปากง่าม และบริเวณบางน้อยในโดยการไหว้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ ช่วงเช้าจะไหว้เจ้าที่ จะจัดโต๊ะและอาหารวางไว้กลางหน้าบ้านตรงบริเวณทางเดิน ช่วงก่อนเที่ยงจะไหว้บรรพบุรุษซึ่งจะจัดไว้ภายในบ้าน และจะนำอาหารบางส่วนไปไหว้พระที่วัด ตกช่วงบ่ายถึงจะไหว้วิญญาณเร่ร่อนหรือไม่มีญาติ ซึ่งจะไหว้อยู่บริเวณทางเดินเช่นกัน ของที่ใช้ในการเล่นไหว้ ได้แก่ หมูเห็ดเปิดไก่ ขนมเทียน ขนมแข่ง เหล้า น้ำชา ผลไม้ และกระดาษเงินกระดาษทอง ประเพณีวันสารทจีนนอกจากจะเป็นประเพณีที่ลูกหลานจะแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษซึ่งล่วงลับไปแล้ว ยังเป็นประเพณีที่มีกุศโลบายในการสนับสนุนให้ทุกคนในครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันอย่างพร้อมหน้าด้วย

รูปที่ 6.48 แสดงเครื่องเซ่นไหว้ประเพณีวันสารทจีน

6.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่น ซึ่งได้มากจากประสบการณ์ และความรู้ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น และภูมิปัญญาประเภทงานศิลปวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

6.2.3.1 ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น

ภูมิปัญญานี้เกิดจากการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ซึ่งความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ดังนี้

1) ภูมิปัญญาชาวสวน

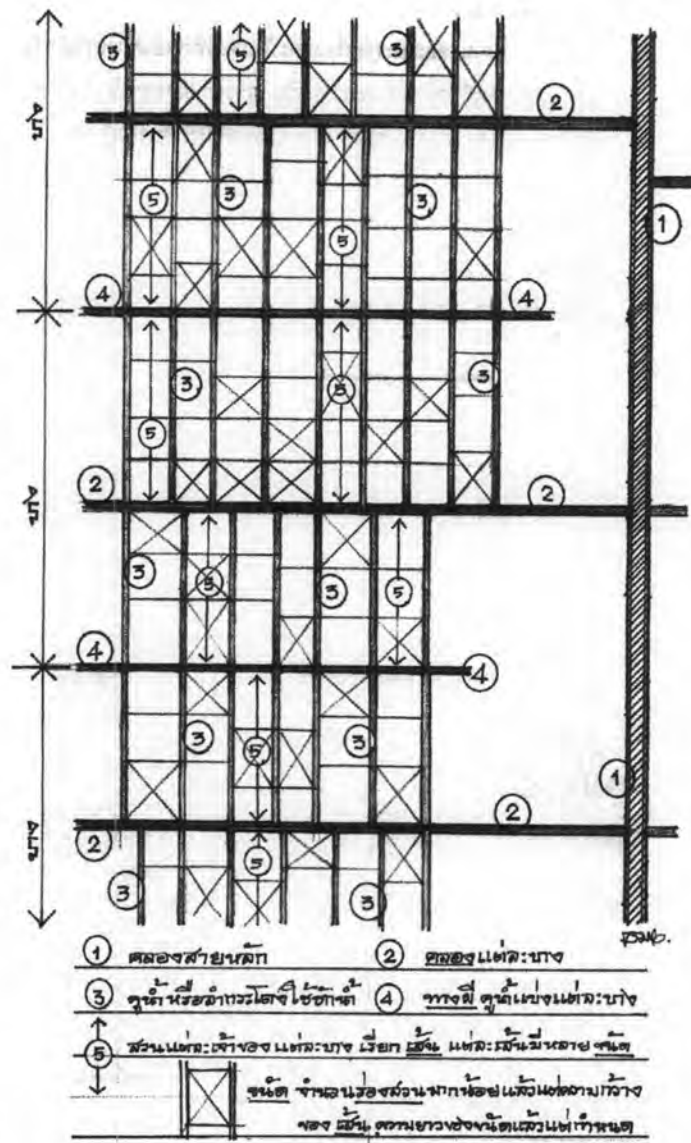
- การทำดิน และชนิดสวน

ชาวสวนจะทำดินยกร่องจากภูมิปัญญา หรือจากความรู้ความคิดในเรื่องน้ำ การขุดลำประโดง ร่องสวน การขอยร่องสวนหรือถนนก็เพื่อให้ระบบน้ำเชื่อมโยงกันมีสภาพคล่องในการเคลื่อนไหวของน้ำ เป็นการควบคุมน้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายแก่ต้นไม้ เป็นทั้งภูมิปัญญาที่สำคัญ และเป็นทั้งการแสวงหาพันธุ์ผลไม้มานานชนิดจากถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะจากพื้นทะเลเข้ามาปลูก (เป็นรูปแบบ และลักษณะการทำสวนของผู้คนในมณฑลกวางตุ้ง กวางสี ทางตอนใต้ของจีน) ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อธรรมชาติสภาพแวดล้อมมะพร้าว ซึ่งจะชอบน้ำลึกจืดลึกเค็มหรือสองน้ำ เมื่อน้ำลึกก็จะชอบที่จะให้ลงแห้งขุดจากท้องร่องสวน โดยไม่มีน้ำเหลือค้างหรือขังอยู่เลย ระบบน้ำต้องเคลื่อนไหวดีสอดคล้องกับพื้นที่สวนที่ไม่ใช่ที่ดอน การจะทำชนิดสวนมีหลักเกณฑ์กว้างๆ อยู่ว่าขนาดความยาวของชนิดสวนแต่ละชนิด แต่ละตอนขึ้นอยู่กับความยาวของหลังร่องสวน ซึ่งความยาวของหลังร่องสวนที่ปลูกมะพร้าวไว้ นั้น จะถูกจำกัดด้วยขีดความสามารถในการลำเลียงกระบอกน้ำตาล ที่มีน้ำตาลสดที่ปลดลงมาจากมะพร้าวตาลนำมารวมกัน แล้วมีน้ำหนักพอที่ชาวสวนคนเดียวจะสามารถหามเดินข้ามสะพานระหว่างหลังร่องกับถนนที่คั่นอยู่ระหว่างชนิดสวนได้ ในสวนชนิดหนึ่งๆ จะขอยท้องร่องได้มาน้อยเท่าไรก็ได้แล้วแต่รูปที่ดิน ความเหมาะสมในเรื่องระบบน้ำ ความเหมาะสมหรือความสะดวกในการทำงานชนิดสวนจึงเป็นการจัดแผนผังของสวนนั่นเอง สำหรับพื้นที่สวนล้วนปลูกมะพร้าวไว้ตามคันดินรอบสวนตรงกลางสวนจะยกเป็นร่องสวน (บางสวนเรียกว่า "คู") สำหรับปลูกเป็นสวนผลไม้ผสมผสาน นอกจากจะปลูกผลไม้แล้วยังมีพืชสวนไม้ล้มลุกปลูกอยู่ร่วมกันด้วย ประเภทพืชผักสวนครัวต่างๆ เช่น ปลูกพริก ว่านหางจระเข้ พริกไทยร่วมกับมะพร้าวบนหลังร่อง และระหว่างร่องสวนเรียกว่าท้องร่อง เว้นที่ว่างไว้สำหรับปลูกข้าว ชาวสวนเรียกว่า ข้าวนาสวน แต่ในปัจจุบันชุมชนคลองบางน้อยไม่ได้ปลูกข้าวในร่องสวนเหมือนเช่นในอดีตแล้ว เป็นสวนผลไม้มะพร้าวและสวนกล้วยเสียดสวนใหญ่ ซึ่งทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า โดยไม่ปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าไป

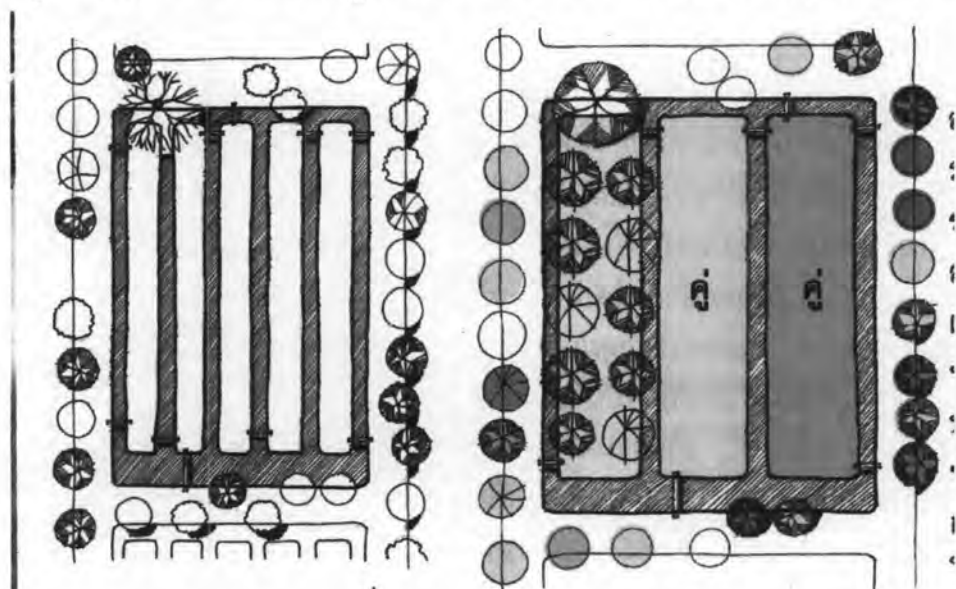

รูปที่ 6.49 แสดงระบบสวน การทำดินและชนิดสวน

รูปที่ 6.50 แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวสวน ที่มา : เรือนชาวสวน , สมใจ นิมเล็ก

ที่มา : โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาชีวิตสาธารณะ - ห้องถิ่นนำอยู่ จังหวัดสมุทรสงคราม ศูนย์ความเคลื่อนไหว แม่กลอง...บ้านเรา

รูปที่ 6.51 แสดงการเปรียบเทียบขนาดสวนของสวนฝั่งธนบุรี กรุงเทพฯ(ทางด้านซ้าย) กับสวนแม่กลอง

- การมัวกึ่ง มัวปลา

การมัว คือ การทำน้ำให้ขุ่นเพื่อที่สัตว์ต่างๆ ที่อยู่ในน้ำ ไม่เฉพาะแต่กุ้งเท่านั้นที่เมาน้ำ โดยจะพากันลอยหัวขึ้นผิวน้ำหรือจับอยู่ข้างตลิ่งเพื่อหายใจ ซึ่งเป็นวิธีและช่วงเวลาที่ย่ำต่อการที่คนจะจับขึ้นมา โดยการมัวกึ่งจะต้องดูเวลาที่เหมาะสม โดยกำหนดจากน้ำลดลงมากที่สุดเวลาใด น้ำเอ่อขึ้นเวลาใด พวกมัวกึ่งจะเดินตามน้ำจับกุ้งปลาตลอดคลอง จนกว่าจะกระทบกับการเอ่อขึ้นของน้ำ การที่ต้องเลิกจับเมื่อน้ำเอ่อเพราะการเอ่อของน้ำจะสูงขึ้นและไหลขึ้นคือ ไหลทวนกับน้ำลง น้ำลงที่ขุ่นก็จะหยุดไหลผสมกับน้ำที่เอ่อ น้ำก็จะจางและเลนที่ผสมกับน้ำก็จะตกตะกอนเป็นน้ำใส เมื่อระดับน้ำสูงขึ้นจึงจำเป็นต้องเลิกจับไป สัตว์ที่ไม่ถูกจับก็จะหายเมาน้ำ และยังมีชีวิตอยู่เพื่อขยายพันธุ์ต่อไป

- ผลผลิตจากมะพร้าว

มะพร้าวเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต การนำส่วนต่างๆ ของมะพร้าวมาใช้ประโยชน์กับความเชื่อในการถือปฏิบัติ ได้รับการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนเป็นวิถีการ ภูมิปัญญาสืบทอดกันมา ได้แก่ การใช้มะพร้าวประกอบอาหารมากมายโดยใช้ส่วนเนื้อ มะพร้าวและกะทิ เปลือกมะพร้าวเผาได้สีธรรมชาติ เป็นเชื้อเพลิง ใบน้ำไปทำเป็นของเล่น น้ำมันสกัดจากมะพร้าวสามารถเป็นยารักษาโรคได้ กะลามะพร้าวไปทำถ่าน ทะนายนัดักข้าวสาร ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องรางของขลัง หน่อมะพร้าวใช้ประกอบพิธีขึ้นเสาเอกในการปลูกบ้าน น้ำมันมะพร้าวอ่อนเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไว้ล้างหน้าศพ สตรีมีครรภ์ดื่มทำให้ทารกแข็งแรง ส่วนใบน้ใช้มุงหลังคา ก้านมะพร้าวใช้ทำไม้กวาด รวมทั้งการปาดวงเกี่ยวตาลเพื่อนำไปเคี้ยวตาลทำน้ำตาลได้

6.2.3.2 ภูมิปัญญาประเภทงานศิลปวัฒนธรรม งานช่างท้องถิ่น

ศิลปวัฒนธรรม และการละเล่นในชุมชนคลองบางน้อยมีชื่อเสียงมากในอดีตแต่ปัจจุบันคุณค่าของภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษจึงทำให้สูญหายไป ในปัจจุบัน ได้แก่

1) การแสดงหนังใหญ่⁴

หนังใหญ่จังหวัดสมุทรสงคราม เกิดจากการริเริ่มของหลวงพ่อบุญ วัดบางน้อย (จากการรวบรวมข้อมูลของอาจารย์สังัด ใจพรหม) มีว่า พระอธิการอยู่เป็นเจ้าอาวาสวัดบางน้อยองค์ที่ 3 ได้ฝึกหัดปีพาทย์ ซึ่งหลวงพ่อบุญได้ตั้งวงปีพาทย์วงใหญ่ ชาวบ้านเรียก พิณพาทย์ ต่อมาเมื่อลูกศิษย์ที่มาร่ำเรียนศึกษาค้นคว้าความรู้มากขึ้น หลวงพ่อบุญจึงคิดจะสร้างหนังใหญ่ จึงจัดให้

⁴ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 34.

ช่างที่มีความรู้ ความชำนาญในการทำหนังใหญ่และให้ศิษย์ฝึกหัดเกี่ยวกับการพากย์ และขีดจนสามารถที่จะแสดงในงานต่างๆได้ และได้จัดตั้งเป็นคณะหนังใหญ่ขึ้นในสมัยเดียวกับหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี ในสมัยนั้นมีที่เก็บหนังใหญ่โดยวางซ้อนกันอยู่บนเพดาน ซึ่งมีคานไม้ไผ่รองรับตัวหนังเอาไว้ เป็นจำนวนมากมานับร้อยๆ ตัว นายอ้น ชโลธร อายุ 81 ปีเศษเป็นไวยวัจกรของวัดบางน้อยได้เล่าให้ฟังว่าในสมัยเด็กๆ เคยเห็นการแสดงของหลวงพ่อบุญ ครั้งสุดท้ายคณะลูกศิษย์แสดงในงานวัดที่พระครูทรัพย์เป็นเจ้าอาวาส โดยใช้ตะเกียงเจ้าพายุแขวน และใช้มัดไม้กับกะลามะพร้าว เป็นเชื้อเพลิงให้เป็นเปลวไฟลุกจนแสงสว่างจับตัวหนัง ทำให้หนังสวยงามมาก อีกท่านหนึ่งคือ อาจารย์พิศ คงสกุล เคยเป็นอาจารย์ใหญ่วัดบางน้อย ท่านนี้มีความชำนาญในการพากย์และขีดหนังได้ดี

สำหรับหนังใหญ่วัดบางน้อยผู้บันทึกได้นำภาพครั้ง เมื่อยังไม่ถูกไฟไหม้มาเปรียบเทียบกับหนังใหญ่ในที่อื่นๆ พบว่าหนังใหญ่ของวัดบางน้อยมีลีลาการเขียนภาพ และลักษณะของลวดลายบางส่วนที่คล้ายกับหนังใหญ่ชุดพระนครไหวที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ซึ่งก็ถูกไฟไหม้หมดเช่นกัน เท่าที่พบเห็นส่วนที่เหลือของหนังใหญ่วัดบางน้อยนั้นมีหนังใหญ่หลายแบบ มีหนังในภาพเดี่ยวและภาพจับ หลายตอน หากแต่ขาดผู้ถ่ายทอดการขีดในสมัยที่พระครูทรัพย์ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หนังใหญ่จึงมีสภาพชำรุดเสียหาย ประกอบกับเกิดอัคคีภัยไฟฟ้าลัดวงจร ภูิวอดวิมานแก้ว ซึ่งเป็นที่เก็บตัวหนังจึงทำให้เหลืออยู่เพียงบางส่วนที่หอสมุดมณฑลในปัจจุบัน

รูปที่ 6.52 แสดงตัวหนังใหญ่ที่เหลืออยู่ในวัดบางน้อย

2) การแสดงหุ่นกระบอก⁵

เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นยุคหลังจากการแสดงหนังใหญ่ เกิดขึ้นโดยคุณครูพิศ คงสกุล เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดบางน้อยในสมัยนั้น ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การขีดหุ่น

⁵ สัมภาษณ์ พระปลัดสายชล นิติสโร , รองเจ้าอาวาสวัดบางน้อย , อายุ 45 ปี , 4 ตุลาคม 2550.

กระบอกนั้นเป็นกิจกรรมของเด็กนักเรียนภายในโรงเรียนวัดบางน้อย ปัจจุบันไม่มีการเซ็ดแล้ว และ หุ่นกระบอกที่ใช้เซ็ดในสมัยนั้นถูกเก็บรักษาอยู่ในวัดบางน้อย

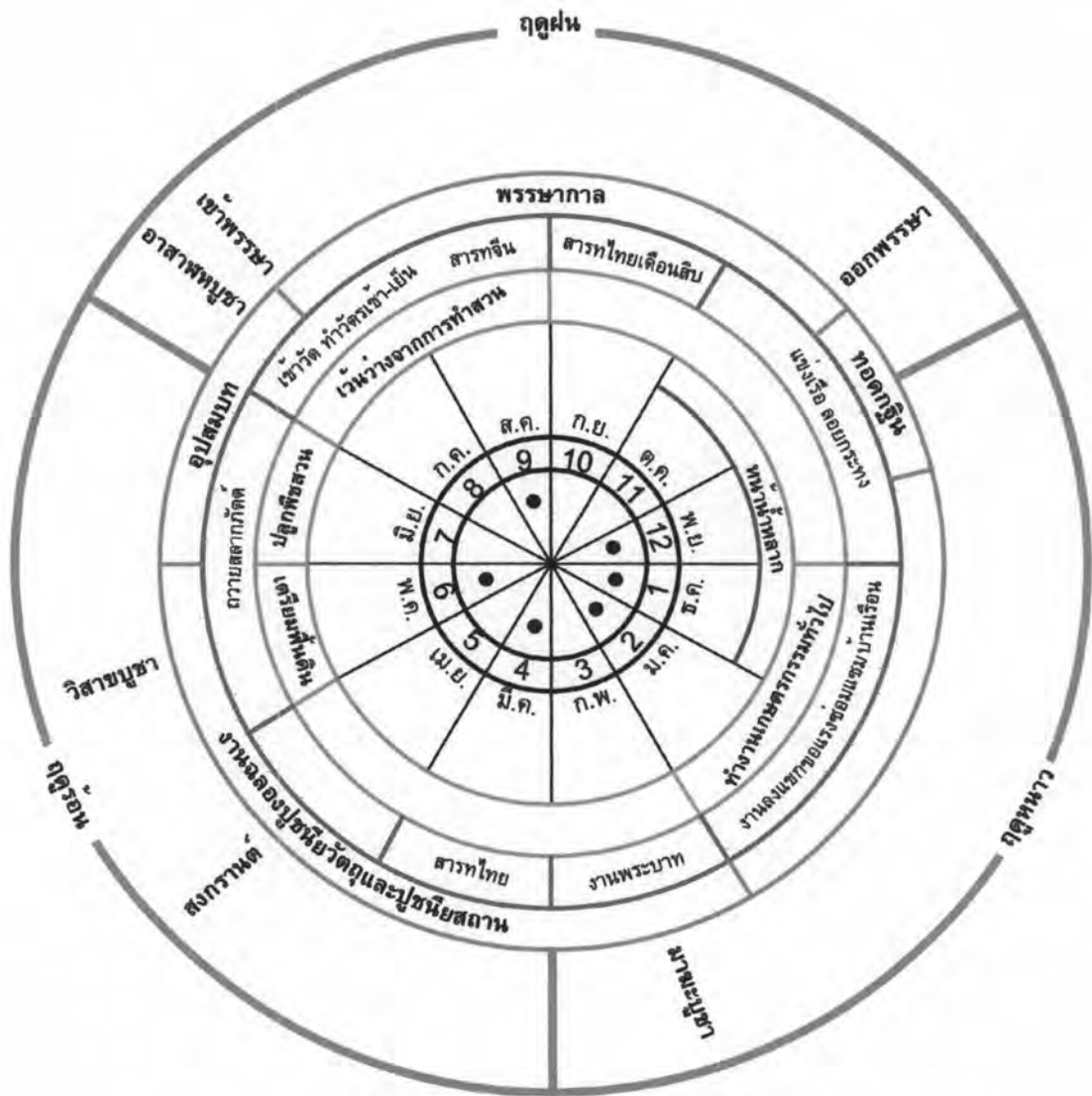
รูปที่ 6.53 แสดงตัวหุ่นกระบอกโรงเรียนวัดบางน้อยที่เก็บอยู่ในวัดบางน้อย

3) การละเล่นพื้นบ้าน⁶

ในอดีตการละเล่นส่วนมากจะเล่นในช่วงมีงานบุญหรืองานประเพณีต่างๆ ได้แก่ การละเล่นรำวง ชวงรำ ชักเย่อ ใต้เสาน้ำมัน มอญซ่อนผ้า เล่นสะบ้า (กะบ๋า) และการละเล่นเข้าแม่ศรีเข้าลิงลม ในอดีตที่ยังมีการปลูกข้าวในท้องร่องจะนิยมเล่นกันวันตรุษสงกรานต์ คือหญิงสาวหนึ่งคนนั่งพนมมือบนกันครกที่ใช้ตำข้าวโดยครกพร้อมกับร้องว่า แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวตระ ยกมือไหว้พระ ว่ามีคนชม คิวเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย ฯลฯ เมื่อแม่ศรีเข้าจะรำ ผู้ใดอยากถามอะไรก็ถามได้ ส่วนการเข้าลิงลมจะใช้ไม้ไผ่ ๒ ลำ วางและให้ฝ่ายชายนั่งก้มหน้าบนไม้ไผ่ ส่วนผู้คนที่นั่งล้อมวงจะช่วยกันเคาะไม้พร้อมร้องว่า ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เมียน้อยทั้งสอง มาตัดดอกจิก พญานกพริก พญานกเขา อมเบี้ยอมข้าว มะพร้าวลูกอม ชนมชมพู อีแก้วน้ำดู เล่นขู้ชาววัง ฯลฯ จนกว่าจะเข้าเมื่อเข้าแล้วจะแสดงท่าทาง ส่วนใหญ่การละเล่นเหล่านี้จะเล่นกันที่วัด เมื่อเวลาลิงลมกับแม่ศรีจะออกผู้ที่ล้อมวงจะทำการส่งเสียง "วู้" ผู้เล่นจะล้มลงถือว่าออกแล้วนี่คือการละเล่นในสมัยนั้น

⁶ สัมภาษณ์ อดีตกำนันคุณสำเนา ธรรมสุจริต อายุ 86 ปี , 23 กันยายน 2550.

● เดือนที่เป็นมงคลฤกษ์ นิยมเลือกเป็นเดือนปลูกสร้างบ้านเรือน
 อ้างถึง และตัดแปลงมาจาก สุรจิต ชีรเวทย์, 2547, คนแม่กลอง, หน้า 69

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงการใช้ชีวิตในรอบปีของชุมชนเกษตรกรรมคลองบางน้อย

6.2.4 ลักษณะองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน

ชุมชนคลองบางน้อยเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำสวนมะพร้าว และสวนกล้วยเป็นหลัก มีรายได้หลักจากการปลูกผลผลิตทางการเกษตร และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอาชีพเสริมให้กับประชากรในท้องถิ่น ประกอบกับการมีศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถเกิดเป็นโอกาสทางการท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้ ซึ่งเป็นทางหนึ่งสร้าง

รายได้ และก่อให้เกิดการหมุนเวียนของรายได้ในชุมชน โดยสามารถจำแนกลักษณะทางเศรษฐกิจภายในชุมชนซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่แสดงถึงโครงสร้างเศรษฐกิจในชุมชน ได้แก่ ลักษณะเศรษฐกิจภายในชุมชน แหล่งเกษตรกรรม แหล่งการผลิตและการแปรรูป การท่องเที่ยว ตลาด และย่านพาณิชยกรรม ได้ดังนี้

6.2.4.1 การเกษตรกรรม

1) พืชพันธุ์ และความหลากหลายของพืชผล

มะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าของชุมชน เกษตรกรนิยมปลูกมะพร้าวมาเป็นเวลาช้านาน โดยจะเริ่มให้ผลผลิตเพื่อทำรายได้ให้กับชาวสวนประมาณ 45 วันต่อครั้ง ออกผลตลอดปี และจึงนำผลมะพร้าวที่ได้ไปส่งขาย หรือมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อไป มะพร้าวที่ปลูกในสวนเป็นมะพร้าวที่เคยทำตาลมาก่อน การปลูกเพิ่มเติมเป็นไปในลักษณะการซ่อมแซมสำหรับพันธุ์มะพร้าวที่นิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์หมูสี ปากจก และเป็นพันธุ์ที่ปลูกกันในแมกกรองอยู่แล้ว และอาจจะมีการกลายพันธุ์ไปบ้าง ซึ่งการทำสวนมะพร้าวจะแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ

- มะพร้าวผล ปัจจุบันเกษตรกรนิยมปลูกมะพร้าวผลแทนการผลิตน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งพื้นที่ที่ปลูกมากอยู่บริเวณเขตอำเภออัมพวา

- มะพร้าวตาล จังหวัดสมุทรสงครามมีแหล่งเพาะปลูกซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดนิยมปลูกทั้งจังหวัด ส่วนในชุมชนจะปลูกมะพร้าวตาลมากบริเวณตำบลจอมปลวก

- มะพร้าวอ่อน ถ้าเปรียบเทียบกับมะพร้าวผล และมะพร้าวตาลเป็นมะพร้าวที่ปลูกน้อยที่สุด แหล่งเพาะปลูกอยู่ที่อำเภอบางคนที และอัมพวา

มะพร้าวเป็นพืชยืนต้นที่มีลักษณะพิเศษ คือ ทุกส่วนจะใช้ประโยชน์ได้ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นลำต้น ใบ ผล เปลือก กะลา เนื้อ น้ำ จั่น รก และยอด จึงไม่มีส่วนใดสูญเปล่าโดยปราศจากประโยชน์ เช่นเดียวกับกล้วยที่นิยมปลูกมากในชุมชนเช่นกัน ประกอบกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ โดยมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรไปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในท้องถิ่นต่อไป นอกจากนี้ในพื้นที่เกษตรกรรมยังนิยมทำการเกษตรปลูกพืชแบบผสมผสานมีผลไม้ชนิดอื่นๆ เช่น กล้วย ส้มโอ ลิ้นจี่ ที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีรายได้ดีด้วยเช่นกัน ระบบการปลูกพืชหลักในปัจจุบันอยู่ในรูปแบบของสวนมะพร้าวแซมด้วยกล้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดพื้นที่สวนรอบๆ บ้านเพื่อปลูกพืชหลากหลายชนิดมีพืชผักสวนครัวให้เก็บกิน นำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง และเลี้ยงสัตว์ไปด้วยในลักษณะของการทำสวนผสม

2) แรงงานและวิถีปฏิบัติ

ส่วนใหญ่ในการทำสวนเป็นแรงงานที่ทำกันในครัวเรือน การใช้เวลาในการทำสวนจะเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาเป็นหลัก ได้แก่ การใส่ปุ๋ยทั้งจากปุ๋ยเคมี และปุ๋ยธรรมชาติคือการไถดินเลนจากร่องสวนขึ้นมากลบโคนต้น ชาวสวนส่วนใหญ่มักมีการจ้างแรงงานเฉพาะในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวเพื่อลดต้นทุนในการผลิต ปัจจุบันชาวสวนไม่ค่อยมีทางเลือกมากนัก ต้องจ้างคนขึ้นมะพร้าวที่มีเหลือน้อยราย จึงจำเป็นต้องรอจนกว่าจะว่างมาขึ้นมะพร้าวให้สวนของตน หรือเจ้าของอาจจะต้องเก็บตนเอง ถึงแม้ว่าการเกษตรกรรมจะเป็นอาชีพหลักของชุมชน แต่สภาพของแรงงานที่มีอยู่ คือ ผู้สูงวัย คนรุ่นพ่อแม่ ที่มีกำลังลดลงและทำงานหนักได้ไม่มากเท่าแรงงานของวัยรุ่นและวัยทำงาน สภาพสวนจึงเป็นไปในแบบของสภาพแรงงานที่เหลืออยู่ นอกจากทำสวนแล้วยังทำอาชีพเสริมที่เป็นงานไม่ต้องใช้แรงงานมากนัก เช่น ปลูกพืชผักสวนครัวรอบบ้าน รับจ้างรดน้ำ ดายหญ้า ทำไม้กวาดทางมะพร้าว เย็บกระทงใบตอง เป็นต้น ลักษณะสวนที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้จึงกลับคืนไปสู่สภาพการเกษตรแบบตามมีตามเกิดซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของแรงงานในครัวเรือนที่เหลืออยู่

รับจ้างขึ้นมะพร้าว

เหนียววงปาดตาล

รับจ้างเย็บกระทงใบตอง

รดน้ำพืชผลทางการเกษตร

ชนิดสวนและร่องร่อง

สวนผสมผสาน

โรงมะพร้าว

รับจ้างปอกมะพร้าว

รูปที่ 6.54 แสดงลักษณะเศรษฐกิจภายในชุมชนด้านเกษตรกรรม

6.2.4.2 งานหัตถกรรม และการแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น

เป็นรูปแบบของโครงการที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงานและสร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น เกิดเป็นงานศิลปะที่มีคุณค่าและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่หาได้จากรอบๆ ท้องถิ่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว จากกลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าวเรือนไทยจำลอง จากกลุ่มหัตถกรรมบ้านทรงไทยบางคนที่ ผลิตภัณฑ์ทำจากพืชสมุนไพร และดอกไม้ประดิษฐ์ จากกลุ่มสตรีเทศบาลตำบลกระดาง กลุ่มแม่บ้านเกษตรไร่อสังสรรค์ และกลุ่มแม่บ้านปกราชบุรีรังษฤษฎ์ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านที่ว่างเว้นจากอาชีพเกษตรกรรมยังหารายได้ด้วยการทำขนม รับจ้างทำไม้กลัด ทำกระทงจากใบตองหรือตัดแบ่งใบตองห่อขนมเป็นแบบต่างๆ ไล่ส่งขาย อีกด้วย

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

หอม กระเทียมเจียว จากกลุ่มแม่บ้าน

เรือนไทยจำลอง

บรรจุน้ำตาลปี๊บแบ่งขาย

ทำขนมส่งขาย

รับจ้างทำใบตองห่อขนม

รูปที่ 6.55 แสดงงานหัตถกรรม และการแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น

6.2.4.3 ด้านการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีคุณค่าในสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่หลากหลาย ซึ่งถือเป็นศักยภาพและโอกาสที่สามารถพัฒนา พื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยรองรับนักท่องเที่ยวที่ขยายตัวมาจากแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่บริเวณใกล้เคียง เช่น เมืองแม่กลอง บางคนที อัมพวา ท่าคา ดำเนินสะดวก เป็นต้น ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึง และแตกต่างกันออกไป ดังเช่น ชุมชนคลองบางน้อย มีรูปแบบการท่องเที่ยวและกลุ่มของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการความสงบ เป็นส่วนตัวชมธรรมชาติสัมผัสวิถีชีวิตชาวสวน และชุมชนริมคลองอย่างแท้จริง ปัจจุบันมีโฮมสเตย์ และรีสอร์ทเกิดขึ้นหลายแห่งในริมคลองบางน้อย ได้แก่ บ้านสายสนิท บ้านสวนคุณยาย เรือนกระดังงา บ้านสวนสองครุ บ้านสวนสุขเจริญ บ้านสวนพวงทอง บ้านทิพย์วัลย์ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดแหล่งงาน การจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชากรในท้องถิ่น ซึ่งรายได้เกิดขึ้นจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การค้าขายสินค้า ทำให้เกิดการหมุนเวียน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนเช่นกัน

รูปที่ 6.56 แสดงที่พัก และโฮมสเตย์ในบริเวณริมคลองบางน้อย

6.2.4.4 ตลาด และย่านพาณิชย์กรรม

ในอดีตชุมชนคลองบางน้อย มีน้ำถึง 3 แห่ง ได้แก่ น้ำตาลที่ปากคลองบางน้อย น้ำกับข้าวที่วัดปากง่ามและวัดบางน้อย โดยมีเรือค้าขายมาจากพื้นที่ใกล้เคียง และจากต่างถิ่นมากมาย ซึ่งแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันชุมชนคลองบางน้อยมีตลาดสดเทศบาลอยู่หนึ่งแห่ง และมีตลาดนัดบออยู่หลายแห่งหมุนเวียนสลับเปลี่ยนวันไปแต่ละที่ ได้แก่ วัดเกาะแก้ว ร้านสมรไพบูรณ์ บริเวณถนนสายหลักทางเข้าวัด

บางส่วน รวมทั้งตลาดนัดบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเช่นกัน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจทางหนึ่งที่มีการซื้อขาย เอาของพื้นบ้าน ผักผลไม้ อาหาร ของใช้ในชีวิตประจำวันมาค้าขายกัน เกิดเป็นการพบปะกันเหมือนเช่นนัดน้ำในอดีตโดยเป็นรูปแบบของตลาดนัดบก

ส่วนย่านพาณิชย์กรรม ประกอบด้วยย่านพาณิชย์กรรมเก่าที่อยู่บริเวณริมคลองบางน้อย และย่านพาณิชย์กรรมใหม่ที่เกิดขึ้นบริเวณริมถนน ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปด้วย ดังนี้

- ย่านพาณิชย์กรรมเก่า เป็นลักษณะร้านค้าเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางน้อย บริเวณวัดปากง่าม และบริเวณวัดบางน้อย ได้แก่ ประเภทร้านขายของชำ ร้านขายยาแผนโบราณ ร้านขายก๋วยเตี๋ยว ร้านตัดเสื้อผ้า อุปกรณ์จับปลาทำสวน ร้านตัดผม เป็นต้น ซึ่งเป็นร้านค้าเก่าแก่ที่ยังเปิดให้บริการอยู่ และยังเป็นสิ่งจำเป็นของคนในชุมชน

- ย่านพาณิชย์กรรมใหม่ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชนเกาะตัวไปตามถนนสายหลักอยู่บริเวณหน้าวัดเกาะแก้ว ถึงบริเวณวัดเกาะใหญ่ และบริเวณถนนทางหลวงสาย325ในบางช่วงที่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน ซึ่งเริ่มมีการขยายตัวเป็นย่านพาณิชย์กรรมรองรับกิจกรรมการค้า และการบริการของชุมชนที่เพิ่มขึ้น

ย่านพาณิชย์กรรมใหม่

ย่านพาณิชย์กรรมเก่า

รูปที่ 6.57 แสดงตลาด และย่านพาณิชย์กรรมในชุมชน

6.3 คุณค่าขององค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์

ประกอบด้วยองค์ประกอบที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ในชุมชน ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตำนาน และบุคคลสำคัญ ดังนี้

6.3.1 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์

6.3.1.1 สงครามศึกค่ายบางกุ้ง

เมื่อพ.ศ. 2310 หลังจากทัพพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้รวบรวมพลพรรคมาตั้งเป็นกองทหารรักษาค่าย เรียกว่า ค่ายจีนบางกุ้ง ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองตะวันตก ซึ่งค่ายบางกุ้งอยู่ตรงข้ามกับวัดบางพลับ เดิมที่เรียก “บ้านพักทัพ” นานมาเสียงเลือนกลายเป็น “บางพลับ” ซึ่งเป็นที่พักทัพและเป็นสมรภูมิด้วย เหตุผลคือในบริเวณนี้เดิมเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีบ้านเรือน และอยู่ตรงข้ามคลองบ้านค่าย อยู่ทางทิศเหนือของค่ายบางกุ้ง พม่ายกทัพมาจากทางจังหวัดราชบุรีมาตามลำน้ำแม่กลอง สันนิษฐานว่าตั้งทัพอยู่บริเวณวัดกลางใต้ (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง) ฉะนั้นบริเวณบางพลับ อยู่ฝั่งตรงข้ามก็น่าจะเป็นที่กองทัพทั้งสองฝ่ายปะทะกัน ซึ่งภายหลังมีการขุดพบโครงกระดูกเป็นจำนวนมากในบริเวณบ้านพักทัพแห่งนี้ด้วย⁷ จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ ได้ความว่าชุมชนวัดเกาะแก้วที่ตั้งอยู่ปากคลองบางน้อยเป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีกองทัพพม่าเคยมาตั้งกองทัพอยู่ และชาวมอญในสมัยนั้นอพยพมาในช่วงศึกสงครามหนีมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน และจากหลักฐานในสมัยนั้นคือชาวมอญที่มาอยู่ในชุมชนได้สร้างเสากินรี 3 ต้นในวัดเกาะแก้ว โดยตัวกินรีเป็นเนื้อสำริดและเสาเป็นไม้ที่มีความเหนียวและทน ปัจจุบันเหลือเพียง 1 ต้นที่ชำรุดทรุดโทรม และอยู่คู่กับวัดเกาะแก้วมาจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 6.58 แสดงเสากินรี และบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองหน้าวัดเกาะแก้ว

⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 38.

6.3.1.2 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาส

เมื่อคราวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ร.ศ.128 (พ.ศ.2452) ในปีระกา ตรงกับวันที่ 30 สิงหาคม ร.ศ. 128 ได้มีพระราชหัตถเลขาเล่าถึงลักษณะของชุมชนคลองบางน้อย ในความตอนหนึ่งว่า “เวลาบ่าย 2 โมงเศษ ลงเรือล่องลงไปตามลำน้ำ (ลงเรือกระบี่ ซึ่งเห็นว่าเดินในคลองเรือเล็กจะคล่องแคล่วกว่า) เลี้ยวเข้าคลองบางน้อยฝั่งตะวันออก คลองนี้เป็นคลองเก่าลึกและกว้างสายน้ำเชี่ยวแรงตามลำคลองเป็นสวนหมาก มะพร้าว และผลไม้หนาแน่น ลักษณะสวนเมืองสมุทรสงคราม มีบ้านเรือนฝากระดานเป็นพื้นติดต่อกันเข้าไป วัดใหญ่ๆ ก็มีหลายวัด ข้างในมีแยกหลายแยก แต่ที่เป็นทางร่วมไปคลองดำเนินสะดวกทางหนึ่ง ไปสมุทรสงครามทางหนึ่ง ออกทางปากคลองนี้ทางหนึ่ง มีตลาดซื้อขายของสดเป็นตลาดประจำอยู่ทุกวัน แต่ทางดำเนินสะดวกได้ปิดเสียเมื่อเวลาทำประตุน้ำนี้แล้ว เพราะฉะนั้นน้ำจึงได้บ่ามาคลองน้ำไหลเชี่ยว ระยะทางตั้งแต่พลับพลาบางนกแขวกไปจนสุดตลาด อยู่ในชั่วโมงหนึ่ง ทั้งไปทั้งมา ข้าไปทวนน้ำในคลองขามาทวนน้ำแม่น้ำ กลับมาถึงแต่เวลาบ่ายยังไม่ทัน 4 โมง คอยอยู่จนกระทั่งบ่าย 5 โมง กระบววจึงได้มาถึง ผิดกันถึง 6 ชั่วโมง เหลือเกินจริงๆ ได้ความจากบริพัตร (สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ทรงบัญชาการทหารเรือ) ว่าเวลาเรือกระบวมาถึงระดับน้ำถึง 5 ศอก แบ่งเข้าประตุน้ำเป็น 3 คราว คราวหนึ่งถึงชั่วโมงหนึ่ง กินเวลา 3 ชั่วโมง ต้องขึ้นขี่เดินตามลำคลองถึงร้อยเส้นต่อ 20 นาที จึงมาถึงไม่ทันค้ำดั่งนี้ วันหนึ่งนี่ฝน ตอนแรกมาพันแต่ถูกนืดหน่อย ต่อเมื่อข้ากลับจากคลองบางน้อยจึงถูกบ้างเล็กน้อย...”

6.3.1.3 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จบางน้อย

พระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแพ ครั้นเมื่อพ.ศ.2436 ได้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติ และได้มีบันทึกไว้ว่า เมื่อพ.ศ.2458 ได้เสด็จถึงวัดบางน้อย “เวลาบ่าย 4 โมง 40 นาที โดยเสด็จจากวัดเกตการามโดยเรือกลไฟสมุทรสงคราม ล่องไปตามลำแม่น้ำ เลี้ยวเข้าคลองบางน้อยอันอยู่ทางซ้ายมือ ด้านตะวันออก เรือเดินราว 20 นาทีถึงวัดบางน้อย เสด็จขึ้นประทับที่ปะรำ พระสงฆ์ถวายชัยมงคล ทรงปราศรัยตรัสถามความเป็นไป และเหตุการณ์ในวัดตลอดถึงความกินอยู่ของพระสงฆ์แล้ว เสด็จทอดพระเนตรวัด ทรงนมัสการพระในอุโบสถ และวิหาร วัดนี้นับว่าเป็นวัดที่มีหลักฐาน กุฎีฝากระดาน มุงกระเบื้องแทบทั้งนั้น อุโบสถก่ออิฐ ศาลาการเปรียญหลังใหญ่ยาวถึง 7 ห้อง ฝาฉุกทรงรอบ ในพรรษามีพระสงฆ์จำพรรษาถึง 70 เศษ แม้ในเวลาปกติก็มีจำนวนตั้ง 60 นับว่าไม่น้อยเหมือนกัน เจ้าอธิการอยู่เป็นเจ้าวัด เป็นอุปัชฌาย์ด้วย เป็นผู้ที่มีพรรษาอายุสมเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นที่เลื่อมใสของราษฎรชาวบ้าน...” และในคราวต่อมาได้เสด็จมาตรวจราชการคณะสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม ได้เปลี่ยนนามวัดธรรมยุติการามให้ใหม่ชื่อว่า วัดบางคนทีนอก ตามชื่อของอำเภอมาจนทุกวันนี้

6.3.2 ดำเนินงานในท้องถิ่น

6.3.2.1 ดำเนินงานศาลเจ้าพ่อโรงโชน

เป็นดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน จะเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาในการนับถือ ศาลเจ้าพ่อโรงโชน⁸ ตั้งอยู่ที่ตำบลจอมปลวก (จอมปลอก) บริเวณริมคลองบ้านใต้ใกล้วัดบางน้อย ชาวบ้านเรียกว่า พ่อโรงโชน เล่ากันว่าศาลตั้งมา 100 กว่าปีแล้ว ในอดีตคนที่สัญจร ค้าขาย หรือผ่านไปมาในคลองบ้านใต้เพื่อไปยังคลองบางน้อยก็ต้องผ่านศาลเจ้าพ่อโรงโชน และในบริเวณนั้นว่ากันว่าจะมีจระเข้ตัวใหญ่เฝ้าขวางคลองบ้านใต้อยู่ ไม่ให้ผ่านไปมาได้ ชาวบ้านจึงไปไหว้ขอให้พ่อโรงโชนช่วยให้จระเข้เปิดทางคลองผ่านไปมาได้ ต่อมาใครที่ผ่านมาแถวนี้หรือมาค้าขายก็ต้องพบกับจระเข้ตัวนี้เสมอ จึงกลายเป็นธรรมเนียมที่ว่าเมื่อมาถึงศาลเจ้าพ่อโรงโชนก็ต้องไหว้บอกขอทางผ่านไป และกลายเป็นที่สักการบูชาของชาวบ้านกันมาช้านาน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านไปขอให้ท่านช่วยเหลือต่างๆ และที่ชื่อว่าศาลเจ้าพ่อโรงโชนนั้น เหตุเพราะท่านชอบดูโชน ซึ่งเกิดจากการแค้นของชาวบ้าน โดยแสดงงิ้ว ลิเก โชน ละครแค้น ถึงขั้นมีโรงแสดงอยู่ตรงหน้าศาลเจ้าพ่อ มีหัวโชนอยู่ในศาล และกรงจระเข้จนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งทุกๆปีก็ยังมี การทำบุญในช่วงก่อนวันสงกรานต์เป็นงานประจำปีๆ ละสองครั้ง ในช่วงเดือนสี่ (เดือนมกราคม) และเดือน 6 (เดือนพฤษภาคม) ชาวบ้านในละแวกนั้นจะนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นก่อนวันทำบุญหนึ่งวัน ปัจจุบันประเพณีเริ่มเลือนหายไปบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีชาวบ้านมาไหว้พ่อโรงโชนบ้าง เช่น ผู้ที่จะอุปถัมภ์เป็นพระภิกษุสงฆ์ก่อนจะบวชที่วัดบางน้อย ก็จะต้องมาไหว้ และบอกกล่าวเจ้าพ่อโรงโชนก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล

6.3.3 บุคคลสำคัญ

6.3.1.1 พระอธิการอยู่ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางน้อย

บุคคลสำคัญในชุมชนคลองบางน้อย คือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ พัฒนา และทำคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชน ดังเช่น พระอธิการอยู่ เป็นเจ้าอาวาสวัดบางน้อยรูปที่ 3 ตามประวัติของหลวงพ่อที่ลูกศิษย์ได้เล่าต่อๆ กันมา คือ หลวงพ่อได้ทำประโยชน์ให้กับพุทธศาสนาจนเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั้งใกล้และไกล อีกทั้งยังมีความรู้ความสามารถเป็นที่เลื่องลือทางด้านไสยศาสตร์ และมีความถนัดในการทำดอกไม้ไฟ พลุ ไฟพะเนียง ช้างร้อง ดอกไม้ไหว นกบิน ผีงแตกรัง และพลุแก้ว เป็นที่เลื่องลือมาก ในสมัยนั้นกล่าวกันว่าดอกไม้ไฟของวัดบางน้อยมีการประดิษฐ์ให้มีเสียงดังและสีล้นที่สวยงามแปลกตา แต่เสียดายที่ไม่มีผู้สืบทอดวิชาในปัจจุบัน หลวง

⁸ สัมภาษณ์อดีตกำนันคุณสำเนา ธรรมสุจริต อายุ 86 ปี ,23 กันยายน 2550.

สัมภาษณ์คุณครูสุภาพรรณ พันธุ์สมุทร อายุ 50 ปี ,23 กันยายน 2550.

พ่ออยู่ได้ฝึกหัดลูกศิษย์โดยสอนให้เรียนหนังสือใหญ่ (หนังสือขอม) และสอนสูตร สมน นาม พร้อมกับฝึกหัดปีพาทย์วงใหญ่ (พิณพาทย์) และการเชิดหนังใหญ่ออกแสดงทั้งในวัดและที่ต่างๆ จนมีชื่อเสียงมากในขณะนั้น และเป็นที่ยอมรับของวัดและประชาชนทั่วไปและในจังหวัดใกล้เคียง หลังจากทีหลวงพ่อยุ่ได้มรณภาพไป ก็ไม่มีใครสืบสานการเชิดหนังใหญ่ต่อ และจึงค่อยๆ หดหายไป ในที่สุด ปัจจุบันยังมีผู้นับถือหลวงพ่อยุ่อยู่มากมาย และยังมีเหรียญหลวงพ่อยุ่ที่จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 ซึ่งจัดเป็นเหรียญพระเกจิยุคแรกๆ ของไทย เป็นหนึ่งในเหรียญดังแห่งลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และมีอีกหลายรุ่นต่อมา ยังคงมีห้อยคอให้เห็นกันอยู่ในแถวชุมชนคลองบางน้อยแห่งนี้ และมีรูปปั้นหล่อเท่าตัวจริงของท่านยังอยู่ในวิหารของวัดบางน้อยพร้อมกับหลวงพ่อแจ่ม และหลวงพ่อทรัพย์ด้วย

รูปที่ 6.59 แสดงศาลเจ้าพ่อโรงโขน และ รูปปั้นหลวงพ่อยุ่ในวัดบางน้อย

6.4 การประเมินพื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

จากการศึกษาคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนสามารถจำแนกเป็นคุณค่าทางสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวมาในข้างต้นแล้ว นำมาสรุปในส่วนบทวิเคราะห์ โดยระบุคุณค่าความสำคัญที่ได้จากการสำรวจในระดับขององค์ประกอบ เพื่อระบุพื้นที่ที่มีคุณค่าและควรแก่การอนุรักษ์ โดยจำแนกออกเป็นชุมชนย่อยๆ คือ ชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนบางน้อยใน ที่มีบทบาทความสำคัญในคลองบางน้อยมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจากการประเมินสภาพในปัจจุบัน (Condition) ระบุสภาพขององค์ประกอบว่าพื้นที่ใดมีคุณค่าอยู่ในระดับสูง ปานกลาง ต่ำ มีความเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ชุมชนในระดับใด โดยใช้วิธีการซ้อนทับ (Overlay) คุณค่าความสำคัญของแต่ละด้าน รวมทั้งระบุผลสรุปของการวิเคราะห์คุณค่าในด้านต่างๆ และคุณค่าความสำคัญโดยรวม (Significance) ซึ่งแหล่งที่มาของข้อมูลต่างๆ ทั้งในส่วนปฐมภูมิ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และร่วมกันสนทนาสอบถาม เป็นกลุ่มย่อยโดยผ่านการบอกเล่าของประชากรในท้องถิ่น จากการเดินทางสำรวจร่วมกับชุมชนทั้งทางบกและทางน้ำ รวมทั้งส่วนที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่อ้างอิงจากเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ นอกจากสามารถระบุถึงสิ่งที่มีคุณค่าแล้วยังทราบถึงความคิดเห็น ทศนคติที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบของประชากรในท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำความคิดเห็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริมให้ร่วมเป็นข้อเสนอแนะในแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนต่อไป

ตารางที่ 6.1 เกณฑ์การประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางน้อย		
คุณค่าทางกายภาพ	คุณค่าทางสังคม / วัฒนธรรม	คุณค่าทางประวัติศาสตร์
1. รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งก่อสร้างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์	1. ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น และงานศิลปกรรม ช่างท้องถิ่น	1. ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนคลองบางน้อย
2. ระบบสวนที่มีความอุดมสมบูรณ์	2. เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือที่เคารพบูชาของประชาชนในท้องถิ่น	2. เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์
3. ระบบเครือข่ายลำน้ำที่เชื่อมโยงกัน	3. ความสำคัญของประเพณี และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น	3. การเป็นแบบอย่างในด้านวิธีการ ความเชี่ยวชาญ การออกแบบ หรือมีสุนทรียภาพ สังคม วัฒนธรรมที่ดี ที่ประสบความสำเร็จมาจากในอดีต
4. มีมุมมองเด่น และมีลักษณะธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่โดดเด่น	4. ลักษณะวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และชุมชนเกษตรกรรม	
5. ลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำที่เป็นเอกลักษณ์	5. ระบบเศรษฐกิจ และย่านพาณิชยกรรมภายในชุมชน	
6. การเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมชุมชน		
7. มีความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของประชากรในท้องถิ่น		
ลักษณะคุณค่าและเอกลักษณ์ความสำคัญโดยรวมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของชุมชนคลองบางน้อย		
ที่มา : จากเกณฑ์ในการประเมินคุณค่า Heritage Council of Western Australia : Criteria of Cultural Heritage Significance for Assessment of Places for Entry into The Register of Heritage Places. และระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System :CECS)		

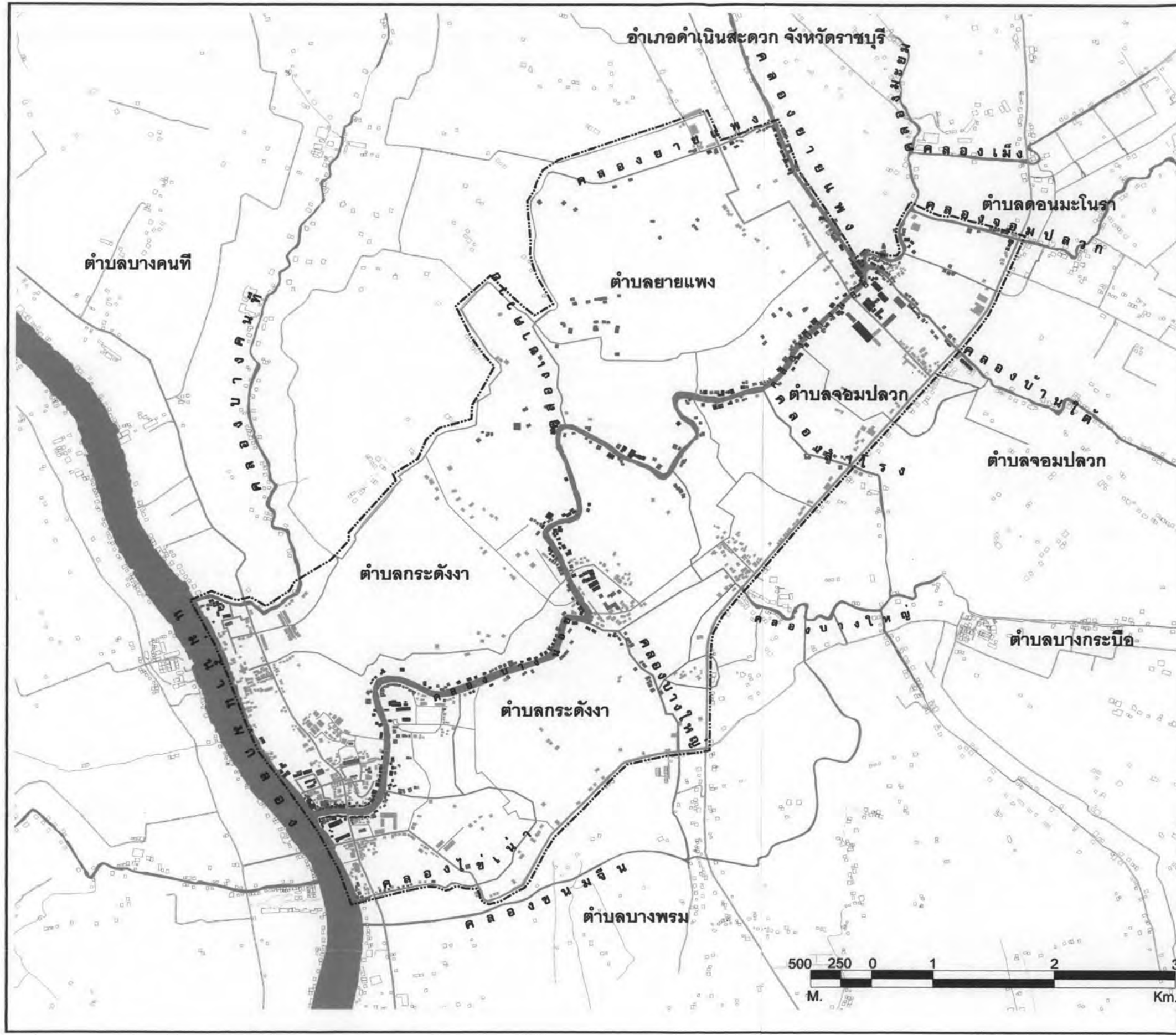
6.4.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

ลักษณะพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ คือ ระบบนิเวศวิทยา พื้นที่เกษตรกรรม แม่น้ำลำคลอง ซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติของชุมชนที่มีคุณค่ามาก เป็นพื้นที่ที่มีมากที่สุดในการชุมชนอยู่ทั้งฝั่งตะวันออกและมีมากในฝั่งตะวันตกของคลองบางน้อย โดยมีภูมิทัศน์เมืองเป็นองค์ประกอบที่มีคุณค่าความสำคัญเช่นกัน ในสภาพแวดล้อม ได้แก่ บริเวณชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ริมคลองบางน้อย พบมากที่สุด ในบริเวณชุมชนปากคลองบางน้อย รองลงมาคือบริเวณชุมชนบางน้อยใน และน้อยที่สุดในบริเวณชุมชนวัดปากง่ามตามลำดับ สภาพแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้างขึ้น และที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเป็นมรดกของชุมชน หากสามารถเข้าใจธรรมชาติ ภูมิประเทศของพื้นที่ และปรับตัว พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันได้ ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

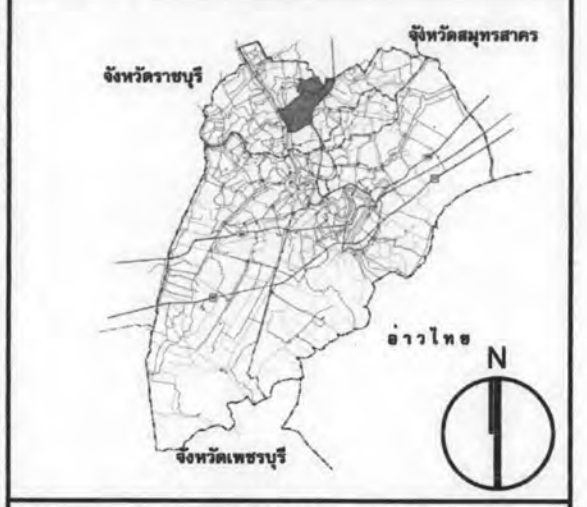
จากการศึกษาถึงรูปแบบและเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมชุมชนที่มีลักษณะที่สามารถสื่อให้เห็นถึงความเป็นชุมชนริมน้ำ ชาวสวน ที่มีลักษณะอาคารเป็นแบบเรือนแถวริมน้ำ เรือนพื้นดิน เรือนไทย ซึ่งแสดงออกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ชุมชนที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ โดยพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมมากที่สุดคือบริเวณริมคลองบางน้อย คลองยายแพง และคลองบ้านไต้ ที่ยังสามารถรักษาคุณค่าของอาคารได้มากกว่าพื้นที่ในบริเวณอื่นๆ รองลงมาคือบริเวณที่เป็นรูปแบบอาคารพื้นที่ดินที่มีองค์ประกอบของอาคารลดลงเป็นไปในลักษณะบ้านไม้พื้นดินทั่วไป และพื้นที่ที่มีค่าน้อย คือ บริเวณที่เป็นชุมชนใหม่ที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารตึกแถว อาคารพาณิชย์ และบ้านเดี่ยว มีลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยใหม่พบมากในชุมชนบางน้อยนอกบริเวณที่มีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้เอกลักษณ์ทางรูปแบบสถาปัตยกรรม และชุมชนเสื่อมลง

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

แผนที่ 6.14 แสดงคุณค่าขององค์ประกอบทาง
ด้านสุนทรียภาพของชุมชนคลองบางน้อย

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - ระดับสูง
  - ระดับปานกลาง
  - ระดับต่ำ

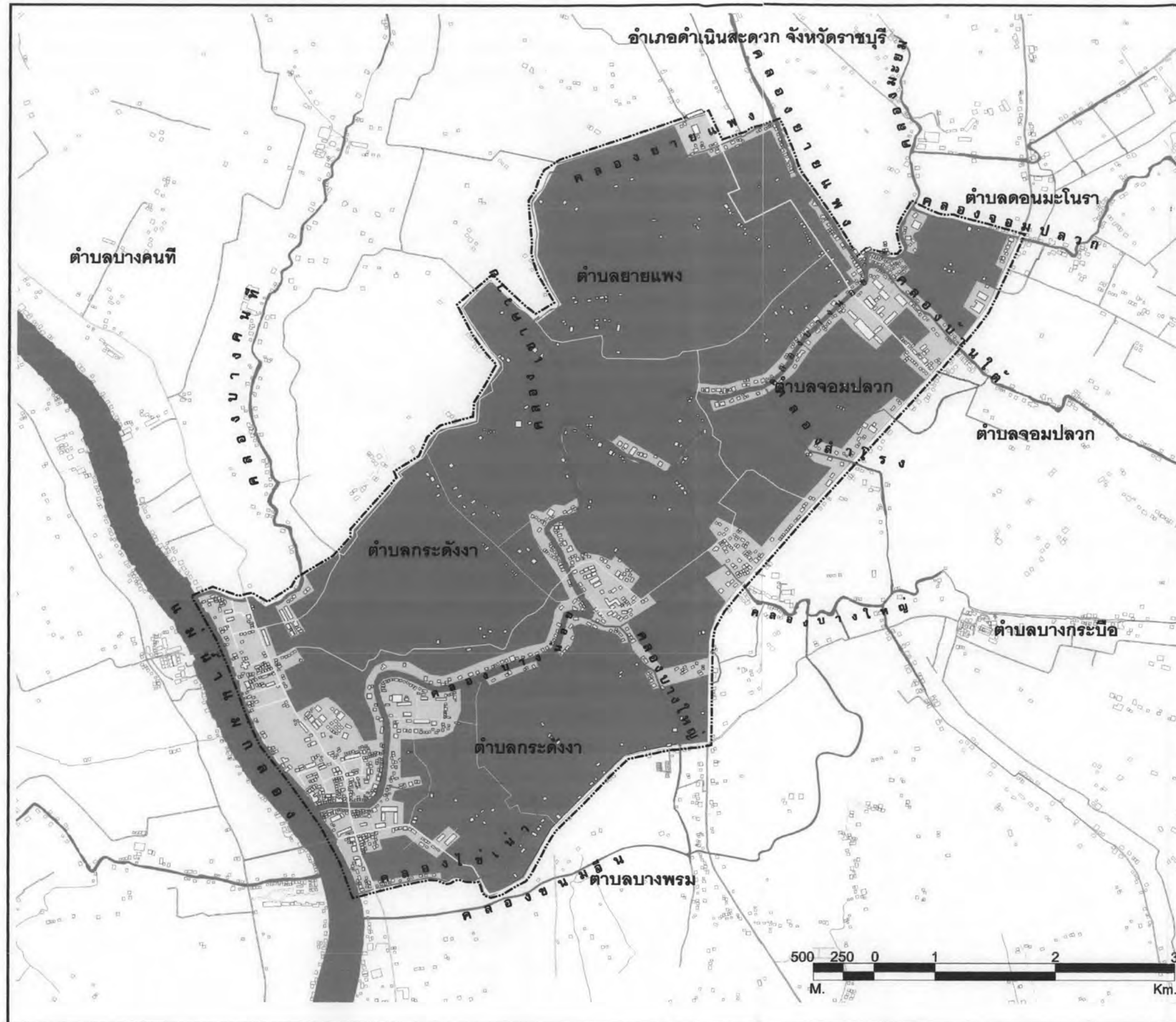
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่ 6.15 แสดงคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ
พื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติในชุมชน

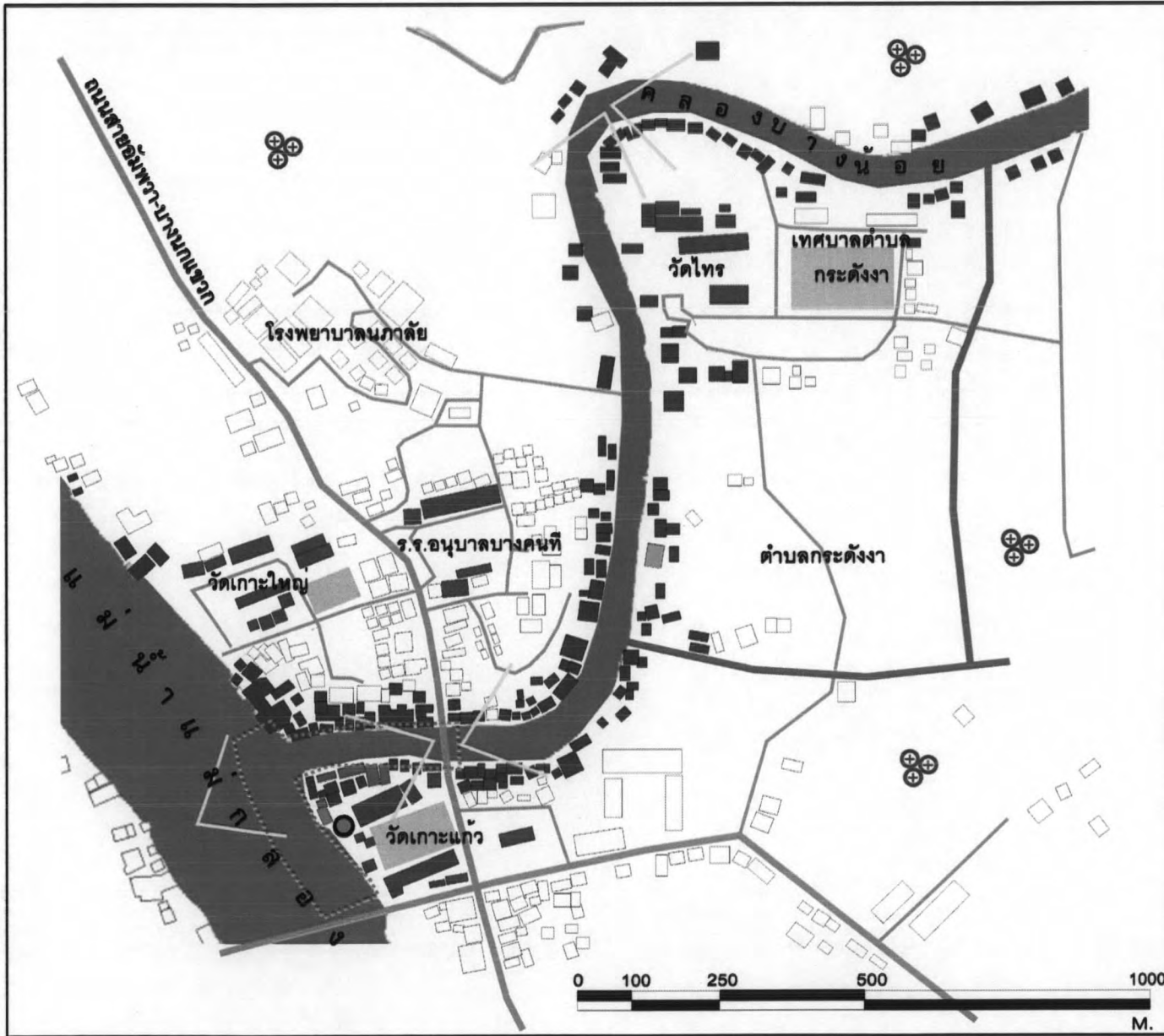
- สัญลักษณ์ :
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
  - พื้นที่บริเวณชุมชนอยู่อาศัย และภูมิทัศน์เมือง

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองข่อยน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี**

แผนที่ 6.16 แสดงสิ่งที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์
บริเวณชุมชนปากคลองข่อยน้อย

- สัญลักษณ์ :**
- ∨ ถนนทางหลวง
  - ∨ แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มที่พักอาศัย
  - กลุ่มร้านค้าริมน้ำ
  - พิพิธภัณฑตั้งเขียมฮะ
  - ร้านน้ำเสง (ตอเรือ และหีบศพ)
  - โรงพิมพ์ ส.วิจิตรวัฒนา
  - โรงมะพร้าว
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา
  - พื้นที่โล่งว่างที่มีกิจกรรม
  - มุมมองเด่น
  - ..... ตลาดน้ำบางน้อย ในอดีต
  - ⊗ พื้นที่เกษตรกรรม เกษตรผสมผสาน
  - เสากินรี

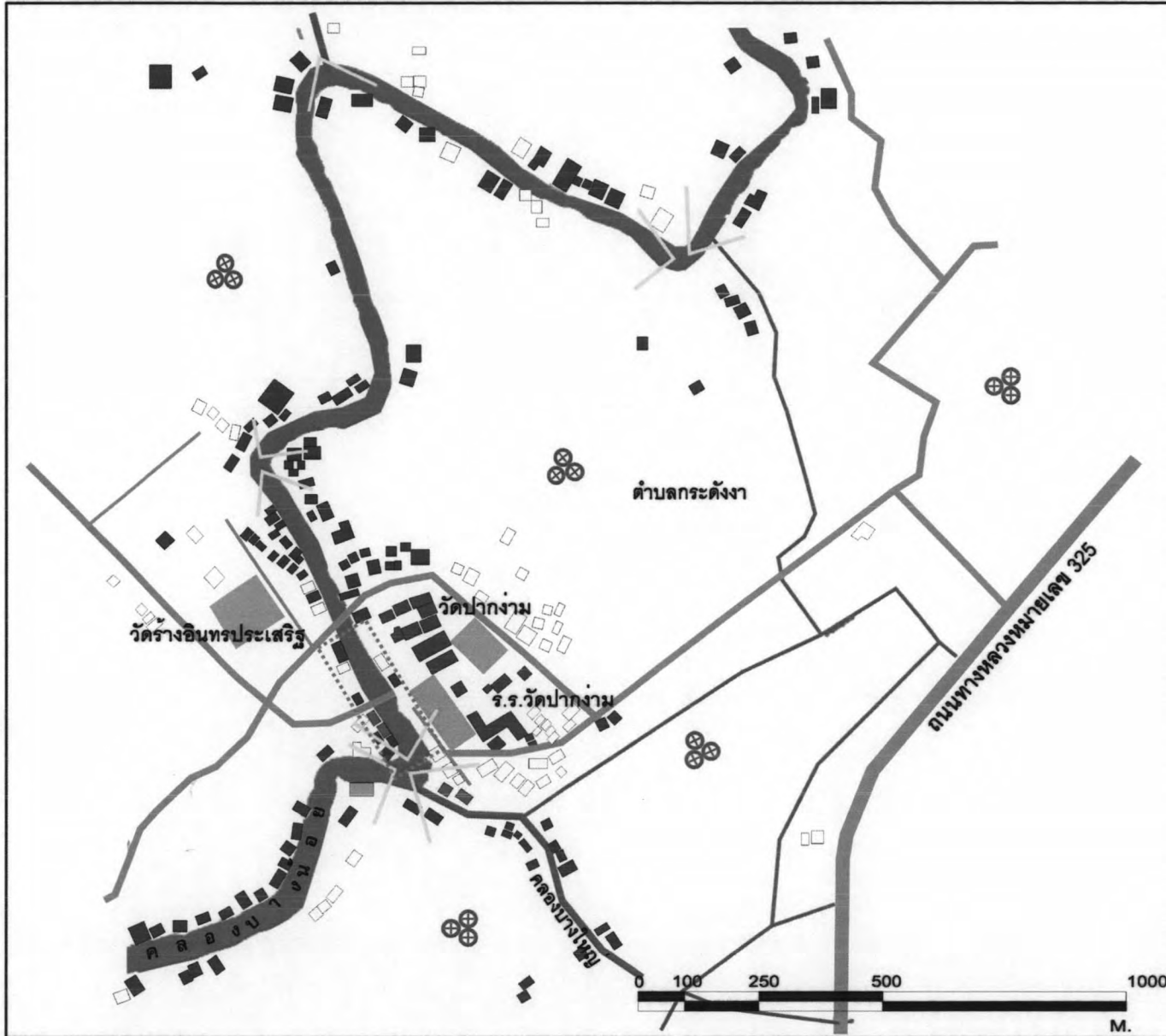
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

แผนที่ 6.17 แสดงสิ่งที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์
บริเวณชุมชนวัดปากง่าม

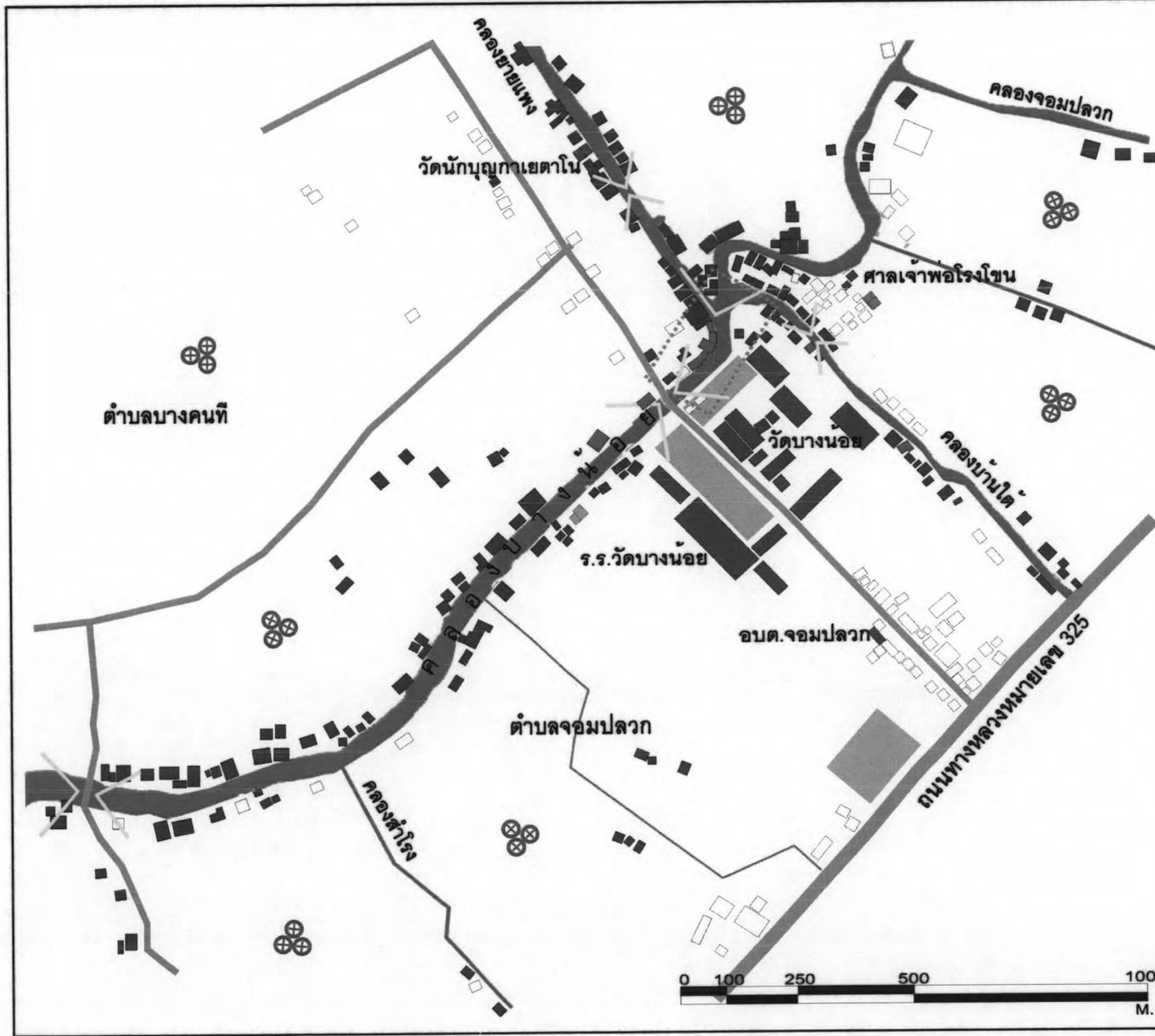
- สัญลักษณ์ :**
- ↘ ถนนทางหลวง
  - ↘ แม่น้ำ คลอง
  - กลุ่มอาคารที่พักอาศัย
  - กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา
  - รานค้าเรือนแถวริมน้ำ
  - เรือไทยประยุคต์
  - พื้นที่โล่งว่าง
  - โรงมะพร้าว
  - ⊕ พื้นที่เกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)
  - มุมมองเด่น
  - ..... คลาดน้ำในอดีต

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตำบลบางคนที ตำบลคอนมะโนราห์ ตำบลจอมปลวก ตำบลกระดังงา ตำบลบางกระบือ ตำบลบางพรหม

แผนที่ 6.18 แสดงสิ่งที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์บริเวณชุมชนบางน้อยใน

สัญลักษณ์ :

- ~ ถนนทางหลวง
- ~ แม่น้ำ คลอง
- กลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย
- กลุ่มอาคารศาสนสถาน และสถานศึกษา
- ร้านค้าเรือนแถวริมน้ำ
- เรือนไทยประยุกต์
- พื้นที่โล่งว่าง
- โรงมะพร้าว , โรงเคี้ยวตาล
- กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว
- ⊕ พื้นที่เกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)
- มุมมองเด่น
- ..... ตลาดน้ำวัดบางน้อยในอดีต

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ญกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.4.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม

เป็นลักษณะพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านกิจกรรม วิถีชีวิต หรือการประกอบอาชีพที่มีมายาวนานเป็นสถานที่ที่มีเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย หรือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน ได้แก่

- ศาลนสถานต่างๆ ในชุมชนที่เป็นศูนย์รวมของชาวชุมชน มีงานประเพณีและเทศกาลต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ งานนมัสการรอยพระพุทธรูปทองคำล่อง นมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ งานประเพณีแข่งเรือ เข้าพรรษา กุดสงกรานต์ ลอยกระทง ถวายสลากภัตต์ เป็นต้น

- ร้านค้าเรือนแถวริมน้ำ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงกิจกรรมการซื้อขายที่มีความผูกพันกันมากับประชากรในท้องถิ่น หรือกับประชากรต่างถิ่นที่มาในรูปแบบของร้านค้าที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีต มีทั้งร้านขายของ ร้านขายยาแผนโบราณ ร้านตัดผม เป็นต้น

- พิพิธภัณฑสถานตั้งเขียมฮะ เป็นที่สะสมของเก่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต ได้แก่ เรือ เครื่องถ้วยชามสังคโลก เครื่องปั้นดินเผาต่างๆ เป็นต้น ซึ่งโดยมากมได้มาจากแม่น้ำแม่กลองในพื้นที่และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง

- โรงพิมพ์ ส.วิจิตรวัฒนา เริ่มทำโรงพิมพ์ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2500 ปัจจุบันยังใช้เครื่องมือเครื่องมือแบบโบราณที่ใช้ในการพิมพ์ ต้องใช้มือในการจัดวางเครื่อง วางเรียงตัวอักษรที่ละชั้น และต้องอาศัยความชำนาญ ประกอบกับเป็นงานพิมพ์ที่ทำได้ครั้งละหนึ่งใบเป็นประเภทการ์ดเชิญต่างๆ ปัจจุบันยังมีผู้จ้างที่มาจากดำเนินสะดวก บางใหญ่ และในละแวกบางน้อยอยู่บ้าง

- ร้านน้ำแข็ง รับจ้างต่อเรือมาเมื่อพ.ศ.2490 หรือประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา เป็นที่รู้จักกันในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง ดำเนินสะดวก บ้านแพ้ว หลักสอง หลักสาม กระทุ่มแบน มีชื่อเสียงมากจนผู้มาจ้างต่อเรือต้องต่อคอยคิวถึง 2 ปี เรือที่รับต่อได้แก่ เรืออู่ป่าแควดำเนินสะดวก เอาไว้บรรทุกของและบรรทุกของในสวนเป็นเรือหางยาว แรกเริ่มเดิมทีจะต่อเรือลำบ้านพาย เรือจ้างเรือแม่ลี่ หางยาว เรือแข่งวางเครื่อง 6สูบ 4 สูบก็มีสมัยนั้นเอาไปใช้แข่งที่ดำเนินสะดวก ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาต่อหีบศพ ฐานพระเป็นหลักแทนการต่อเรือ

- การทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของท้องถิ่น ปลูกสวนมะพร้าว ก่อด้วยเป็นหลัก และพืชอื่นๆ เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน รวมทั้งการทำเตาตาล การแปรรูปผลผลิตจากมะพร้าวเป็นหลัก และจากพืชอื่นๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ได้ทำมาตั้งแต่ในอดีต

ด้วยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระบบกิจกรรมและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นผูกพันกันจนเป็นระบบวิถีชีวิตที่สืบทอดต่อกันจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

พิพิธภัณฑ์ตั้งเข็มชะ

โรงพิมพ์ ส.วิจิตรวัฒนา

ร้านน้ำแข็งรับจ้างต่อเรือและหีบศพ

ร้านค้าเรือนแถวริมน้ำชุมชนคลองบางน้อย

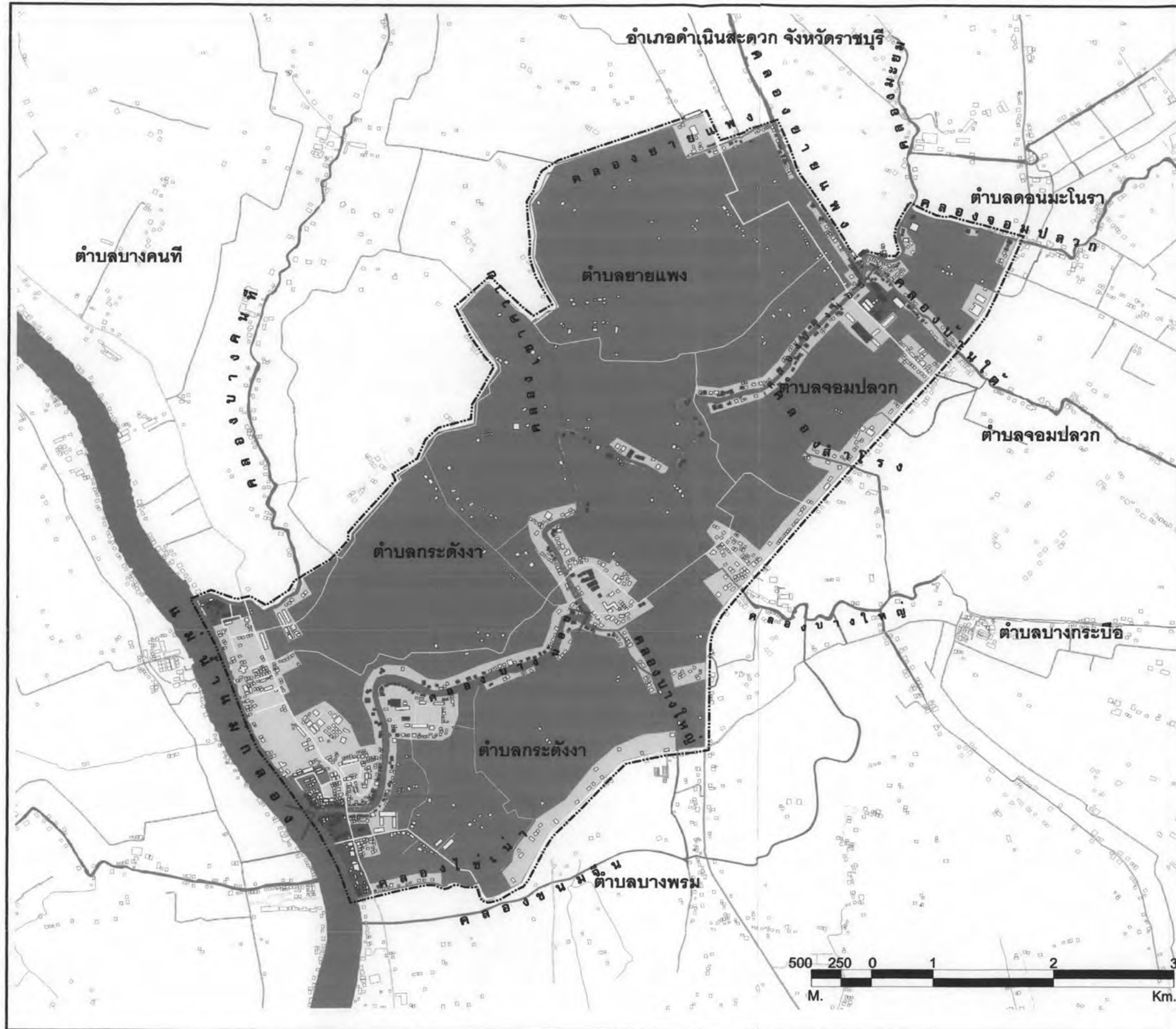

ศาสนสมบัติของวัดในชุมชนคลองบางน้อย

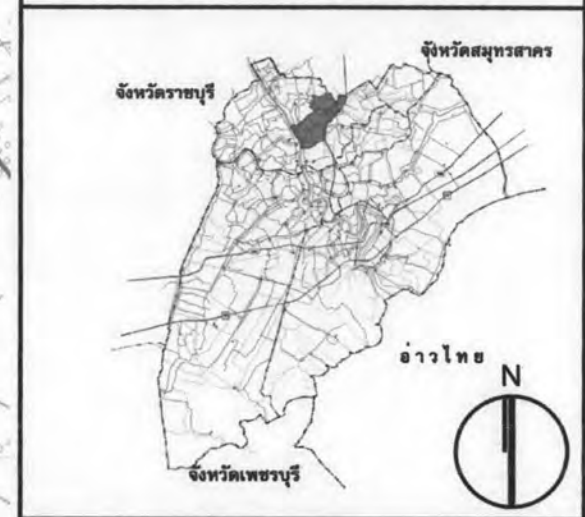
รูปที่ 6.60 แสดงคุณค่าทางด้านสังคม ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจภายในชุมชน

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

**แผนที่ 6.20 แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้าน
ประวัติศาสตร์ในชุมชน**

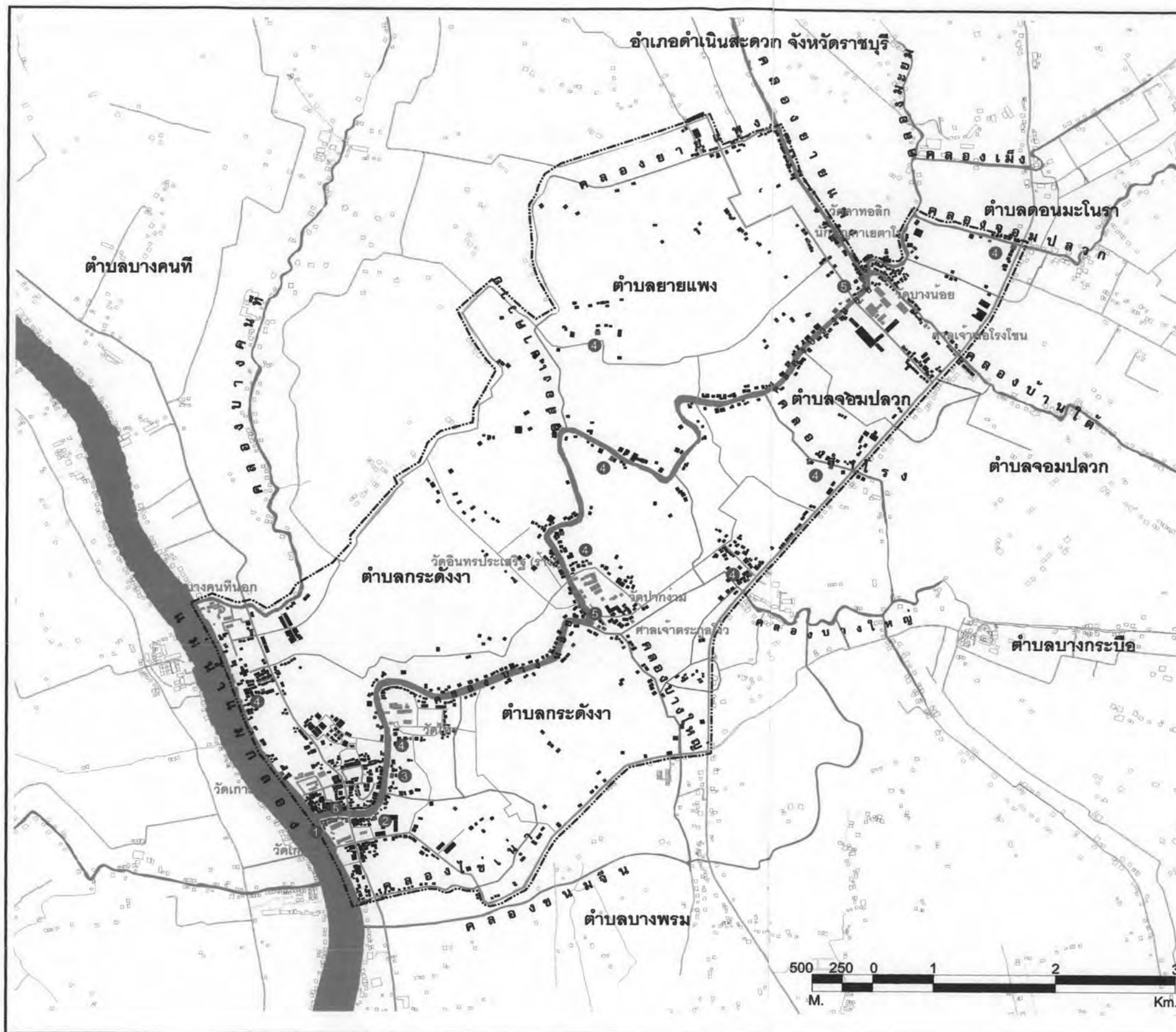
- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - อาคารที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม
  - ระดับสูง
(พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์)
  - ระดับปานกลาง
(พื้นที่เกษตรกรรม)
  - ระดับต่ำ
(พื้นที่บริเวณชุมชนที่ขยายตัว)
  - มุมมองเด่น
  - เส้นน้ำสายตา หรือ ช่องมองเด่น

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

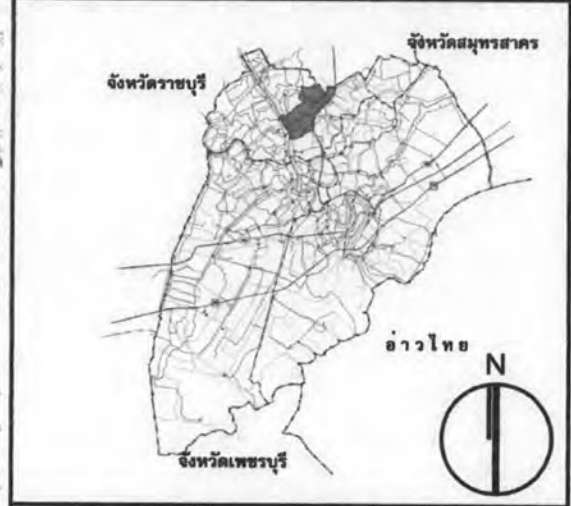
ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

 สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

แผนที่ 6.21 แสดงสถานที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

- สัญลักษณ์ :**
- ▤ ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ~ ถนนทางหลวง
  - ~ แม่น้ำ คลอง
  - ▬ ประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์/ที่เคารพบูชา
  - ▬ ประเภทเศรษฐกิจสังคมร่วมสมัย (ยังคงมีกิจกรรมการชื้อสอย และให้ศึกษาความรู้จากอดีตสู่ปัจจุบัน)
  - ① พิพิธภัณฑ์ตั้งเขียมชะ
  - ② ร้านน้ำแข็ง (ตอเรือ และหีบศพ)
  - ③ โรงพิมพ์ ส.วิจิตรวัฒนา
  - ④ โรงเคียวตาล , โรงมะพร้าว
  - ⑤ กลุ่มร้านค้าเรือนแถวริมน้ำ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

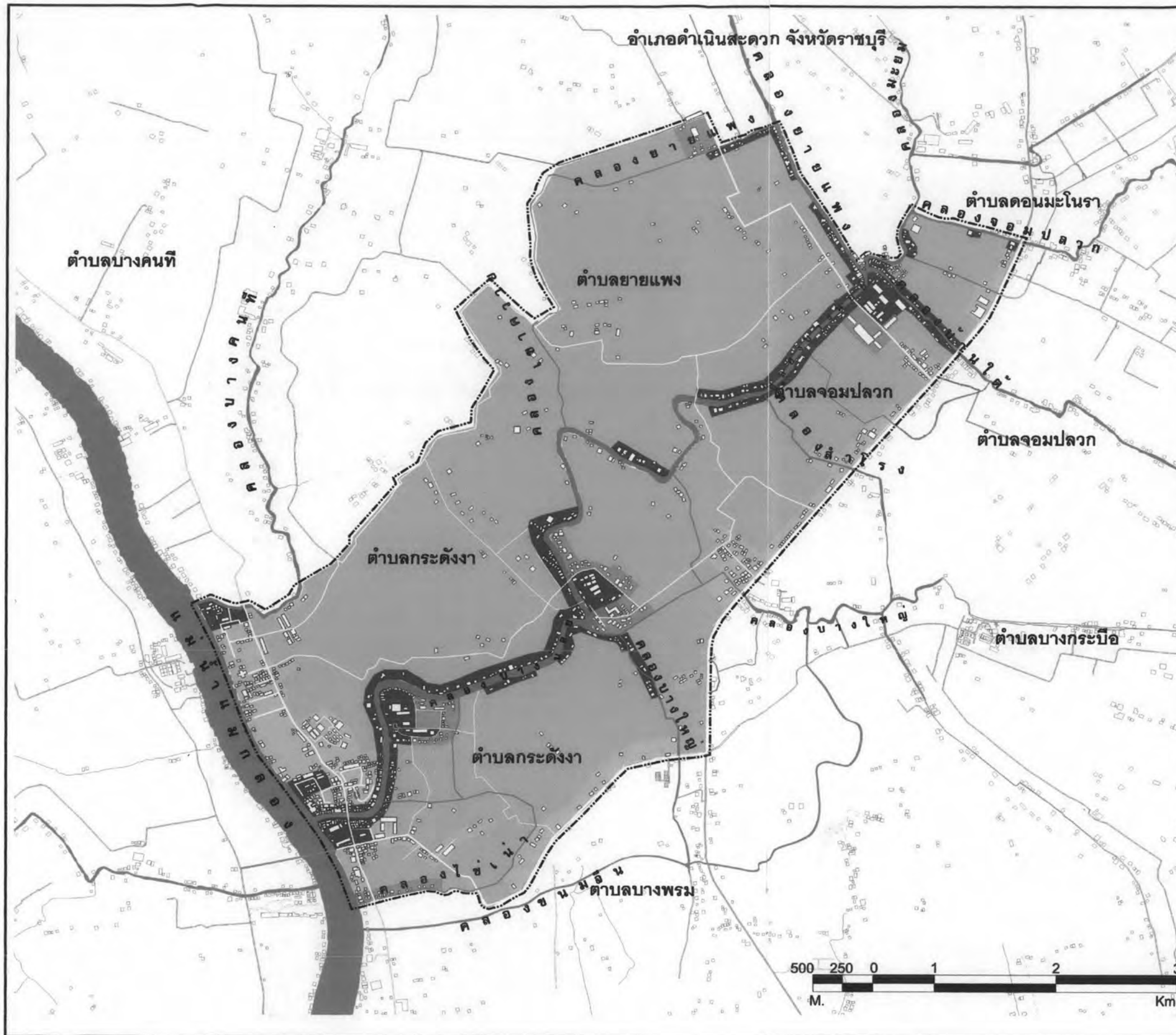
สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.4.3 สรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญโดยรวมควรแก่การอนุรักษ์

กลุ่มพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญโดยรวมกล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์อยู่มากที่สุด ได้แก่ บริเวณสองฝั่งริมคลองบางน้อยในบริเวณวัดเกาะแก้ว วัดไทร วัดปากง่าม และวัดบางน้อยที่ขยายตัวไปตามคลองยายแพง และคลองบ้านใต้ รองลงมา คือ พื้นที่เกษตรกรรม และบริเวณชุมชนที่อยู่รอบๆวัด ส่วนคุณค่าระดับปานกลาง ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นสถานศึกษา หรือบริเวณรอบๆ ชุมชนที่ห่างออกมาจากวัด และสุดท้ายคือพื้นที่ที่มีระดับคุณค่าน้อย คือ พื้นที่ที่เป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นในภายหลัง ได้แก่ บริเวณชุมชนที่อยู่ริมถนนสายหลักต่างๆ เป็นต้น

สิ่งที่เป็นคุณค่าความสำคัญโดยรวมของชุมชนที่ควรแก่การอนุรักษ์นั้น คือ คุณค่าทางสุนทรียภาพของชุมชนที่ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีพื้นที่เกษตรกรรมที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมในชุมชนที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นเมืองน้ำ รวมทั้งคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นเรื่องของรากเหง้า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และระบบเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมให้คุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้

**แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**

แผนที่ 6.22 แสดงคุณค่าความสำคัญโดยรวม
ในชุมชนคลองบางน้อย

- สัญลักษณ์ :**
- ขอบเขตพื้นที่ชุมชนคลองบางน้อย
  - ถนนทางหลวง
  - แม่น้ำ คลอง
  - ระดับสูงมาก
  - ระดับสูง
  - ระดับปานกลาง
  - ระดับต่ำ

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ.2550

ผู้ศึกษา : นางสาวเพ็ชรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.2 แสดงการสรุปภาพรวมของคุณค่าองค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ สังคม/วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนคลองบางน้อย	
คุณค่าองค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ	สรุปภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อย
1. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	 <p>ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำที่เป็นเอกลักษณ์</p>
2. รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งก่อสร้างท้องถิ่น	 <p>ลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารที่แตกต่างกันในท้องถิ่น</p>
3. ระบบสวนที่มีความอุดมสมบูรณ์	 <p>การเกษตรแบบผสมผสาน ระบบชนิดสวน ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น</p>
4. ระบบเครือข่ายลำน้ำที่เชื่อมโยงกัน	 <p>แม่น้ำแม่กลอง → คลองบางน้อย → คลองสาขา คลองย่อย → ลำประโดง</p>
5. มีมุมมองเด่น และมีลักษณะธรรมชาติ และภูมิทัศน์ที่โดดเด่น	 <p>ลักษณะของอาคารบ้านเรือน และการตั้งถิ่นฐาน ก่อให้เกิดภูมิทัศน์ที่โดดเด่น</p>

ตารางที่ 6.2 แสดงการสรุปภาพรวมของคุณค่าองค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ สังคม/วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนคลองบางน้อย (ต่อ)	
คุณค่าองค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ	สรุปภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อย
6. การเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมชุมชน	 <p>ลักษณะทางสุนทรียภาพ รูปแบบอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย องค์ประกอบต่างๆ สิ่งแวดล้อมชุมชน และลักษณะทางสังคม/วัฒนธรรมที่ยังมีวิถีชีวิตดำเนินมาจนถึงปัจจุบันทั้งด้านเกษตรกรรม และร้านค้าเรือนแถวริมน้ำ รวมถึงด้านประวัติศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาในชุมชน ที่ยังสืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันและเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีความผูกพันกับประชากรในพื้นที่</p>
7. มีความผูกพันต่อท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับของประชากรในท้องถิ่น	
คุณค่าองค์ประกอบทางด้านสังคม/วัฒนธรรม	สรุปภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อย
1. ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น และงานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น	 <p>ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น และประเภทงานศิลปวัฒนธรรม งานช่างท้องถิ่น ที่ได้รับการสืบทอด ปรับเปลี่ยนและประยุกต์มาจนถึงในปัจจุบัน และศิลปวัฒนธรรมที่ควรฟื้นฟูคืนมา</p>
2. เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือที่เคารพบูชาของประชาชนในท้องถิ่น	 <p>วัดปากง่าม วัดคาทอลิก นักบุญกาเยตาโน วัดเกาะใหญ่ ศาลเจ้าพ่อโรงโขน วัดบางคนทีนอก วัดบางน้อย วัดไทร วัดเกาะแก้ว</p> <p>ศาสนสถานที่จะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน...ทั้งชุมชนปากคลองบางน้อย ชุมชนวัดปากง่าม และชุมชนวัดบางน้อย...ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่เคารพบูชาของชุมชน</p>
3. ความสำคัญของประเพณี และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น	 <p>ประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอันดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน</p>

ตารางที่ 6.2 แสดงการสรุปภาพรวมของคุณค่าองค์ประกอบทางด้านสุนทรียภาพ สังคม/วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนคลองบางน้อย (ต่อ)	
คุณค่าองค์ประกอบทางด้านสังคม/วัฒนธรรม	สรุปภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อย
4. ลักษณะวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และชุมชนเกษตรกรรม	 <p>เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือวิถีชน (Intangible Cultural Heritage) ได้แก่ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และทางวัฒนธรรมในชุมชน</p>
5. ระบบเศรษฐกิจและย่านพาณิชย์กรรมในชุมชน	 <p>ระบบเศรษฐกิจหลักของชุมชนยังอยู่ได้ด้วยการเกษตรกรรมและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งย่านร้านค้าเก่าที่ยังมีให้เห็นอยู่ทั้ง 3 ชุมชน</p>
คุณค่าองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์	สรุปภาพรวมของชุมชนคลองบางน้อย
1. ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนคลองบางน้อย	 <p>จากชุมชนเล็กๆริมคลองบางน้อยในอดีต — ปัจจุบันมีการขยายตัวและมีการตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้น</p>
2. เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์	 <p>เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ได้แก่ เป็นพื้นที่ทำศึกค่ายบางกุ้ง การเสด็จประพาสของรัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส รวมถึงการเป็นนิติน้ำบางน้อยที่แลกเปลี่ยนซื้อขายน้ำตาลที่ใหญ่ที่สุดในอดีต คลองบางน้อยเป็นโครงข่ายคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ/ชุมทางเรือจ้างในอดีต</p>
3. การเป็นแบบอย่างในด้านวิธีการ ความเชี่ยวชาญหรือมีสุนทรียภาพ สังคม/วัฒนธรรมที่ดี ที่ประสบความสำเร็จมาจากอดีต	 <p>สภาพอาคารบ้านเรือน เรือกสวน ร้านค้าเรือนแถว และวิถีชีวิตชุมชนที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และควรอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป</p>